اول فصل

د ذو الحجې داولو لسو ورځو فضيلتونه

اول حديث: [عن ابي هريرة ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ ما من ايام احب الي الله ان يتعبد له فيها من عشر ذى الحجة يعدل صيام كل يوم منها بصيام سنة و قيام كل ليلة منها بقيام ليلة القدر[1]].

ترجمه: د حضرت ابو هريره ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: يوه ورځ داسي نسته چي په هغه کي عبادت و خداى پاک ته د ذو الحجې تر لسو ورځو زيات خوښ وي، ځکه چه د ذو الحجې په اولو لسو ورځو کي د هري ورځي روژه د يوه کال د روژو سره برابره ده او د هري شپې عبادت ئې د شب قدر د عبادت سره برابر دئ.

تشريح: د نبي کريم ﷺ د ارشاد څخه د ذوالحجې د اولو لسو ورځو څومره غټ فضيلت معلوم سو، هغه دا چي که يو سړى په دې ورځو کي يوه روژه ونيسي نو د يوه کال د روژو ثواب ورکول کېږي او که دوې ورځي روژه ونيسي نو د دوو کالو د روژو ثواب ورکول کېږي او که داسي يو څوک چه د آخرت حريص وي په دغو ورځو کي پوره نهه روژې ونيسي نو هغه ته د نهو کالو د روژو ثواب ورکول کېږي، دا خو د ورځي فضيلت دئ او د شپې فضيلت داسي دئ چي اول خو په روژه کي شب قدر معلومول يقيني نه دي که معلوم هم سي

---

[1] مشكوة المصابيح: [illegible] ټوک – ۱۲[illegible] مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه صرف د یوې شپې فضیلت دئ مګر په دې شپو کې هره شپه بیدارېدل هر سړی د شب قدر د عبادت ثواب حاصلولای سي او د شب قدر ثواب د زرو میاشتو څخه غوره ښودل سوی دئ، چې په هغه کې تقریباً درېرش زره شپې راځي نو ګواکي په شب قدر کي عبادت کول د درېرشو زرو شپو تر عبادت غوره دئ، اوس نو په دغو شپو کي په عبادت کولو سره هر سړی دومره ډېر ثواب تر لاسه کولای سي. (وفي ذلک فلیتنافس المتنافسون) د آخرت د ګټې والا دي راسي او خپل طاقت دي ښکاره کړي.

دوهم حدیث: [حدثنا مسددنا ابو عوانة عن الحر بن الصیاح عن هنیدة بن خالد عن امراته عن بعض ازواج النبي ﷺ قالت: کان رسول الله ﷺ یصوم تسع ذي الحجة و یوم عاشورا[1]].

ترجمه: د نبي کریم ﷺ د ځینو ښځو (کوروالاوو) څخه روایت دئ چي د نبي کریم ﷺ عادت داسي وو چي روژه به ئې نیوله په نهمه ورځ د ذو الحجې او په ورځ دعاشورا... (د محرم الحرام د میاشتی لسمه ورځ).

دریم حدیث: [و عن ابن عباس رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ ما من ایام العمل الصالح فیها احب الي الله عزوجل من هذه الایام یعني ایام العشر قالوا: یا رسول الله ولا الجهاد في سبیل الله؟ قال ولا الجهاد في سبیل الله الا رجل خرج بنفسه و

---

(1) سنن لابی داؤد: اول ټوک – ۳۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماله ثم لم یرجع من ذلک بشئ[1]].

ترجمه: له حضرت ابن عباس رضي الله عنه **څخه** روایت دئ، ده وویل چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: نسته داسي ورځي چي عمل صالح په هغو ورځو کي ډېر محبوب وي الله جل جلاله ته تر دغو لسو ورځو، صحابه کرامو ورته وویل چي: آیا جهاد في سبیل الله هم نه دئ محبوب تر دغو ورځو؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چي نه جهاد في سبیل الله، مګر هغه سړی چي په سر او مال سره جهاد ته ولاړ سي وروسته بیا د هیڅ شی سره رجوع ونه کړی (نه خپله راسي او نه مال راوړي).

څلورم حدیث: [وفي روایة البیهقي قال ما من عمل ازکي عندالله ولا اعظم اجرا من خیر یعمله في عشر الاضحي قیل ولاالجهاد في سبیل الله الخ فکان سعید بن جبیر اذا دخل ایام العشر اجتهد اجتهادا شدیدا حتمیا یکاد یقدرعلیه[2]].

ترجمه: د بیهقي په یوه روایت کي راغلي دي چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: نسته یو داسي عمل چي ډېر پاک وي په نزد د الله او غټ وي د اجر په لحاظ تر هغه خیر کار چه څوک ئې په لسو ورځو د لوی اختر کي وکړي.

پنځم حدیث: [وعن جابر رضي الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: افضل ایام الدنیا العشر یعني عشر ذی الحجة قیل ولامثلهن في سبیل الله؟ قال ولا مثلهن في سبیل الله

(1) الترغیب والترهیب: اول ټوک – ۱۹۸ مخ.
(2) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۹۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الا رجل عفر وجهه بالتراب[1]].

ترجمه: د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمايل: چي افضل د ورځو د دنيا لس ورځي د ذو الحجې دي...

شپږم حديث: [**وعن انس بن مالك صلی الله علیه وسلم قال كان يقال في ايام العشر بكل يوم الف يوم ويوم عرفة عشرة الاف يوم قال يعني في الفضل**[2]].

ترجمه: د حضرت انس بن مالک رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ويل کېدل د لسو ورځو په باره کي چه د هري ورځي په مقابل کي ئې زر ورځي دي او ورځ د عرفات لس زره ورځي ده يعني په فضيلت کي.

اووم حديث: [**وعن الاوزاعي رحمة الله عليه قال: بلغني ان العمل في اليوم من ايام العشر كقدر غزوة في سبيل الله، يصام نهارها و يحرس ليلها الا ان يختص امر ؤ بشهادة**[3]].

ترجمه: د امام اوزاعي رحمة الله عليه څخه روايت دئ، دی فرمايي چي ما ته دا خبره رارسېدلې ده چي يو عمل په يوه ورځ د دغو لسو ورځو کي داسي دئ لکه غزا په لار کي د الله جل جلاله چي د ورځي روژې نيول کېږی په دغه غزا کي او د شپې پيره کېږي مګر هغه څوک چي هغه خاص کړل سي په شهادت سره (يعني د هغه ثوابونه ډېر دي).

(1) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۹۹ مخ.

(2) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۲۰۰ مخ.

(3) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۲۰۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذو الحجې په اولو لسو ورځو کي د الله ﷻ د ذکر ډېروالی کوئ

اول حدیث: [وعن ابن عباس رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ ما من ایام اعظم عندالله ولا احب الي الله العمل فیهن من ایام العشر فاکثروا فیهن من التسبیح والتهلیل والتحمید والتکبیر[1]].

ترجمه: د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دئ چي نبي کریم ﷺ وفرمایل: الله تعالی ته د ذو الحجې د اولو لسو ماسوا بله ډېره مبارکه ورځ نسته او نه د دغو ورځو تر عمل د بلي ورځي عمل محبوب او خوښ دئ ځکه نو تاسي په دغو ورځو کي تسبیح، تهلیل، تکبیر او تحمید ډېر ډېر کوئ.

تشریح: تسبیح، تهلیل، تکبیر او تحمید د دیني ژبي خاص لفظونه دي. له تسبیح څخه سبحان الله ویل، له تهلیل څخه لااله الاالله ویل، له تکبیر څخه الله اکبر ویل او له تحمید څخه الحمد لله ویل مراد دي، دغه ډېر مبارک کلمات دي، په احادیثو کي د دغو ډېر فضایل راغلي دي.

دوهم حدیث: نبي کریم ﷺ یو وار صحابو کرامو ته وفرمایل: آیا په تاسي کي داسي سړی سته چه هره ورځ د احد د غره برابر عمل وکړي؟ صحابه کرامو عرض وکړ: یارسول الله ﷺ! د دې څوک طاقت لري چه هره ورځ د احد د غره په اندازه عمل وکړی. نبي کریم ﷺ وفرمایل: په تاسي کی ئې هر څوک طاقت لري. صحابهٔ کرامو

---

(1) اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۵۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض وکړ: د دې څه طریقه ده؟ وې فرمایل: د سبحان الله ثواب د احد تر غره زیات دئ، د لااله الاالله ثواب د احد تر غره زیات دئ، د الحمدلله ثواب د احد تر غره ډېر دئ د الله اکبر ثواب د احد تر غره زیات دئ(1).

دریم حدیث: په یو بل حدیث شریف کي نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چي: سبحان الله سل واره وایاست د دې ثواب داسي دئ لکه تاسي چي سل عربي مریان ازاد کړئ، او الحمدلله سل واره وایاست د دې ثواب داسي دئ لکه تاسي چي سل اسان د سامان سره په جهاد کي د سپرتیا له پاره ورکړئ او الله اکبر سل واره وایاست د دې ثواب داسي دئ لکه تاسي چي سل اوښان په خیرات کي حلال کړئ او هغه قبول سوه او لااله الاالله سل واره وایاست د دې ثواب د آسمان او مځکي تر مابین خلا ډکوي(2).

لهذا په دې مبارکو ورځو کي په ډېره پابندي سره د ذکر سوو کلماتو ویل په کار دي او د استغفار او درود شریف هم خاص پابندي کول په کار دي.

---

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۴۳۴ مخ.
(2) فیض القدیر: څلرم ټوک – ۱۱۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذوالحجې په اولو لسو ورځو کښې د روژو او په شپه کې دعبادت فضیلت

اول حدیث: [وعن ابي هريرة ﷛ قال: قال رسول الله ﷺ ما من ايام احب الي الله ان يتعبد له فيها من عشر ذي الحجة يعدل صيام كل يوم منها بصيام سنة و قيام كل ليلة منها بقيام ليلة القدر(1)].

ترجمه: د حضرت ابو هریره ﷛ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: یوه ورځ داسي نسته چي په هغه کي عبادت و خدای پاک ته د ذو الحجې تر لسو ورځو زیات خوښ وي ځکه چه د ذي الحجې په اولو لسو ورځو کي د هري ورځي روژه د یوه کال د روژو سره برابره ده او د هري شپې عبادت ئې د شب قدر د عبادت سره برابر دئ.

تشریح: د شپې فضیلت ئې داسي دئ چي اول خو په روژه کي شب قدر معلومول یقیني نه دي که معلوم هم سي نو هغه صرف د یوې شپې فضیلت دئ مګر په دې شپو کي هره شپه بیدارېدل هر سړی د شب قدر د عبادت ثواب حاصلولای سي او د شب قدر ثواب د زرو میاشتو څخه غوره ښودل سوی دئ چي په هغه کي تقریباً دېرش زره شپې راځي نو ګواکي په شب قدر کي عبادت کول د دېرشو زرو شپو تر عبادت غوره دئ، اوس نو په دغو شپو کي په عبادت کولو سره هر سړی دومره ډېر ثواب تر لاسه کولای سي. (و

(1) مشکوة: اول ټوک – ۱۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

في ذلک فليتنافس المتنافسون) د آخرت ګټې والا دي راسي او خپل طاقت دي ښکاره کړي.

د ذو الحجې د مياشتي د نهم تاريخ (د عرفات د ورځي) روژه

اول حديث: [عن ابي قتادة رضي الله عنه ... قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم صيام يوم عرفة احتسب علي الله ان يكفر السنة التي قبله والسنة التي بعده...(1)].

ترجمه: د حضرت ابو قتاده رضي الله عنه څخه روايت دئ چي نبي کريم صلى الله عليه وسلم د لوی اختر د مياشتي د نهم تاريخ (د عرفات د ورځي) د روژې په باره کي وفرمايل چي: زه د الله پاک څخه ټينګک اميد لرم چه دا روژه دي د يو کال ګناهونو دمخه او د يو کال ګناهونو وروسته له پاره کفاره وي.

تشريح: د ذو الحجې په نهم تاريخ چه کومه ورځ ده هغه ته د عرفات ورځ وايي د ذي الحجې په اولو لسو ورځو کي د هغې ورځي خاص اهميت او فضيلت دئ، د دې ورځي په روژه نيولو سره د يوه کال دمخه او تر يوه کال وروسته کوچني ګناهونه ټول معافېږي نو ځکه د دغه فضيلت د حاصلولو له پاره د دغي ورځي نفل روژه نيول په کار دي او د عبادت کولو خاص شوق کول او د ګناهونو د معافۍ او د دنيا او آخرت عافيت غوښتل په کار دي، البته په ځينو ځايو کي بعض خلک په خپلو علاقو کي په يو ميدان کي سره جمع سي او د

---

(1) رواه مسلم: اول ټوک –٣٦٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرفات د خلکو سره مشابهت اختیار کړي په ذکر او دعاء کي مشغول وي دا بالکل بې بنیاده خبره ده او بدعت دئ د دې څخه ځان ساتل په کار دي.

دوهم حدیث: [**عن مهدي الهجري نا عکرمة قال کنا عند ابي هريرة رضي الله عنه في بيته فحدثنا ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهي عن صوم يوم عرفة بعرفة**[1]].

ترجمه: عکرمه رضي الله عنه وايي چي موږ د ابوهريره رضي الله عنه په کور کي وو، نو موږ ته ئې حديث بيان کړ، چي رسول الله رضي الله عنه منع کړيده د عرفات د ورځي د روژې څخه په عرفات کي.

دريم حديث: [**عن ابي قتادة رضي الله عنه قال: سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صوم يوم عرفة قال يكفر السنة الماضية والباقية**[2]].

ترجمه: د حضرت ابوقتاده رضي الله عنه څخه روايت دئ، دى وايي چي سوال وسو د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه د روژې د ورځي د عرفات، ده مبارک وفرمايل: چي د عرفات د ورځي روژه د تېر کال او راروان کال له پاره کفاره ده (د کوچنيو ګناهونو له پاره).

یادونه:

د پورتنيو دواړو حديثونو په مابين کي هيڅ قسم تضاد نسته ځکه کوم کسان چي حج ته تللي وي او د عرفات په ميدان کي وي د هغوى له پاره په عرفات کي د روژې نيولو څخه منع راغلې ده او په

(1) سنن ابي داؤد: اول ټوک – ۳۳۱ مخ.
(2) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم حدیث کي بیا فضیلت بیان سوی دی د هغو کسانو له پاره چي د عرفات په میدان کي نه وي.

د کوچني او لوي اختر د شپې فضیلت

اول حدیث: [**وعن ابي امامة** ﵁ **عن النبي** ﷺ **قال: من قام ليلتي العيدين محتسبا لله لم يمت قلبه يوم تموت القلوب**[1]].

ترجمه: د حضرت ابو امامه ﵁ څخه روایت دئ چي نبي کریم ﷺ وفرمایل چي: کوم سړی د دوو اخترو (کوچني اختر او لوی اختر) د شپو د ثواب یقین درلودی روښي ئې کړې نو د هغه زړه نه مړ کېږي په هغه ورځ چي د نورو خلګو زړونه مړه کېږي.

تشریح: د کوچني اختر او لوی اختر د شپې د روښولو مطلب دا دئ چي دغه شپې د الله ﷻ په عبادت کي تېري کړي او په ذکر و تسبیح، صله رحمي، د نېکانو خلکو په صحبت او ناسته کي دا وخت تېر کړي، د خپل عیال سره د محبت او ګرانښت سلوک وکړي، د قریبانو او خپلوانو سره ښه سلوک وکړي دا ټول د خیر کارونه دي وکړي او په عبادت کي دي دغه شپې تېري کړي.

او دا خبره چي (په دغو شپو کي د عبادت کوونکو زړه نه مري) د دي مطلب دا دئ چي د قیامت په سخته ورځ چه هر طرف ته به بېره او خوف وي خلک به بې حواسه وي او نشه غوندي به وي او حال دا

(1) سنن ابن ماجه: ۱۲۷ مخ، کذا في الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي نشه به بالکل نه وي مګر د الله پاک عذاب داسي سخت دئ چي د خلګو به دا حالت وي په دغسي سخته ورځ مګر الله تعالی و دغه بنده ته ډېر آرام ژوند ورکوي د بېري او خوف څخه به ليري وي، الله تعالی دي موږ ته هم دغه نعمت راکړي ځکه نو د لوی اختر شپه ډېره مبارکه ده د هغه قدر کول په کار دي او د هغه قدرداني دا ده چي دا شپه د خدای پاک په ذکر، درودشريف او په نورو عبادتونو کي تېرول په کار دي که ګرده شپه نه سي ويښېدلای نو په آساني سره چه څومره ويښېدلای سي عبادت وکړي لږ تر لږه د ماخستن او سهار لمونځ په تکبير اولی په جماعت سره ادا کړي په مابين کي چه څومره وخت ذکر او عبادت کولای سي وئې کړي وروسته بيده سي پر دغه باندي هم اميد دئ چي الله تعالی مو محروم نه پرېږدي.

دوهم حديث: [و روی عن معاذ بن جبل رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ من احيا الليالي الخمس وجبت له الجنة ليلة التروية و ليلة عرفة و ليلة النحر و ليلة الفطر و ليلة النصف من شعبان[1]].

ترجمه: د حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه روايت دئ چي نبي کريم ﷺ وفرمايل: کوم سړی چي (د ذکر او عبادت په ذريعه) پنځه شپې ژوندۍ کړي (ويښ پاته سي) د هغه له پاره جنت واجب سو هغه پنځه شپې دغه دي، د ذو الحجې د اتمي ورځي شپه، د عرفات شپه، د لوی اختر شپه، د کوچنی اختر شپه او د شعبان د

(1) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۵۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسمي ورځي شپه (د پنځلسی شپه).

تشریح: داسي نو د ذو الحجې د اولو لسو ورځو شپې ټوله مبارکي او فضیلت لرونکي دي لکه څنګه چه په مخکي احادیثو کي د هغو فضیلت بیان سو. دا ټولي شپې دومره غټي شپې دي چه خپله الله تعالی په سورة الفجر کي په دغو شپو قسم اخیستی دئ، بیا نو په دې ګردو شپو کي د ذو الحجې داتم، نهم، او لسم تاریخ شپې مهمي او فضیلت والا دي.

د دغو شپو یو خاص فضیلت دا ښودل سوی دئ چه کوم سړی کوښښ وکړي چي دا شپې د خدای پاک په عبادت کي روڼي کړي او پنځلسی او د کوچني اختر شپه هم د الله ﷻ په عبادت کي تېره کړي نو د داسي سړي د کوښښ او محنت په بدله کي الله تعالی صرف جنت ورکوي د ټول کال په سوونو شپو کي صرف په دغو پنځو شپو کي ویښېدل او عبادت کول کوم ګران کار نه دئ، د دنیا د معمولي فایدې له پاره موږ په شپو شپو ویښ یو لکه چوکیدار چه د یو څو پیسو په خاطر ټوله شپه ویښ وي د ټوکرانو جوړولو په میلانو کي مزدوران ټوله شپه خپله وظیفه سر ته رسوي او داسي نور ډېر مثالونه...

نو آیا د آخرت د سختي ورځي څخه د ژغورلو، د پاک ژوند د حاصلولو او جنت ته د رسېدلو له پاره موږ ټوله شپه نه سو ویښېدلای او عبادت نه سو کولای؟ خامخا ئې کولای سو نو ملا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتړي د نفس او شیطان مقابله وکړئ او دغه قیمتي شپې مه برباد وئ په ذکر، تسبیح، عبادت او نور د خیر په کارونو کې چه څومره کولای سي دغه مبارکي شپې روښي کړئ.

د لوی اختر د شپې ناقدري:

د تېرو احادیثو څخه ثابته سوه چي د ذو الحجې د اولو لسو ورځو ټولي شپې ډېري مبارکي دي، په دې کي بیا د اتم، نهم، او لسم تاریخ شپې ډېري مهمي دي بیا په دغو شپو کي د لوی اختر شپه چي د ذو الحجې د اولو لسو ورځو آخري شپه ده ډېره مبارکه او مهمه ده کوم چه د هغې فضایل په تفصیل سره بیان سول مګر افسوس چه موږ خپل ځانونه د دغو ټولو برکتو څخه محروم کړیدي، نه صرف محروم کیدل بلکي دغه شپه په بې ځایه خبرو او ناحقه کارونو او په رکم رکم ګناهونو کي تېرېږي د هغه یو څو مثالونه دغه دي:

- ځیني خلک دغه مبارکه شپه په ډول ډول بازیو کي تېروي، مثلاً شطرنج، چکه، کرم بوټ او په نورو نوي د ګټلو او بایللو بازیو کي چي په هغه کي شطرنج خو حرام دئ او نوري بازۍ هم د جواز د شرائطو نه لرلو له وجهي ناروا دي، بالفرض که کومه بازي روا هم وي بیا هم دغه مبارکه شپه د لهو و لعب لپاره نه ده د عبادت او اطاعت لپاره ده دا شپه په عبادت کي تېرول په کار دي ډېر خلک د ټي وي د پروګرامونو په لیدلو کي مصروف وي حالانکه ټي وي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرو ګناهونو او فساداتو مجموعه ده له دې وجهې څخه ئې ليدل هم جائز نه دي که څه هم پروګرام مذهبي يا تعليمي قسم وي. نو په دې مبارکې شپې کې په دې لعنت کې اخته کېدل د هغه ګناه نوره سختوي لهذا د دې بې مقصده شي څخه بالعموم او په دغه مبارکه شپه کې بالخصوص ځان ساتل په کار دي.

- ځيني خلک په دغه مبارکه شپه کې د بازارو د ښايست، رنګ و روغن د رانيوونکو د ليدلو لپاره په بازارو کې تفريح کوي او په دا ډول د شپې ډېر ه برخه ضايع کړي حالانکه بازار د مځکې پر مخ و الله ﷻ ته تر ټولو ځايونو بد او مبغوض دئ وجه ئې دا ده چې بازار د ډېرو غټو ګناهونو مرکز وي، مثلاً د ښځو سينګار، بې پردګي، خرڅول، رانيول او په بازار کې بې فايدې ګرځېدل د سروز عامېدل، چم بازي، درواغ، غيبت او ښکنځل کول، جنګونه کول، په تللو کې خيانت، په ګزولو کې خيانت، لهذا په بازار کې حتی الامکان د ټولو ګناهونو څخه د ځان ساتلو سره سره د ضرورت په وخت کې د ضرورت په اندازه تلل په کار دي، بې ضرورته په بازارو کې تفريح کوونکي هم په ډول ډول ګناهونو کې مبتلا کېږي په دې ډول چه په دې مبارکه شپه کې د دې پر ځاى چې يو څه حاصل سي نور په ګناهو کې اخته کېدل او د الله تعالى و ناخوښه ځاى ته بې له ضرورته تلل خپل ځان د الله تعالى د رحمت او بخښلو څخه محرومول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

● ځيني خلګ په دغه شپه کي په هوټلونو کي د يخو او تودو مشروباتو په څښلو کي مصروف سي او په ساعتو ساعتو په بې ځايه خبرو بلکي د ګناه په خبرو کي مشغول سي د دغه مبارکي شپې زياته حصه ضايع کوي چه دا ټول د الله تعالى د رحمت څخه محرومي ده او په ګناهونو کي اخته کېدل دي.

● ډېر خلګ داسي هم دي چه د دې شپې په فضيلت او عظمت خبر هم نه دي ځکه نو په دغه شپه کي د ذکر او عبادت او تسبيح او مناجات و طرفته نه متوجه کېږي او نوري ډېري شپې ئې په غفلت کي تېري کړي وي دغه ناپوهي دوی د آخرت د ډېر غټ ثواب څخه محرومه کړيدي چه د ډېر تاوان خبره ده.

● ليدل کېږي چه ځيني خلګ د دې شپې په فضيلت او عظمت باندي خبر وي د دين او علم سره د هغو تعلق وي هغوی هم و دې شپې ته هيڅ اهميت او ارزښت نه ورکوي که يو وخت په ناپامي هغوی و دې طرف ته متوجه کړل سي نو دستي دا جواب درکوي (چه ايا په دې شپه ويښېدل فرض او واجب دي) بېشکه چي په دې شپه کي ويښېدل او نفلي عبادت کول فرض او واجب نه دي مګر ايا د الله تعالى او د هغه د نبي محمد ﷺ ترغيبات ناحقه دي او پرېښودل سي؟ آخر نو د دغو ترغيباتو څوک مکلف دئ؟ اهل علم و هغه ته غير ضروري ووايي او عوام د خپلي ناپوهۍ له وجهي د هغه اهتمام

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونه کړي نو په امت کي به څوک پر دې عمل کوي راته ووایاست چه د آخرت د دومره غټ ثواب او د خدای تعالی د رضا او جنت د حاصلولو څخه خپل ځان محروم کول د تاوان خبره نه ده؟ او آیا دغه شیان تاسي تر لاسه کړیدي؟ که موندي حاصل کړي نو د دې څخه پناه وغواړئ او استغفار ووایاست.

- ځیني تاجران په دغه شپه کي دنیوي مصروفیت د کمولو پر ځای نور زیاتوي او په دې کي مصروف وي چي کله کله فرض لمنځونه هم پاتېږي چي دا په هیڅ ډول جائز نه دي داسي تاجران که خپل مصروفیت نه سي کمولای او دغه شپه په ذکر، تلاوت، عبادت او طاعت کي نه سي تېرولای نو کم از کم د سهار او ماخستن لمونځ دي په جماعت سره ادا کړي او په ګرځېدو راګرځېدو کي د ذکر و دعا په ذریعه د دغه شپې فضیلت په یوه درجه کي لا حاصلولای سي اصل خبره د فکر د غوښتني او د قدر او قیمت ده چه د چا په زړه کي لږ اهمیت او فکر وي نو هغه به ډېر سخت مصروفیت د دې فضیلت د حاصلولو لپاره پرېږدي او څوک چه فکر نه لري دنیا او د هغه ګټي و هغه ته اهمیت ولري نو د هغه په زړه کي د دغو خبرو څخه بې قدري پیدا سي او د هغه نفس رکم رکم بهانې او چمونه رامخ ته کړي بالاخره هغه د دغي شپې د فضیلت څخه محروم کړي، الله تعالی دي مو وساتي آمین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د تیارۍ فتنه:

یو بله فتنه (د اختر د تیاریو) ده چه په کوچني اختر کي زیاته او په لوی اختر کي لږ کمه وي، کوچنی اختر او لوی اختر الله تعالی د مسلمانانو لپاره بښکه او شبهې د خوشحالۍ ورځ ګرځولې ده او دومره خبره هم د شریعت څخه ثابته ده چه په دا ورځ چه تر ټولو ښه جامه و چا ته پیدا سي هغه دي واغوندي مګر نن سبا د دغه مقصد په خاطر ډېر بې ځایه مصرفونه او اسراف کول د اخترونو په ضروري شیانو کي شمېرل سویدي چي د هغه د شریعت سره هیڅ تعلق نسته نن دا خبره فرض او واجب بلل سوېده چه کوم سړی مالي طاقت که لري او که ئې نه لري مګر هغه د کور د هر غړي لپاره کالي، خولۍ او هر شی نوی رانیسي د کور د ښایستوالي لپاره نوي سامانونه پیدا کوي په نورو ښارو کي چه قریبان او دوستان اوسي هغو ته ګران کاډونه لېږي او په دې ټولو کارو کي د هیڅ چا څخه شا ته نه وي، د دې نتیجه دا سي چه د یوه میانه حاله سړي لپاره د اخترونو تیاري یو جلا غم جوړ سي چي کله هغه د خپل کور د غړو فرمایشاتو د پوره کولو لپاره جائز او روا ذرائع او اسباب ناکافي وبولي نو په جلا لارو د نورو خلګو جیبونه پرې کړي او پیسې پیدا کړي تر څو د هغه خواهشات پوره سي او د دغه اختر د تیارۍ یو تاوان دا دی چي روژه او بیا خاص آخري لس شپې او دغه ډول د لوی اختر د میاشتي اولي لس شپې او بیا خاص د لوی اختر شپه چه په تنهائي کي د الله تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه د مناجات د غوښتلو او ذکر و فکر شپې دي ټوله په بازارو کي
تېري سي مطلب دا چي د روژې وروسته د ذو الحجې اولي ورځي او
شپې ډېري مباركي دي او د آخرت د ګټې ډېر ښه موسم دئ د مؤمن
بنده لپاره چه د هغه د ژوند مقصد صرف د الله تعالی رضا او جنت
دئ ډېر ښه موقع او وخت دئ چي خدای پاک محض په خپل رحمت
سره راکړی دئ دغه مباركي ورځي او شپې بايد غنيمت وبلل سي او
هر سړی چي څونه طاقت ولري په دغه ورځو كي زيات عبادت،
تلاوت، ذکر، تسبيح، مناجات، توبه او استغفار وکړي، او که ډېر
نفلي عبادت نه سي كولای د ګناهو څخه دي ځان ليري کړي او که
ټوله شپه يو سړی نه سي ويښېدلای پروا نه لري په اساني سره چه
څونده وخت ويښېدلای سي عبادت دي وکړي او که نور نه وي
دومره نو بايد خامخا وسي چي د ماخستن او سهار لمنځونه په
جماعت په تكبير اولی سره وکړی او د شپې په آخري کي چه لږ
عبادت وسي او دعاء او مناجات وسي ډېر به ښه وي د خدای څخه د
دغي شپې رحمتونه او بركتونه وغوښتل سي، توبه او استغفار
وغوښتل سي زموږ د الله تعالی څخه اميد دئ چي هغه د خپلو
كمزورو بندګانو څخه د دوی كوښښونه قبلوي او نه ئې محروم
کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم فصل
د تشريق د تکبيراتو احکام

په آيتونو سره د تشريق د تکبيراتو اثبات:

ټول اهل علم پر دې باندي متفق دي چي پر تکبيرات تشريق باندي عمل وسي او په دې باره کي د الله تعالی ارشاد دئ:

وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ فِيٓ أَيَّامٖ مَّعۡدُودَٰتٖۚ (البقره:۲۰۳).

دلته مقصد په دغو ورځو کي د تشريق تکبيرات ويل دي تر ټولو لمنځونو وروسته[1].

په احاديثو سره د تشريق د تکبيراتو اثبات:

نبي کريم ﷺ به تکبيرات تشريق ويل او عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه به هم ويل:

اول حديث: [عن ابي الاسود قال كان عبدالله (ابن مسعود) يكبر من صلاة الفجر يوم عرفة الي صلاة العصر من يوم النحر الله اكبر الله اكبر لااله الاالله والله اكبر الله اكبر ولله الحمد[2]].

دوهم حديث: [و عن جابر بن عبدالله رضي الله عنه قال كان رسول الله ﷺ اذا صلي الصبح من غداة عرفة اقبل علي اصحابه فيقول علي مكانكم و يقول الله اكبر الله

---

(1) اجمع اهل العلم على العمل به والاصل فيه قوله تعالی، جاء في التفسير والله اعلم ان المراد به التکبير في هذه الايام عقيب الصلوات. (تاتارخانيه: دوهم ټوک – ۷۸ مخ).

(2) نصب الرايه: دوهم ټوک – ۲۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر لااله الاالله والله اکبر الله اکبر ولله الحمد[1]].

د اسمعیل ﷺ په قصه سره د تشریق د تکبیراتو اثبات:

د تشریق د تکبیراتو اثبات د هغي قصې څخه هم کېږي کوم چي د اسماعیل ﷺ ذبح پکښې ده هغه واقعه داسي وه چي کله ابراهیم ﷺ وغوښتل چي اسماعیل ﷺ حلال کړي نو جبرائیل ﷺ د ذبحي لپاره یو پسه راوستی چي کله جبرائیل ﷺ و سمآء دنیا ته راورسېدی نو پر دې وېرېدی چي ابراهیم ﷺ تلوار وکړي نو ځې وویل **چي الله اکبر الله اکبر**، ابراهیم ﷺ دغه الفاظ واورېدل نو سر یې پورته کړ او چي کله په دې پوه سو چي جبرائیل ﷺ پسه راوړی دئ نو ونې ویل: **لااله الاالله والله اکبر** او کله چي اسماعیل ﷺ واورېدل نو وې ویل : **الله اکبر ولله الحمد** نو د قیامت تر ورځي پوري دغه تکبیرونه سنت سول[2].

د تشریق د تکبیراتو عدد یو وار دئ:

(الله اکبر الله اکبر لااله الاالله والله اکبر الله اکبر ولله الحمد)[3].

---

(1) نصب الرایه: دوهم ټوک – ۲۳۱ مخ.

(2) والاصل فیه ما روی في قصة الذبیح ﷺ ان الخلیل صلوات الله علیه لما اخذ في مقدمات الذبح جاء جبریل ﷺ بالفداء فلما انتهی الی سماء الدنیا خاف علیه العجلة فقال الله اکبر الله اکبر فسمعه ابراهیم ﷺ فرفع راسه فلما علم انه جاء بالفداء قال : لااله الا الله والله اکبر فسمعه الذبیح صلوات الله علیه فقال: الله اکبر ولله الحمد، فصارت سنة الی یوم القیامة. [الاختیار لتعلیل المختار: ۱ – ۳ټوکونه، ۱۱۶ مخ].

(3) واما عدده وماهیته فهو ان یقول مرة واحدة ا لله اکبر... [هندیه: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تشریق د تکبیراتو وخت:

د تشریق د تکبیراتو وخت د ذوالحجې د میاشتي د نهمي نېټي یعني د عرفات د ورځي د سهار له لمانځه څخه شروع بیا د ذو الحجې د میاشتي تر دیارلسم تاریخ د مازدیګر تر لمانځه پوري او د مازدیګر لمونځ پکښې شامل دئ ټوله لمنځونه درویشت کېږي[1].

تکبیرات تشریق د هر فرضي لمانځه وروسته ویل کیږي:

تکبیرات تشریق د هر فرضي لمانځه وروسته ویل کیږي او د جمعی تر لمانځه وروسته په زوره اواز سره ویل واجب دي خو د اختر د لمانځه وروسته مستحب دي[2].

د لمانځه څخه وروسته که د چا څخه تکبیرات تشریق هیر سي:

تر هر فرضي لمانځه وروسته تکبیرات تشریق فوراً ویل واجب دي نو که د چا څخه د اختر په لمانځه کي یا په بل لمانځه کي دغه تکبیرونه هېر سول یا ئې خبري وکړې یا ئې بل کار وکړ نو بیرته

---

(1) واما وقته فاوله عقیب صلاة الفجر من یوم عرفة وآخره في قول ابي یوسف ومحمد رحمهما الله تعالي عقیب صلاة العصر من آخر ایام التشریق هکذا في التبیین. [هندیه: اول ټوک – ۱۵۲].

(2) قال الله تعالي واذکروالله في ایام معدودات ،وقال ابن عباس ﵄ ویذکرون اسم الله في ایام معلومات ایام العشر والایام المعدودات ایام التشریق مع اجماع الصحابة علی الجهر بالتکبیر دبر الصلوات في تلک الایام علي وجوب الجهر بالتکبیر فیها ولهذا افتی علماء الحنفیة بقولهما... و لا باس به عقب العید... [اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۴۸ – ۱۵۲ مخونه]. والجهر به واجب وقیل سنة [ردالمحتار: دوهم ټوک – ۱۷۸ مخ]. و یجب تکبیرالتشریق في الاصح ... عقب کل فرض قوله کل فرض شمل الجمعة [الدرالمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۱۷۷ – ۱۷۹ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکبیرونه نه سي ویلای او د ده څخه تکبیرونه ساقط سول[1].

تکبیرات تشریق څو واره ویل واجب دي؟

تکبیرات تشریق یو وار ویل واجب دئ دوه یا درې واره ویل مسنون نه دئ[2].

تکبیرات تشریق پر چا فرض دي؟

د تشریق تکبیرات پر مسافر، ښځه، صحرائي او یوازي لمونځ کوونکي باندي پر مفتی به قول باندي واجب دی[3].

که امام تکبیرونه پرېښودل؟

که امام تکبیرونه پرېښوول نو مقتدي به ئې نه پرېږدي او ژر به ئې وایي[4].

پر مسبوق تکبیرات تشریق واجب دي:

پر مسبوق باندي هم تکبیرات تشریق واجب دي تېر سوی لمونځ به پوره کوي او تکبیرونه به ووایي او که چیري ئې د امام سره

---

(1) و اما محل ادائه فدبر الصلاة و فورها من غير ان يتخلل ما يقطع حرمة الصلاة حتى لوضحک قهقهة او احدث متعمدا او تکلم عامداً او ساهياً لا يکبر لان التکبير من خصائص الصلاة [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۸۸ مخ، کذا في بدائع الصنائع: اول ټوک – ۴۶۰ – ۴۶۱ مخونه].

(2) حتی لو زاد لقد خالف السنة [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۶۰ مخ].

(3) و اماعندهما فهو واجب علي کل من يصلي المکتوبة لانه تبع لها فيجب علي المسافر والمراة والقروي قال في السراج الوهاج والجوهرة الفتوی علي قولهما في هذا ايضا فالحاصل ان الفتوی علي قولهما في اخر وقته و فيمن يجب عليه [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۹۰ مخ]. والفتوی والعمل في عامة الامصار و کافة الاعصار علي قولهما [هنديه: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(4) دل قول ابی يوسف على ان الامام وان ترک التکبير لايدعه المقتدي [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۶۰مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

سهواً سلام وګرځوی او تکبیرونه ئې وویل نو لمونځ ئې فاسد نه دئ خپل پاته لمونځ دي پوره کړي او سجده سهوه دي وکړي او تر سلام ګرځولو وروسته دي بیرته تکبیرونه د سره ووایي[1].

د تشریق په ورځو کي قضایي لمونځونه کول:

که یو چا د تشریق په ورځو کي قضا لمنځونه کول نو ایا هغه به تکبیرونه وائي او که یا؟

ددې سوال په جواب کي علامه ابن عابدین څو صورتونه لیکلي دي:

اول صورت: د تشریق د ورځوماسوا د نورو ورځو لمنځونه په ایام تشریق کي کوي.

دوهم صورت: د تشریق د ورځو قضا سوي لمنځونه په نورو ورځو کي کوي.

دریم صورت: د یوه کال د تشریق د ورځو د قضا سوو لمنځونو قضا په دوهم کال کي راوړي.

ځلورم صورت: د یوه کال د تشریق د ورځو د قضا سوو لمنځونو قضا د داغه کال د تشریق په ورځوکي راوړي، په دغه ټولو صورتو

---

(1) وکذا یجب علي المسبوق و یکبر بعد ما قضي ما فاته [هندیه: اول ټوک – ۱۵۲ مخ]. و ذکر في الملتقط ان المسبوق اذا سلم مع امامه و کبر تکبیرالتشریق مع امامه سهوا فعلیه السهو [کبیري: ۳۹۸مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي په آخري صورت کي د قضا سوو لمنځونو وروسته تکبيرونه ويل کېږي نه په نورو صورتو کي[1].

(1) او قضي فيها منها من عامه لقيام وقته كالاضحية قال ابن عابدين تحت المسئلة رباعية فائتة غير العيد قضاها في ايام العيد فاتته ايام العيد قضاها في غير ايام العيد، فاتته ايام العيد قضاها في ايام العيد عام آخر فائتة ايام العيد قضاها في ايام العيد من عامه ذلک لايكبر الا في الاخير فقط كذافی البحر [رد المحتار: دوهم ټوک – ۱۷۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم فصل

د اختر دلمانځه احکام

په کوچني او لوی اختر کي دوولس مستحبات دي:

اول: د کوچني اختر په ورځ د اختر د لمانځه تر مخه خوراک کول او د لوی اختر په ورځ د لمانځه وروسته خوراک کول.

دوهم: غسل کول.

دریم: عطر لګول.

څلورم: مسواک وهل.

پنځم: د اختر د لمانځه ترمخه سرسایه ورکول.

شپږم: ښه او مباحي جامې اغوستل.

اووم: ګوتمۍ په ګوته کول.

اتم: تبکیر یعني وختي راکښینستل او وختي خپل د محل مسجد او عیدګاه ته تلل.

نهم: و عیدګاه ته په تللو کي تلواره کول.

لسم: د سهار لمونځ د خپل کلي په مسجد کي کول.

یولسم: پر پښو باندي و عیدګاه ته تلل.

دوولسم: د مسجد څخه بیرته پر بله لار راتلل(1).

---

(1) ویستحب یوم الفطر ان یطعم الانسان قبل الخروج الی المصلی ویغتسل ویتطیب قال في القنیة المستحبات اثنا عشر ثلاث منها في المتن وتسع اخری وهي سواک واخراج صدقة الفطر ویلبس احسن ثیابه المباحة ویتختم والتبکیر وهو سرعة الانتباه والابکار وهو المسارعة الی المصلی و صلوة الفجر في مسجد حیه والخروج ماشیا والرجوع في طریق اخری ... وقوله ویستحب في یوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د لمنځونو وخت:

د اختر د لمنځونو اصلي وخت کله چي لمر يوه نېزه راپورته سي او بيا تر زوال پوري[1].

په صحراء کي د اختر لمونځ:

په صحراء کي د شرائطو د نه موجوديت په خاطر د اختر لمونځ واجب نه دئ[2].

د اختر لمونځ پر چا واجب دی؟

د اختر لمونځ پر هغه چا واجب دئ کوم چه جمعه پر واجبه وي[3].

د اختر د لمانځه طريقه:

د کوچني او لوی اختر په لمنځونو کي په اول رکعت کي د تکبير تحريمه سره چي فرض دئ دري تکبيره واجب دي د تکبير تحريمه تر ويلو وروسته به لاس تر نامه لاندي نيسي او په دوهم او دريم تکبير کي به لاسونه ايله نيسي او په څلورم تکبير کي به هم لاسونه تر نامه لاندي نيسي.

اول تکبير: لاسونه پورته کېږي او تر نامه لاندي نيول کېږي.

الاضحى ان يغتسل ويتطيب ويؤخر الاكل حتى يفرغ من الصلوة [الجوهرة النيرة: اول ټوک – ۱۱۱ – ۱۱۳ مخونه].

(1) و وقتها من الارتفاع قدر رمح فلا يصح قبله بل تكون نفلا محرما الي الزوال باسقاط الغاية [درمختار: دوهم ټوک – ۱۷۱ مخ].

(2) وفي القنية صلوة العيد في القرىٰ تكره تحريما اي لانه اشتغال بما لايصح الخ [در مختار: دوهم ټوک – ۱٦۷ مخ].

(3) تجب صلوة العيد علي كل من تجب عليه صلوة الجمعة [هدايه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم تکبير: لاسونه پورته کېږي او ايله کېږي.

دريم تکبير: لاسونه پورته کېږي او ايله کېږي.

څلورم تکبير: لاسونه پورته کېږي او تر نامه لاندي نيول کېږي. او په دوهم رکعت کي د رکوع د تکبير سره څلور تکبيره واجب دي په اولو درو تکبيرو کي لاسونه تر غوږو پورته کېږي او ايله کېږي ا و په څلورم تکبير کي به بې له لاسو پورته کولو رکوع ته ولاړ سئ.

قانون: ياد ولرئ چي په کوم ځای کي تر تکبير وروسته يو څه ويل کېږي هلته لاسونه تر نامه لاندي نيول کېږي او په کوم ځای کي چي تر تکبير وروسته يو څه نه ويل کېږي هلته لاسونه ايله کېږي(1).

داختر دلمانځه نيت:

فقهاء کرامو فرمايلي دي چه په نيت کي ضروري ده چه انسان په زړه سره د هغه لمانځه اراده وکړي کوم چه دی ئې ادا کوي البته که يو څوک په ژبه سره د نيت الفاظ ووايي هم پروا نه لري لکه په لاندي ډول:

نيت: نيت کوم د اختر د لمانځه په شپږ تکبيره واجب په دې

---

(1) ويرفع يديه في الزوائدوان لم ير امامه ذلک الا اذا کبر راکعا کما مر فلايرفع يديه علي المختار لان اخذ الرکبتين سنة في محله و ليس بين تکبيراته ذکر مسنون ولذا يرسل يديه الخ ... قال في الشامي تحت قوله ولذا يرسل يديه اي في اثناء التکبيرات ويضعهما بعد الثلاثة کما في شرح المنية لان الوضع سنة قيام طويل فيه ذکر مسنون [درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۱۷۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاضر وخت د څاښت مخ مي دئ پر لوري د کعبې شریفي اقتداء مي ده په دې حاضر امام پسي ...

اول: به تکبیر تحریمه ووايي.

دوهم: به ثناء (**سبحنک اللهم** ...) تر اخره پوري ووايي.

دریم: به درې واره تکبیرونه ووايي او په هر تکبیر کي به لاسونه غوږو ته پورته کوي او ایله کوي به ئې او د هرو دوو تکبیرو تر مابین به دومره سکوت کوي چي درې تسبیحات پکښي ویل کېدلای سي.

څلورم: سورة فاتحه او قرائت به وائي او رکوع ته به ځي دا رکعت به پوره کړي کله چي دوهم رکعت ته را پورته سي.

پنځم: نو امام به سورة فاتحه او قرائت وايي او بیا درې واره تکبیر وايي پر هغه طریقه چي پورته لیکل سوې ده په څلورم تکبیر سره به رکوع ته ولاړ سي(1).

---

(1) والنیة هی الارادة والشرط ان یعلم بقلبه ایّ صلاة یصلی.... ویحسن ذالک (الذکر باللسان) لاجتماع عزیمته [هدایه: اول ټوک – ۹۰ مخ].

(ویصلي الامام رکعتین فیکبر تکبیرة الافتتاح ثم یستفتح ثم یکبر ثلاثا ثم یقرأ جهرا ثم یکبر تکبیرة الرکوع فاذا قام الي الثانیة قرأ ثم کبر ثلاثا ورکع بالرابعة فتکون التکبیرات الزوائد ستا ثلاثا في الاولی وثلاثا في الاخری وثلاث اصلیات تکبیرة الافتتاح وتکبیرتان للرکوع الخ) ویرفع یدیه في الزوائد ویسکت بین کل تکبیرتین مقدار ثلاث تسبیحات کذا في التبیین وبه افتی مشایخنا) [هندیه: اول ټوک – ۱۵۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مقتدي د امام سره په رکوع کي شامل سو:

که یو سړی د اختر په لمانځه کي په داسي حال کي راغلی چي امام پر رکوع وو نو دی به په ولاړه تکبیر تحریمه ووایي او که ئې امکان وو چي رکوع هم کولای سي نو تکبیرونه دي ووائي او که ئې امکان نه وو نو رکوع دي وکړي او تکبیرونه دي په رکوع کي ووایي خو لاسونه به نه پورته کوي(1).

که مقتدي د امام سره په قومه کي شامل سو:

که مقتدي د امام سره په قومه کي شامل سو نو په قومه کي به تکبیرونه نه وایي ځکه چي مقتدی د اول رکعت سره د تکبیرو قضاء را وړي(2).

که د یو چا څخه د لمانځه یو رکعت تېر سو:

که د یو چا څخه د اختر د لمانځه یو رکعت د جماعت تېر سو نو امام چي کله سلام وګرځوي مقتدی به ولاړ سي او ثناء (**سبحنک اللهم...**) **تعوذ** (**اعوذبالله**) **تسمیه** (**بسم الله...**) **فاتحه** (**الحمدلله ...**) او سورت دي ووایي بیا دي تکبیرات زائده ووایي او رکوع دي وکړي او پاته لمونځ دي پوره کړي(3).

---

(1) (ولو انتهی رجل الي الامام في الرکوع في العیدین فانه یکبر الافتتاح قائما فان امکنه ان یاتي بالتکبیرات ویدرک الرکوع فعل ویکبر علی رأی نفسه وان لم یمکنه رکع اشتغل بالتکبیرات ولایرفع یدیه اذا أتی بتکبیرات العید فی الرکوع کذا فی الکافی) [هندیه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(2) (ولو ادرکه في القومة لایقضي فیها لانه یقضي الرکعة الاولی مع التکبیرات [هندیه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(3) (فاذا فرغ الامام من صلوته یقوم الي قضاء ماسبق به ثم ان کان رایه یخالف راي الامام یتبع راي نفسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مقتدي په رکوع کي يو يا دوه تکبيرونه وويل:

که مقتدي په رکوع کي يو يا دوه تکبيره وويل بيا امام سر راپورته کړي نو مقتدی به هم سر راپورته کوي او د امام متابعت به کوي او پاته سوي تکبيرونه د ده څخه ساقط کېږي[1].

که مسبوق په التحيات کي د امام سره شامل سو:

مسبوق يعني هغه څوک چي د اختر لمونځ څني تېر سوی وي او په آخره ناسته کي د التحيات وروسته تر سلام مخکي يا تر سلام وروسته تر سجده سهوي مخکي يا تر سجده سهوي وروسته خو امام لا سلام نه وي ګرځولی راسي، نو دغه نفر به ولاړ سي او نور پاته لمونځ به پوره کړي[2].

د قرائت وروسته تکبيرونه ويل:

که د امام څخه تکبيرونه هېر سوه او قرائت ئې ووايه نو دی به تر قرائت وروسته تکبيرونه وائي يا به ئې په رکوع کي وايي[3].

لانه منفرد فيما يقضي بخلاف اللاحق لانه في الحكم كانه خلف الامام وان كان رايه موافقا لراي امامه بان كان امامه يرى راى ابن مسعود ﵁ وهو كذلک بدا بالقراءة ثم بالتكبيرات) [بدائع الصنائع: اول ټوک – ٦٢٣ مخ]. (واذا سبق بركعة يبتدي في قضائها بالقراءة ثم يكبر لانه لو بدا التكبير...) [حاشية الطحطاوي علي مراقي الفلاح: دوهم ټوک – ١٥٦ مخ].

(1) (ولو رفع الامام راسه بعد ما ادى بعض التكبيرات فانه يرفع راسه ويتابع الامام وتسقط عنه التكبيرات الباقية) [هنديه: اول ټوک – ١٥١ مخ].

(2) (اذا ادرک الامام فی صلوة العيد بعد ما تشهد الامام قبل ان يسلم او بعد ما سلم قبل ان يسجد للسهو او بعد ما سجد للسهو و لم يسلم الامام فانه يقوم و يقضی صلوة العيد [هنديه: اول ټوک – ١٥١ مخ].

(3) (واذا نسي الامام تكبيرات العيدين حتى قرأ فانه يكبر بعد القراءة او في الركوع مالم يرفع راسه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د یو چا څخه د اختر د ورځي د سهار لمونځ قضا سو:

که د یو چا څخه د اختر د ورځي د سهار لمونځ قضاء سو نو د اختر د لمانځه ترمخه ئې قضاء راوړلای سي البته که ئې په کور کي وکړي نو ښه به وي تر څو نورو کسانو ته بدګوماني ورپیدا نه سي(1).

که څوک اختری نکوي بیا به هم د اختر لمونځ کوي:

کوم څوک چي اختری نه کوي د هغه لپاره هم د اختر لمونځ ستّه ځکه چي د اختر لمونځ مستقل واجب دئ او اختری کول مستقل واجب دئ نو که څوک د قدرت باوجود اختری نه کوي هغه سړی ګنا ه ګار دئ(2).

که د یو چا څخه د اختر لمونځ تېر سو:

که چیري د یو چا څخه د اختر لمونځ تېر سو نو په هغه ځای کي چي عیدګاه وه بل جماعت کول جائز نه دي بلکي بل ځای به په بل امام پسي د اختر لمونځ کوي(3).

د ښار په جامع مسجد کي لمونځ کول:

ښه کار دا دئ چي عیدګاه د ښار څخه لیري په صحراء کي وي

[هندیه: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(1) احسن الفتاوی: څلرم ټوک – ۱۳۰ مخ.

(2) (قلت في هذه الاثار دلالة على ان المراد ... صلوة العيد يوم النحر فدل علي وجوبها) [اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۰۴ مخ]. وايضا من كان له سعة ولم يضح فلا يقربن مصلانا .... اقول احتج به لابي حنيفة علي قوله لوجوب الاضحية [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲۱۲ مخ].

(3) (فاذا فاتت مع امام وامكنه ان يذهب الي امام اخر فانه يذهب اليه لانه يجوز تعدادها في مصر واحد في موضعين واكثر اتفاقا) [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۸۳ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چي د اختر په لمانځه کي ګڼه ګوڼه ډېره وي خو د کلي او ښار په جامع مسجد کي هم د اخترو لمنځونه کول جائز دي(1).

تکبيرات په زوره ويل کيږي او که په کراره؟

په کوچني اختر کي چي کله سړی و عيدګاه ته ځي نو تکبيرات کرار ويل مستحب دي او په لوی اختر کي تکبيرات په لوړ اواز سره ويل مستحب دي(2).

د اختر د لمانځه مخکي نفل کول:

په کوچني او لوی اختر کي د اختر د لمانځه ترمخه نفل په کور او عيدګاه کي نه سي کېدلای او تر لمانځه وروسته په مصلی يعني عيدګاه کي نه سي کيدلای مګر تر لمانځه وروسته په کور کي بيا نفل کېدلای سي(3).

ايا د اختر په لمانځه کي سجده سهوه سته؟

زموږ مشائخو فرمايلي دي چي په اخترونو او جمعه کي سجده سهوه نسته تر څو خلګ په فتنه او اشتباه کي مبتلا نه سي(4).

---

(1) (والخروج اليها اي الجبانة لصلوة العيد سنة وان وسعهم المسجد الجامع الخ) [درمختار: دوهم ټوک – ١٦٩ مخ].

(2) (ولايکبر في طريق المصلی عند ابي حنيفة يعني جهرا اما سرا فمستحب وهذا في عيد الفطر الخ ويتوجه الی المصلی وهو يکبر يعني جهرا) [الجوهرة النيرة: اول ټوک – ١١٣ مخ].

(3) (ولايتنفل قبلها مطلقا الخ وکذا لايتنفل بعدها في مصلاها وان تنفل بعدها في البيت جاز) [درمختار: دوهم ټوک – ١٧٠ مخ].

(4) (الا مشائخنا قالوا لايسجد للسهو في العيدين والجمعة لئلا يقع الناس في الفتنة) [هنديه: اول ټوک – ١٢٨ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د لمانځه لپاره اذان کول:

د اخترونو لپاره اذان کول د سنت خلاف دئ(1).

د اختر د لمانځه وروسته دعاء کول:

د اختر تر لمانځه وروسته دعا کول د امت د کبارو علماوو تعامل راغلی دئ ځکه نو په دې کې شرعاً هیڅ قباحت نسته بلکي دعا غوښتل مستحب دي(2).

د جمعې او اختر لمونځ که په یوه ورځ سي:

د جمعې او اختر د دواړو لمنځونو جلا جلا اداء کول لازم دي، نو د اختر د لمانځه په اداکولو د جمعې لمونځ نه ساقطېږي، او دا چې په عوامو کې مشهوره ده چې که د جمعې او اختر لمونځ په یوه ورځ سو نو د اختر د لمانځه په کولو سره د جمعې لمونځ ساقطېږي غلطه خبره ده شرعاً هیڅ حیثیت نه لري(3).

که په ښار کې دوې یا درې عیدګاوي وي:

که چیري په یوه ښار کې دوې یا درې عیدګاوي وي نو په ټولو کې د اختر لمونځ پروا نه لري(4).

---

(1) (لایسن لغیر ها کعید) [درمختار: اول ټوک – ۲۸۵ مخ].

(2) (لما قال الله تبارک وتعالی واذا سالک عبادي عني فاني قریب اجیب دعوة الداع اذا دعان) [سورة البقره] [فتاوی حقانیه: دریم ټوک – ۳۹۶ مخ، کذا فی امدادالاحکام: اول ټوک – ۷۴۲ مخ].

(3) (اما مذهبنا فلزوم کل واحد منهما) [ردالمحتار: دوهم ټوک – ۱٦٦ مخ].

(4) (وتؤدي بمصر واحد بمواضع کثیرة اتفاقا) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۷٦ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوچني او لوی اختر لمونځ تر څه وخته ځنډېدلای سي؟

د کوچني اختر لمونځ د شرعي مجبورۍ په خاطر لکه باران او نور... تر دوو ورځو پوري کېدلای سي او د لوی اختر لمونځ د شرعي عذر په خاطر تر درو ورځو پوري کېدلای سي خو دا ضروري ده چي دواړه لمنځونه تر زوال پوري اداء کېدلای سي او تر زوال وروسته که په عذر سره قضاء سوي وي او که بې له عذره نه سي اداء کېدلای[1].

د اختر لمانځه ته د ښځو تلل:

د اختر د لمانځه لپاره و عیدگاه ته د ښځو تلل مکروه دي که ئې په تللو کښي فتنه وه[2].

د اختر لمونځ ژر کول او که په ځنډ سره؟

د لوی اختر لمونځ ژر کول مستحب دي تر څو اختری هم ژر وسي او د کوچني اختر لمونځ په ځنډ سره کول ښه دي تر څو سرسایه ادا سي[3]

---

(1) (ولو زالت الشمس يوم الفطر قبل ان يصلي صلوة العيد سقطت صلوة العيد ولايصلي من الغد الا اذا تركوا بعذر فيصلي عن الغد قبل الزوال وان زالت الشمس من الغد سقطت صلوة العيد سواء تركوها بعذر او بغير عذر، وفي عيد الاضحى اذا لم يصل من الغد حتى زالت الشمس يصلي بعد الغد قبل الزوال فاذا زالت الشمس في آخر ايام النحر ولم يصل سقطت سواء كان بعذر او بغير عذر غير ان التاخير اذا كان بعذر لا يلحقهم الاساءة وان كان بغير عذر فقد اساؤا) [خلاصة الفتاوى: اول ټوک – ۲۱۴ مخ، كذا في الهندية: اول ټوک ۱۵۱ مخ، كذا في الجوهرة النيرة: اول ټوک – ۱۱۳ مخ].

(2) (ويكره حضورهن الجماعة ولو لجمعة ووعظ مطلقا ولو عجوزا ليلا علي المذهب المفتى به لفساد الزمان) [درمختار: اول ټوک – ۵٦٦ مخ].

(3) (ويندب تعجيل الاضحى لتعجيل الاضاحي وتاخير الفطر ليؤدي الفطر كما في البحر) [رد

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د لمانځه وروسته روغبړ کول:

د اختر تر لمانځه وروسته روغبړ ونه لازم بلل په شریعت کي کوم ثبوت نه لري(1).

د اختر لمونځ د تېرېدلو وروسته په جماعت کول:

که چیري د یوه نفر یا درو څلورو کسانو څخه د اختر لمونځ تېر سو نو هغوی دي یوازي په جماعت لمونځ نه کوي بلکي په خپل کور کي دي دوه یا څلور رکعته نفل وکړي(2).

د اختر او جنازې لمونځ که یو ځای سي:

که چیري د اختر د لمانځه وخت وو او جنازه هم وه نو اول دي د اختر لمونځ وسي بیا دي د جنازې لمونځ وسي بیا دي خطبه وویل سي(3).

د اختر او لمر ترندي لمونځ که یو ځای سي:

که چیري د اختر په ورځ د کسوف (لمرترندي) لمونځ یو ځای

المحتار: دوهم ټوک – ۱۷۱ مخ].

(1) (نقل في تبیین المحارم عن الملتقط انه تکره المصافحة بعد اداء الصلاة بکل حال لان الصحابة ما صافحوا بعد اداء الصلاة ولانها من سنن الروافض الخ). [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۸۱ مخ].

(2) (وقال ابوحنیفة رحمه الله تعالي ان شاء صلي وان شاء لم یصل فان شاء صلی اربعا وان شاء رکعتین) [اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۴۸ مخ].

(3) (ویصلي المغرب ثم الجنازة ... و تقدم صلاة العید ثم هي علي الخطبة) [درمنتقی في شرح الملتقی علی هامش مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۷۷ مخ]. (وتقدم صلاتها علی صلاة الجنازة اذا اجتمعا لانه واجب عینا والجنازة کفایة وتقدم صلاة الجنازة علی الخطبة : اي خطبةالعید وذلک لفرضیتها وسنیة الخطبة) [رد المحتار: دوهم ټوک – ۱٦۷ مخ، کذا في الهندیة: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

سي که د اختر د لمانځه د قضاء کېدو بېره نه وه نو کسوف لمونځ ترمخه کېږي[1].

په هديره کي لمونځ کول:

په هديره کي مطلقاً د لمانځه کولو څخه منع راغلې ده که د اختر لمونځ وي او که نور[2].

د اختر په لمانځه کي د تکبير ويلو پر وخت لاسونه پورته کول:

که يو څوک د اختر په لمانځه کي د تکبير ويلو په وخت کي لاسونه پورته نه کړي نو لمونځ ئې صحيح دئ خو لاس پورته کېدل سنت دي او د سنتو ثواب نه ورکول کېږي خو آئنده به داسي نه کوي[3].

که څوک په عيدګاه کي لمونځ اداء نکړي نو:

په عيدګاه کښي لمونځ سنت مؤکده متوارثه دئ نبي کريم ﷺ همېشه د اختر لمونځ په عيدګاه کي اداء کاوه صرف يو وار ئې د باران د وجهي په مسجد کي اداء کړی دئ او د اختر د لمانځه لپاره تلل سنت دي که څوک دغه سنت پرېږدي نو دغه سړی د عتاب

(1) (وتقدم صلوة الكسوف على صلوة العيد والمكتوبة ان امن الفوت) [فقه اسلامی: دوهم ټوک – ۱۴۳۷ مخ].

(2) (عن ابی سعيد الخدری رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ الارض كلها مسجد الا المقبرة والحمام) [جامع الترمذي: اول ټوک – ۱۸۱ مخ].

(3) (عن بكربن سوادة ان عمر بن الخطاب رضي الله عنه كان يرفع يديه مع كل تكبيرة فی الجنازة والعيدين) [السنن الكبرى للبيهقی: دريم ټوک – ۴۱۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستحق دئ(1).

كه په هديره كي عليحده د لمانځه لپاره ځاى جوړ سوى وي:

كه په هديره كي عليحده د اختر د لمانځه لپاره ځاى جوړ سوى وي نو په هغه ځاى كي بيا لمونځ كول پروا نه لري(2).

د اختر په لمانځه كي كوم سورتونه ويل سنت دي؟

د اختر په لمانځه كي مستحب دا دئ چي په اول ركعت كي سورة الاعلى ووايي او په دوهم ركعت كي سورة الغاشيه ووايي(3).

ايا پر ښځو د اختر لمونځ واجب دى؟

پر ښځو باندي د اختر لمونځ واجب نه دئ او كه ئې هم وكړي نو لمونځ ئې نفل دئ(4).

ښځي د اختر لمونځ په جماعت نسي كولاى:

يوازي ښځي د اختر لمونځ په جماعت سره نه سي ادا كولاى(5).

---

(1) (كان ﷺ يصلي العيدين في المصلى الخ ولم يصل العيد بمسجده الا مرة واحدة اصابهم مطر فصلى بهم العيد في المسجد) [زاد المعاد: اول ټوک – 315 مخ د فتاوى رحيميه: ۵ – ٦ ټوكونه – ۱۸۵ مخ په حواله].

(2) (وكذا تكره في اماكن كفوق كعبة وفى طريق ومزبلة ومجزرة ومقبرة الخ ولاباس بالصلاة فيها اذا كان فيها موضع اعد للصلاة وليس فيه قبر ولانجاسة كما في الخانية) [درمختار مع رد المحتار: اول ټوک – ۳۷۹ – ۳۸۰ مخونه].

(3) (وندب ان تكون سورة الاعلى تماما... وندب ان تكون سورة الغاشية) [فقه اسلامي: دوهم ټوک – ۱۳۹٦ مخ].

(4) (وشرائطها كشرائط الجمعة وجوبا واداء) [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۵۴ مخ]. (وشرط وجوبها ستة الاقامة بمصر والذكورة (ملتقى الابحر) فلاتجب على المراة) [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۵۰ مخ].

(5) (والسادس الجماعة واقلها ثلاثة رجال (قوله ثلاثة رجال) واحترز بالرجال عن النساء والصبيان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطبې احکام

د خطبې اورېدل واجب دي:

د خطبې اورېدل واجب دي او که څوک ئې واجب نه بولي او ولاړ پرې نه ږدي نو ښه کار نه دئ بلکي ګناهګار دئ[1].

خطبې به په عربي ژبه وي:

د اختر خطبې به خامخا په عربي ژبه وي د خطبې وروسته به نه احکام بیانوي او نه به د خطبې ترجمه کوي بلکي ضروري مسائل او احکام به د خطبې ترمخه بیانوي[2].

د خطبې تر مخه اذان نسته:

په اختر کي د خطبې تر مخه اذان نسته[3].

د خطبې په دوران کي باید هیڅ ونسي:

د اختر د خطبې په دوران کي خلګ باید چپه خوله وي، په ډېر

فان الجمعة لاتصح بهن وحدهن لعدم صلاحيتهن للامامة فيها بحال بحر عن المحيط) [درمختار مع ردالمحتار: اول ټوک – ۱۵۱ مخ]. (تجب صلاتهما في الاصح على من تجب عليه الجمعة بشرائطها المتقدمة سوى الخطبة فانها سنة بعدها) [درمختار: اول ټوک – ۱٦٦ مخ].

(1) (وكل ماحرم في الصلوة حرم فيها اي فى الخطبة فيحرم اكل وشرب وكلام ... بل يجب عليه ان يستمع ويسكت ... وكذا يجب الاستماع لسائر الخطب كخطبة نكاح وخطبة عيد وختم علي المعتمد) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۵۹ مخ].

(2) (لان النبي ﷺ واصحابه قد خطبوا دائما بالعربية ولم ينقل عن احد منهم انهم خطبوا خطبة ولو خطبة غير الجمعة بغير العربية) [مجموعه رسائل اللكنوي: څلرم ټوک – ۴۳ مخ، رساله آكام النفائس].

(3) (عن جابر رضي الله عنه قال : صلى بنا رسول الله ﷺ في عيد قبل الخطبة بغير اذان ولااقامة) [سنن النسائي: اول ټوک ۲۳۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب سره خطبه واوري په دې وخت کي د هر ډول کار کولو څخه منع راغلې ده[1].

خطبه په ولاړه ویل سنت ده:

د اختر په لمانځه کي خطبه په ولاړه ویل سنت دي شرط نه دئ نو که چا په ناستي وویل هم روا ده[2].

مستحب دا دی چي لمونځ او خطبه یو امام ووایي:

مستحب کار دا دئ چي کوم امام لمونځ ورکړي هغه دي خطبه هم ووایي او که یو چا لمونځ ورکړی او بل چا خطبه وویل هم روا دی[3].

د خطبو په منځ کي ناسته پرېښودل مکروه ده:

د اختر د دوو خطبو په مابین کي ناسته پرېښول مکروه او بد کار دئ[4].

---

(1) (اذا خرج الامام فلا صلوة ولاکلام ... والصواب انه یصلي علی النبي ﷺ عند سماع اسمه في نفسه ولایجب تشمیت ولارد سلام به یفتي وکذا یجب الاستماع لسائر الخطب کخطبة نکاح وخطبة عید وختم علی المعتمد) [درمختار: دوهم ټوک - ۱۵۹ مخ، کذا فی مجموعة رسائل اللکنوی: ثلرم ټوک - ۱۴۲ مخ].

(2) (ومنها ان یخطب قائماً هو سنة فلیس بشرط حتی لو خطب قاعدا یجوز عندنا) [بدائع الصنائع: اول ټوک - ۵۹۲ مخ].

(3) (لاینبغي ان یصلي غیر الخطیب لانهما کشئ واحد فان فعل بان خطب صبي باذن السلطان وصلی بالغ جاز هو المختار) [درمختار: دوهم ټوک - ۱۴۷ مخ].

(4) (والاصح انه یکون مسیئا بترک الجلسة بین الخطبتین کذا في القنیة) [هندیه: اول ټوک - ۱۴۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطبو په دوران کي لکړه يا توره په لاس کي نيول:

د خطبو په دوران کي امام که لکړه وي او که توره هم په راسته لاس کي نيولای سي او هم په چپه لاس کي، او که ئې خطبه په لاس کي وه نو بيا دي لکړه يا توره په چپه لاس کي ونيسي[1].

مقتديان به د خطبې په دوران کي تکبيرونه په زړه کي وايي:

امام چي د خطبې په دوران کي تکبيرونه وايي نو مقتديان به هم هغه تکبيرونه وايي خو په زړه کي به ئې وايي نه په زوره آواز سره[2].

که امام خطبې پرېږدي:

که يو امام اصلاً خطبې پرېښولي لمونځ ئې صحيح دی مګر د خطبې په پرېښولو سره ګناه ګار دئ[3].

د خطبې په آخر کي د دعاء د ويلو پر وخت بايد لاسونه پورته نسي:

د اختر په خطبو کي ځيني خلګ او ګاهي وخت ټول خلګ د دوهمي خطبې په پای کي (چه خطبه لا ختمه سوې نه وي) امام دعاء کوي نو مقتديان لاسونه پورته کړي او آمين وايي دا صحيح کار نه دئ او ممنوع دئ[4].

---

(1) (وفي الحاوي القدسي اذا فرغ المؤذن قام الامام والسيف في يساره وهو متكئ عليه) [البحرالرائق: دوهم ټوک – ۱۴۸ مخ، كذا في مراقي الفلاح: دوهم ټوک – ۱۲۹ مخ].

(2) (واذا كبر الامام بالخطبة يكبر القوم معه واذا صلى علي النبي ﷺ يصلي الناس في انفسهم امتثالا للامر وسنة الانصات كذا في التتارخانية) [هنديه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(3) (ولوترک الخطبة في صلاة العيد تجوز صلاة العيد وفي الولوالجية لكن يكره تركها وفي المختار اساء) [تاتاخارنية: دوهم ټوک – ٦٩ مخ].

(4) (ومايفعله المؤذنون حال الخطبة من الصلوة علي النبي ﷺ والترضي من الصحابة والد عاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطبو په دوران کي چنده کول:

د اختر د خطبو په دوران کي چنده کول جائز نه دي تر خطبې وروسته ئې کولای سي او که د يو چا سفارش امام کوي نو دا کار هم تر خطبې وروسته کېدلای سي نه د خطبې په دوران کي[1].

په لمانځه کي اوږدوالی او په خطبه کي لنډوالی ښه دی:

په لمانځه کښي طوالت (اوږدوالی) ښه دئ او په خطبه کي قصر (لنډوالی) ښه دئ[2].

د خطبې د شروع تر مخه تکبيرونه ويل:

په دواړو اخترونو کي به امام پر منبر باندي د خطبې تر مخه مسلسل نهه واره تکبير تشريق وايي او د دې په مابين کي به هيڅ نه وايي بې له تکبير تشريق بيا به خطبه وايي او په دوهمه خطبه کي به اول اووه واره تکبير تشريق مسلسل وايي[3].

خطبې بېله تکبيرونو ويل:

که يو امام خطبې بې له تکبيراتو وويلې نو صحيح دي ځکه

للسلطان بالنصر ينبغي ان يكون مكروها اتفاقا) [حاشية الطحطاوي علي مراقي الفلاح: دوهم ټوک – ۱۲۹ مخ].

(1) (وكل ما حرم في الصلاة حرم فيها اي في الخطبة) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۵۹ مخ].

(2) (فقال انى سمعت رسول الله ﷺ يقول ان طول صلوة الرجل وقصر خطبته مئنة من فقهه فاطيلوا الصلوة واقصروا الخطبة وان من البيان سحراً) [مسلم: اول ټوک – ۲۸۶ مخ].

(3) (۶۲۱۸): عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة قال: السنة في تكبير يوم الاضحى والفطر على المنبر قبل الخطبة ان يبتدي الامام قبل الخطبة وهو قائم علي المنبر بتسع تكبيرات تترى لايفصل بينها بكلام ثم يخطب ثم يجلس جلسة ثم يقوم في الخطبة الثانية فيفتتحها بسبع تكبيرات تترى لايفصل بينها بكلام ثم يخطب) [السنن الكبرى للبيهقى: دريم ټوک – ۴۲۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکبیرونه ویل د خطبې په دوران کې مستحب دي[1].

ایا د اختر د لمانځه د مخه خطبه ویل د لمانځه وروسته راګرځول غواړي؟

که یو امام د اختر تر لمانځه د مخه خطبه ووایي نو غلط کار دئ او تر لمانځه وروسته بیا د خطبې اعاده (راګرځول) نسته[2].

خطبې دوې دي:

د کوچني اختر او لوی اختر دوې خطبې دي، دواړي سنت دي او تر لمانځه وروسته دي او امام به د دواړو خطبو په مابین کې ناسته کوي[3].

د خطبې وروسته دعاء کول:

د اختر په لمانځه کې تر خطبې وروسته دعا کول ښه دي[4].

---

(1) (ویستحب ان یستفتح الاولی بتسع تکبیرات تترى والثانیة بسبع) [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۸۳ مخ].

(2) (وان خطب قبل الصلوة اجزأ مع الاساءة ولاتعاد بعد الصلوة) [الجوهرة النیرة: اول ټوک – ۱۱۳ مخ].

(3) (ویخطب بعد الصلوة خطبتین.... والخطبة لیست بواجبة لان الصلوة تتقدم علیها وهي سنة فان ترکها کان مسیئا الخ) [الجوهرة النیرة: اول ټوک – ۱۱۳ مخ].

(4) کفایت المفتي: ۳ – ۴ ټوکونه – ۳۳ مخ، کذا فی خیرالفتاوی: دریم ټوک – ۱۲۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم فصل

د اختري فضائل او احکام

په آيتونو سره د اختري اثبات:

اختری په اسلام کي يو عظيم عبادت دئ د هغه اندازه د دې څخه کېدلای سي چي الله تعالی اختری او د هغه متعلقات، اهميت، حکمت او فلسفه په مختلفو امتونو کي پر جلا جلا صورتو او شکلو باندي بيان کړې ده او د ابراهيمي ملت لپاره ئې دغه اختری ديني شعار ګرځولی دئ. الله تعالی فرمائي:

اول آيت: وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۗ [الحج: ۳۴]

ترجمه: او موږ د هر امت لپاره اختری مقرر کړی دئ تر څو ياد کړي د الله ﷻ نوم پر ذبح باندي دالله له طرفه پر ورکړل سوو حيواناتو.

او دلته د منسکا څخه مقصد ذبح کول يعني اختری کول دي او د اختري د فايدو په باره کي الله تعالی فرمائي:

دوهم آيت: لَن يَنَالَ ٱللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ ٱلتَّقْوَىٰ مِنكُمْ [الحج: ۳۷]

ترجمه: الله تعالی ته د اختري غوښي او د اختريويني نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېږي مګر و هغه ته ستا سي تقوی رسېږي.

او بل ځای الله تعالی فرمائي:

دريم آيت: فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ۝٢ [الكوثر: ۲]

ترجمه: نو ته د خپل رب لپاره لمونځ وکړه او اختری وکړه.

په احاديثو سره د اختري اثبات:

اول حديث: عبد الله بن عمر ﵄ فرمايي چي نبي کريم ﷺ لس کاله په مدينه منوره کي واوسېدی او اختری ئې کوی[1].

دوهم حديث: حضرت انس بن مالک ﵁ فرمايي چي: يو وار نبي کريم ﷺ په مدينه منوره کي غنم رنګه دوه مږ پسونه اختريان کړل[2].

دريم حديث: نبي کريم ﷺ د ازواج مطهرات له طرفه د غوايي اختری وکړی[3].

څلورم حديث: نبي کريم ﷺ وفرمايل چي کوم څوک د استطاعت باوجود اختری ونه کړی هغه دي زموږ وعيدګاه ته نږدې نه راځي[4].

---

(1) (عن ابن عمر ﵄ قال اقام رسول الله ﷺ بالمدينة عشر سنين يضحي) [الترمذي: اول ټوک – ۴۰۹ مخ].

(2) عن انس ﵁ قال ضحی النبي ﷺ بکبشين املحين الخ) [بخاري شريف: دوهم ټوک – ۸۳۴ مخ].

(3) (قالوا ضحی رسول الله ﷺ عن ازواجه بالبقر) [بخاري شريف: دوهم ټو ک – ۸۳۲ مخ].

(4) (عن ابي هريرة ﵁ ان رسول الله ﷺ قال من کان له سعة ولم يضح فلا يقربن مصلانا) [ابن ماجه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم حدیث: د نبي کریم ﷺ څخه صحابهٔ کرامو وپوښتل چي دغه اختریان څه شي دي؟ ده مبارک وفرمایل چي ستاسي د پلار ابراهیم علیه السلام سنت دئ او د اختري د هر وړښته په بدله کي ستاسي لپاره نېکي ده[1].

شپږم حدیث: ام المؤمنین حضرت عائشه صدیقه رضي الله عنها فرمائي چي نبي کریم ﷺ وفرمایل چي: د لوی اختر په ورځ و الله تعالی ته د ابن آدم یو عمل لا تر اختري محبوب نه دئ د قیامت په ورځ هغه نفر د اختري ښکرونه، نوکان او وړښتان راوړي (یعني د هغه اعمال حسنه زیاتېږي) د هغه د ویني څاڅکی پر مځکه باندي د لوېدلو تر مخه والله تعالی ته قبلېږي نو په طیب نفس (د زړه په خوشحالي) اختری کوئ[2].

د ابراهیم علیه السلام په قصه سره د اختري اثبات:

د اختري ابتداء: حضرت ابراهیم علیه السلام په خوب کي لیدلي وه چي زه خپل زوی حلالوم، د نبیانو خوب رښتیا وي او د الله له طرفه څخه

---

۲۲٦ مخ].

(1) (عن زید بن ارقم رضي الله عنه قال قال اصحاب رسول الله ﷺ یارسول الله! ماهذه الاضاحي؟ قال سنة ابیکم ابراهیم صلوات الله علیه السلام قالوا فما لنا فیها یارسول الله! قال بکل شعرة من الصوف حسنة قالوا فالصوف یارسول الله ! قال بکل شعرة من الصوف حسنة) [الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۴ مخ].

(2) (عن عائشة رضي الله عنها ان النبي ﷺ قال ما عمل ابن آدم یوم النحر عملا احب الی الله عزوجل من هراقة دم وانه لیاتي یوم القیمة بقرونها واظلافها واشعارها وان الدم لیقع عن الله عزوجل بمکان قبل ان یقع الارض فطیبوا بها نفسا) [ابن ماجه: ۲۲٦ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او داسي خبره د الله تعالي له طرفه څخه د حکم کولو سره برابره منل کېږي ځکه نو هغه و خپل زوی ته وویل چي ما دا ډول خوب ليدلی دئ ستا څه رايه ده؟ زوی جواب ورکوي: ... يَـٰٓأَبَتِ ٱفۡعَلۡ مَا تُؤۡمَرُۖ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٠٢﴾ [صافات: ١٠٢].

ترجمه: اې پلاره! تا ته چه کوم حکم سوی دئ په هغه عمل وکړه ته به انشاء الله ما د صبر کوونکو څخه پيدا کړې.

نو حضرت ابراهيم ﷷ خپل زوی اسمعيل ﷷ د مکې مکرمې څخه بوتلی او منی ته ولاړی د حلاليدلو لپاره ئې يوه چاړه هم ورسره واخيسته (منی د مکې معظمې څخه درې ميله ليري ده د دوو غرو په مابين کي يو اوږد ميدان دئ) چي کله منی ته داخلېدی نو شيطان د هغه د زوی د خطا ايستلو کوښښ وکړ، حضرت ابراهيم ﷷ ته چي کله معلومه سوه نو الله اکبر ئې ووايه شيطان ئې په اوو ډبرو وويشتی چي د دې وجهي څخه په مځکه ننوتی، پلار او زوی چي دواړه مخ ته روان سوه نو مځکي شيطان ايله کړی يو څه ليري ولاړی بيا شيطان د هغه د زوی اسماعيل ﷷ د خطا ايستلو کوښښ وکړ، بيا حضرت ابراهيم ﷷ الله اکبر ووايه او په اوو ډبرو ئې وويشتی هغه بيا په مځکه ننوتی دوی دواړه بيا مخ ته روان سول مځکي بيا هغه پرېښودی او د خطا ايستلو کوښښ ئې شروع کړ، حضرت ابراهيم ﷷ بيا الله اکبر ووايه په اوو ډبرو ئې وويشتی هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مځکه ننوتی او تر دې وروسته مخ ته ولاړل، حضرت ابراهیم ﷺ خپل زوی پړمخې پر مځکه پرې ایستی حلال کړی ئې لا نه وو چه د الله تعالی له طرفه اواز راغلی وَنَـٰدَيۡنَـٰهُ أَن يَـٰٓإِبۡرَٰهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدۡ صَدَّقۡتَ ٱلرُّءۡيَآ [صافات: ۱۰۵-۱۰۴].

ترجمه: او موږ هغه ته اواز وکړ داسې چه اې ابراهیمه! تا خپل خوب رښتیا کړی بیا الله تعالی یو پسه راولیږی چه ابراهیم ﷺ د خپل زوی له طرفه حلال کړی لکه څنګه چه الله تعالی فرمایې: وَفَدَيۡنَـٰهُ بِذِبۡحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ [صافات: ۱۰۷].

د تفصیل لپاره وګورئ د تفسیر کتابونه روح المعاني او نور... حلال خو ئې پسه کړ، مګر ثواب د زوی د حلالیدو ورکول سو، ځکه چې پلار او زوی دواړه د دغه کار و کولو ته دزړه له کومې تیار سوي وه د کوم کار چه د الله تعالی له طرفه حکم سوی وو، پلار زوی پړمخې پرې ایستی او زوی د حلالیدلو لپاره په خوشحالۍ پرېوتی، دواړو هیڅ کمې نه راوستله الله تعالی ته نیت معتبر دئ دواړه په خپل نیت کې رښتیا ګویه وه، لکه الله تعالی چې فرمایې: فَلَمَّآ أَسۡلَمَا وَتَلَّهُۥ لِلۡجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ [صافات: ۱۰۳]

دا واقعه د اختري ابتداء وه او د حج په وخت کې چه کمې ډبري

(c) ketabton.com: The Digital Library

غورځول کېږي د هغو ابتداء هم د دغي واقعې څخه وسوه په هغو درو ځايو کي ډبري غورځوي چيري چه شيطان ننوتلی وو اوس د دغه ځای د نښاني کېدلو لپاره د ډبرو مينارونه جوړ سويدي تر دې وروسته د الله تعالی د رضا لپاره د حيواناتو قربانول په عبادت کي شمار سوه او د نبي کريم ﷺ د امت لپاره هم اختری روا سو، پر هر قدرتمند سړي اختری واجب دئ او که د چا دومره طاقت او وس نه وي او بيا هم اختری وکړي نو هغه هم د ډېر غټ ثواب حقدار دئ(1).

د اختري کولو فضيلت:

اول حديث: [عن عائشة رضي الله عنها ان رسول الله ﷺ قال ما عمل آدمي من عمل يوم النحر احب الي الله من اهراق الدم انه لياتي يوم القيامة بقرونها واشعارها واظلافها وان الدم ليقع من الله بمكان قبل ان يقع بالارض فطيبوا بها نفسا(2)].

ترجمه: د حضرت عائشې صديقې رضي الله عنها څخه روايت دئ چه رسول الله ﷺ وفرمايل: د لوی اختر (پر لسم تاريخ) بنه کار و خدای تعالی ته د اختري تر وينو تويولو څخه زيات بل خوبن او محبوب کار نسته او د قيامت په ورځ اختری کوونکی خپل د حيوان ورېښتان، ښکرونه او نوکان راوړي (دا شيان د ډېر غټ ثواب ذريعه جوړيږي) او وئې فرمايل چي د اختري وينه پر مځکه د توئېدلو څخه تر مخه و الله تعالی ته مقبوله ګرځي ځکه نو تاسي په خوشحالۍ

(1) معارف القرآن: اووم ټوک – ۴۶۰ مخ.
(2) الترمذي: اول ټوک – ۴۰۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره اختری وکړئ.

دوهم حديث: [**عن ابن عباس رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ في يوم اضحي ما عمل ادمي في هذا اليوم افضل من دم يهراق الا ان يكون رحما توصل**][1].

ترجمه: حضرت ابن عباس رضي الله عنه وفرمايل چي: رسول الله ﷺ د لوی اختر په ورځ وفرمايل چي نن ورځ يو سړي تر اختري کولو بل ښه کار نه دئ کړی مګر چه صله رحمي وکړي (دا خبره دي د ياد وړ وي چي صله رحمي د نفلي اختري پر ځای خو درېدلای سي مګر د واجب اختري پر ځای نه سي درېدلای).

د اختري د اول څاڅکي د توئېدلو سره سم د ټولو کوچني ګناهو نو معافي:

اول حديث: [**وعن علي رضي الله عنه ان رسول الله ﷺ قال يا فاطمة قومي فاشهدي اضحيتک فان لک باول قطرة تقطر من دمها مغفرة لکل ذنب اما انه يجاء بلحمها ودمها توضع في ميزانک سبعين ضعفا قال ابوسعيد يارسول الله هذا لال محمد خاصة فانهم اهل لما خصوا به من الخير وللمسلمين عامة؟ قال لال محمد خاصة وللمسلمين عامة**][2].

ترجمه: د حضرت علی رضي الله عنه څخه روايت دئ چي نبي کريم ﷺ ارشاد وفرمايه! اې فاطمې ولاړه سه او پر خپل اختري حاضره سه ځکه د هغه دويني څخه چه څنګه اول څاڅکی توی سي ستا ټول ګناهونه معافېږي او هغه حيوان به (د قيامت په ورځ) د خپلي ويني

---

(1) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۵۴ مخ.

(2) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او غوښي سره راوړل سي او بیا به هغه اویا (۷۰) چنده درونډ کړل سي ستا په ترازو کي ایښودل کېږي، حضرت ابو سعید رضي الله عنه (چه کله دغه غټ فضیلت واورېدی) سوال ئې وکړ، چي یا رسول الله! دغه (غټ فضیلت یوازي) د آل محمد صلی الله علیه وسلم سره خاص دئ ځکه چه رښتیا هم هغوی د دغه ښه کار ډېر حقدار دی یا د ټولو مسلمانانو لپاره عام دئ؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: (دغه غټ فضیلت) د آل محمد لپاره خاص دئ او د ټولو مسلمانانو لپاره عام دئ (یعني تر اختري وروسته هر مسلمان د دغه فضیلت وړ دئ).

لاندي ضروري فضیلتونه معلوم سوه:

- د اختري د حیوان د اول څاڅکي د توئېدلو سره سم دستي د اختري کوونکي بخشش کېږي.
- د قیامت په ورځ د اختري حیوان د ویني او غوښي سره به راوړل سي او بیا به اویا چنده درونډ کړه سي په ترازو کي ایښودل کېږي. ځکه نو په ډېره خوشحالي او پراخ زړه اختری کول په کار دي که واجب نه وي بیا هم د دغو فضیلتونو د حاصلولو لپاره اختری کول په کار دئ.

د لوی اختر په ورځ پر اختري باندي پیسې خرڅول ښه کار دئ:

اول حدیث: [عن ابن عباس رضي الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما انفقت الورق في شئ احب الي الله من نحر ینحر في یوم عید](1).

---

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه: د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دئ چه نبي کریم ﷺ وفرمایل: د اختر په ورځ د اختري (د رانیولو) لپاره پیسي خرڅول و خدای پاک ته پر نورو شیانو تر خرڅولو افضل او ښه دئ.

د اختري د هر ورېښته په بدله کي یوه نېکي:

اول حدیث: [عن زید بن ارقم رضي الله عنه قال قال اصحاب رسول الله ﷺ یارسول الله ماهذه الاضاحي؟ قال سنة ابیکم ابراهیم صلوات الله علیه وسلم قالوا فما لنا فیها یارسول الله؟ قال بکل شعرة من الصوف حسنة قالوا فالصوف؟ قال بکل شعرة من الصوف حسنة](1).

ترجمه: حضرت زید بن ارقم رضي الله عنه فرمائي چي اصحابو عرض وکړ: یا رسول الله؟ دغه اختری څه شي دئ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: دا ستاسي د پلار ابراهیم علیه السلام سنت دئ. دوی عرض وکړ: یا رسول الله! په دې کي زموږ کومه فایده ده؟ رسول الله ﷺ وفرمایل ستاسي فایده دا ده چي ستاسي د اختري د حیوان د هر ورېښته په بدله کي یوه نېکي ده. هغوی بیا عرض وکړ: یا رسول الله! د کومو حیواناتو پر بدن چي وړی وي د هغه وړیو څه حکم دئ؟ (ایا پر هغه یو څه ورکول کېږي) رسول الله ﷺ وویل د وړیو د هر ورېښته په بدله کي هم یوه نېکي ورکول کېږي.

تشریح: فکر وکړئ چه د دې څخه زیات بل کوم ثواب دئ چي په اختري کولو سره په زرونو او لکونو نېکیاني پیدا سي د پسه او

---

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوزګړي پر بدن څونده بې حسابه وربښتان وي که څوک ئې د سهار څخه تر ماښامه حساب کړي نه سي ئې حسابولای نو فکر وکړئ زموږ د دوو زرو په مقابله کي څومره بې شماره نېکۍ سوې دغسي ثواب ته چه وکتل سي نو ښه اختری کول پکار دي، واجب خو دئ که طاقت وي نو نفلي ا ختری هم په کار دئ د دغو مبارکو ورځو تر تېرېدلو وروسته بیا دا ثواب چیري دئ او په داسي اساني سره بیا دا بې شماره نېکیاني چیري پیدا کېږي. که الله تعالی بیا ډېر مال چا ته ورکړی وي نو که ئې د ځان لپاره اختری کوي د نورو مړه سوو قریبانو له طرفه دي ئې هم وکړي، مثلاً مور، پلار، ورور او نور... د دوی له طرفه په اختري کولو سره د دوی و روح ته څومره غټ ثواب ور رسېږي او څونده ښه کار به وي چي د محسن اعظم نبي کریم ﷺ او د هغه د اهل بیت له طرفه هم اختری وسي که نه نو خپل واجب اختری باید خامخا وسي که یو چا د اختري د واجب کېدو باوجود اختری ونه کړ، نو تر دې به بل بدنصیبه او محروم څوک وي او په حدیث کي دغسي سړی و عیدګاه ته دحا ضرېدلو څخه منع سوی دئ، چه څوک واجب اختری ونه کړي هغه دي عیدګاه ته نه راځي.

دوهم حدیث: [عن ابي هریرة رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ من وجد سعة لان یضحي فلم یضح فلایحضر مصلانا][1].

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه: د حضرت ابوهريره ﵁ څخه روايت دئ هغه فرمايي چي: محسن اعظم نبي كريم ﷺ وفرمايل چي كوم سړی د اختري كولو طاقت لري او بيا هم اختری ونه كړي (نو داسي سړی دي) زموږ و عيدګاه ته نه حاضريږي.

تشريح: كوم خلګ چه مالي وسعت او د اختري كولو د طاقت باوجود خپل واجب اختری نه اداكوي هغه دي ستركي خلاصي كړي او خپل د ايمان خبر دي واخلي اول خو دا تاوان كم دئ چي د اختري د نه كولو د دومره غټ ثواب څخه محروم سي او بيا پر دې نبي كريم ﷺ ناراضه سي او د عيدګاه څخه ئې منع كړي نو د داسي سړي ځای به چيري وي؟ عيدګاه او مسجدونه د الله تعالی خوښ ځايونه دي په دغه ځای كي چه كوم خلګ جمع كيږي پر هغوی د عفو او كرم باران اوري د دغه ځای د حاضرۍ څخه بد نصيبه منع كيدلای سي ځكه نو د بخل څخه كار مه اخلئ چا چه دغه مال دركړی دئ دا حكم هم د هغه دئ دا حكم پر ځای كړئ په دې كي سلامتي ده.

اختري ته ولي د ابراهيم ﵇ سنت ويل سويدي؟

نبي كريم ﷺ و اختري ته د ابراهيم ﵇ سنت ويلي دي حال دا چه كوم عمل چي ابراهيم ﵇ كړی وو هغه بل وو او د حيوان اختری كول بل عمل دئ د ابراهيم ﵇ عمل خو د هلک د حلالولو وو او په اختري كي خو حيوان حلاليدل وي او اختري كول د ابراهيم ﵇ سنت څنګه سو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه هغه وخت کېدلای سي چي موږ ته په اختري کولو کي دومره ثواب راکول سي څونه چي ابراهیم عليه السلام ته د هلک په حلالېدلو کي ورکول سوی وو، د دواړو کارو آخري نتیجه یوه وه نو ځکه دواړو عملونو ته یو عمل وویل سو که څه هم عمل جلا جلا وو ګواکي نبي کریم ﷺ وفرمایل چي اې محمدي امته! تاسي ته د حیوان په حلالېدلو کي هغه ثواب درکول کېږي کوم چي ابراهیم عليه السلام ته د هلک په حلالېدلو کي ورکول سوی وو نو ګورئ چي د دغه حدیث څخه د اختري څومره فضیلت معلوم سو.

د اختري فضیلت خو داسي دئ که واجب نه وي بیا هم کول پکار دي:

د اختري فضیلت او د هغه ثواب خو دومره دئ که پر چا واجب نه وي نو د ثواب د حاصلولو په خاطر هم باید وسي د دنیا ډېر کارونه محض د تفریح لپاره بې له ضرورته کوي نو که د الله جل جلاله د رضا لپاره یو څه خرچه وکړی نو کوم مشکل دئ او که مو مقصد ضرورت وي او دا وایاست چي موږ خو یوازي فرائض او واجبات ادا کوو نو د دنیا په کارو کي ولي په هغه عمل نه کوئ په دنیا کي بس دومره ضرورت دئ چي د ځان د ساتلو لپاره د اوربښو ډوډی کافي ده او د ګرمي او د یخ د هلاکت څخه د ساتلو لپاره که پنډ ټوکر پیدا سي کافي دئ بیا نو ولي تاسي رکم رکم ښه خوراکونه، پنډي او نازکي ښه جامې اغوندی؟ د نفس د خوشحاله کولو لپاره خو غیر ضروري کارونه کوی خو د دین په کار کي دا پوښتنه کوی چي آیا دغه اختری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر ضروري دئ، د دې خو مطلب دا دئ چي که د اختري په نه کولو کي ډېر تکليف نه وي نو اهتمام کول په کار دي که نه نو پرې ايږدئ لهذا د الله ﷻ د خوشحاله کولو لپاره بې له تامل او فکر په شوق سره مصرفول ښه دي او پر هغه باندي ثواب هم دئ.

د محبت او ميني درواغجنه دعوه:

حضرت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ليکلي دي چي يو صحرايي سړی ډېر حيران او پريشان وو حواسو ئې کار نه کاوه او ژړل ئې او د ډوډي ډکه کڅوړه ئې نږدې پرته وه يو چا ورته وويل چي ولي ژاړې؟ صحرايي وويل چي زما سپی مړ کېږي، هغه سړي ورته وويل چي په کڅوړه کي څه شي دي؟ صحرايي وويل چي ډوډي ده، هغه سړي ورته ويل چي ولي ئې نه ورکوې؟ صحرايي وويل دومره محبت نه دئ چي ډوډي ورکړم په ډوډی پيسې خرڅي سويدي صرف د اوښکو بهېدلو محبت دئ چي دا مفت دئ. د ځينو خلګو د محبت دعوی په اختري کولو کي هم داغسي وي کوم ځای چي د خرڅ کولو وي هلته صفر وي او حال دا چي د اختري کولو خرچه کول خو ييخي صفر نه دئ بلکي ثوابونه ئې بېخي ډېر دي(1).

(1) قرباني کے فضائل و مسائل: ۳۱-۳۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم فصل

د اختري كولو ورځي، وخت او قضاء

د اختري كولو وخت:

د لوی اختر د لسم تاريخ د سهار څخه بيا د دوولسم تاريخ تر ماښام (لمر لوېدو) پوري د اختري كولو وخت دئ او هره ورځ چي وغواړي اختری كولای سي مګر د اختري تر ټولو ښه ورځ د لوی اختر ورځ (ذي الحجې لسم تاريخ) ده، بيا دوهمه ورځ (يوولسم تاريخ) بيا دريمه ورځ (دوولسم تاريخ)[1].

په صحراء كي د سپېدو تر راختلو وروسته اختری كول:

په كوم ځای كي چي د اختر لمونځ نه كېږي يعني صحراء وي هلته د سپېدو تر راختلو وروسته اختری كول صحيح دي[2].

په ښار كي د اختر د لمانځه تر مخه اختری كول صحيح ندي:

په ښار يعني په هغه ځای كي چي د اختر لمونځ كېږي هلته كه چا د اختر د لمانځه ترمخه اختری وكړ، صحيح نه دی او پر ده باندي تر

---

(1) (وقت الاضحية ثلاثة ايام العاشر والحادي عشر والثاني عشر اولها افضلها واخرها ادونها) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۵ مخ]. (فجر يوم النحر الي آخر ايامه وهي ثلاثة افضلها اولها ثم الثاني ثم الثالث) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۶ مخ].

(2) (وذبح غيره اي غيراهل المصريجوزلهم ذبحها بعد طلوع الفجر قبل ان يصلي الامام صلوة العيد) [تبيين الحقائق: شپږم ټوک – ۴۷۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمانځه وروسته بل اختری واجب دئ[1].

که صحرايي خپل اختری و ښار ته راولېږي نو....:

که يو صحرايي خپل اختری و ښار ته راولېږي نو د اختر تر لمانځه مخکي اختری کول نه صحيح کېږي که څه هم دی په صحراء کي وي او که ښار والا سړی خپل اختری و صحراء ته ولېږي نو هلته تر صبح صادق وروسته اختری کول صحيح دي[2].

که د اختر لمونځ ونسي نو د زوال تر مخه اختری کول څنګه دی؟

که د ذو الحجې په لسم تاريخ يعني د لوی اختر په ورځ په يو وجه د اختر لمونځ نه وسو نو په دغه ورځ د زوال ترمخه اختری کول صحيح نه دئ بلکي تر زوال وروسته اختری کول صحيح دئ ځکه چي د لمانځه وخت تر زوال پوري دئ[3].

---

(1) (غير ان للجواز في حق اهل المصر شرطا زائدا وهو ان يكون بعد صلوة العيد لايجوز تقديمها عليه عندنا... والصحيح قولنا لما روينا عن رسول الله ﷺ انه قال من ذبح قبل الصلوة فليعد اضحيته...) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۱۱ مخ].

(2) (فلوكانت في السواد والمضحي في المصر جازت قبل الصلوة وفي العكس لم تجز) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۸ مخ]. (والمعتبر في ذلک مکان الاضحية حتى لوكانت في السواد والمضحي في المصر يجوز كما انشق الفجر وفي العكس لايجوز الا بعد الصلوة) [البحر الرائق: اتم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(3) (ولو لم يصل الامام العيد في اليوم الاول اخروا التضحية الى الزوال ثم ذبحوا ولاتجز ئهم التضحية مالم يصل الامام العيد في اليوم الاول الابعد الزوال فحينئذ يجوز لخروج وقتها) [تبيين الحقائق: شپږم ټوک – ۴۷۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په ښار کي یو ځای لمونځ وسي نو اختری وروسته دستي صحیح دی:

که په یو ښار کي څو ځایه د اختر لمونځ کېږي نو انتظار تر هغو نه غواړي چي ټوله لمنځونه وسي بیا اختری وسي بلکي که یو ځای لمونځ وسي نو اختری کېدلای سي(1)

که امام بې اودسه لمونځ ور کړی وو او خلکو اختریان کړي وه نو...:

که یو امام د اختر د لمانځه امامت ورکړي او خلګو تر لمانځه وروسته دستي اختریان وکړه او بیا معلومه سوه چي امام بې اودسه وو نو د لمانځه راګرځول ضروري دي او اختریان صحیح سوه(2).

اختری تر څو ورځو پوري کېدلای سي؟

د لسم تاریخ څخه تر دوولسم تاریخ پوري چي کله مو خوښه وي اختری کولای سئ که ورځ وي او که شپه خو په شپه کي اختری کول مکروه تنزیهي دي ځکه چي کېدلای سي د اختري د حیوان یو رګ پرې نه سي او اختری هم صحیح نه سي او که چیري روڼا زیاته وي لکه په ښارونو کي چي برق سته نو بیا په شپه کي اختری کول صحیح دئ(3).

---

(1) (ولو ضحي بعد ما صلي اهل المسجد ولم یصل اهل الجبانة اجزاه استحسانا لانها صلاة معتبرة حتی لو اکتفوا بها اجزاتهم) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۸ مخ].

(2) (تبین ان الامام صلي بغیر طهارة تعاد الصلوة دون الاضحیة) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۹ مخ].

(3) (والمستحب ذبحها بالنهار دون اللیل لانه امکن لاستیفاء المعروف کذا في الجوهرة النیرة) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۶ مخ]. (وکره تنزیها الذبح لیلا لاحتمال الغلط) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم فصل

اختري پر چا واجب دئ او پر چا واجب نه دئ؟

د سپينو زرو نصاب معتبر دی:

مخکي تر دي چي و مسائلو ته راسو اول به دا خبره واضحه کړو چي ايا په اوسنيو حالاتو او شرايطو کي د سرو زرو نصاب معتبر پېدلاي سي او که د سپينو زرو نصاب پر خپل حال پاته او معتبر دئ؟

د دغه سوال په جواب کي بايد ووايو چي کله موږ خپل تحقيق مکمل کړ نو و دې نتيجې ته ورسېدو چي په اوسنيو حالاتو او شرايطو کي بيا هم د سپينو زرو نصاب اعتبار لري او د دغي مسئلې د نور تائيد لپاره مو د خپلو محترمو اساتذهٔ کرامو څخه مسئله طلب کړه لکه دارالافتاء دارالعلوم کراچي، دارالافتاء جامعة العلوم الاسلاميه علامه بنوري ټاون کراچي، دارالافتاء جامعه فاروقيه کراچي.

نو هغوی ټولو داسي جوابونه راواستول چي د سپينو زرو نصاب داسي منصوصي دئ چي هيڅ څوک ئې بدلولاي نه سي لهذا د هري دارالافتاء د جواب يوه کاپي ستاسي په خدمت کي حاضروو چي په لاندي ډول ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دار الافتاء جامعۃ العلوم الاسلامیۃ پاکستان

Date:

بسم اللہ الرحمن الرحیم

کیا فرماتے ہیں علماء دین اس مسئلے کے بارے میں؟

آج کے شرائط اور حالات میں کونسا نصاب معتبر ہے سونے کا یا چاندی کا
اگر چاندی کا نصاب معتبر ہے تو بہت سارے مشکلات سامنے آجاتی ہیں
مثلاً اگر ایک بندے کے پاس تقریباً دس ہزار روپے موجود ہوں اور حاجت
اصلیہ سے زائد بھی ہوں تو کیا اس شخص پر زکوۃ دینا فرض ہے حالانکہ
بہت کم ایسے افراد موجود ہیں جنکے پاس (۱۰۰۰۰) ہزار روپے موجود نہ ہوں
اور اگر سونے کا نصاب معتبر ہے تب بھی مشکلات ہیں مثلاً ایک بندے کے
پاس (۴۰۰۰۰) یا (۵۰۰۰۰) ہزار روپے ہیں جو سونے کے نصاب سے کم
اور چاندی کے نصاب سے زیادہ ہیں تو کیا اس شخص پر زکوۃ دینا فرض ہے
اور کیا اس شخص کا زکوۃ لینا صحیح ہے خلاصہ یہ کہ آج کل کے حالات
اور شرائط اور مشکلات کو مدنظر رکھتے ہوئے کونسا نصاب معتبر ہے
سونے کا یا چاندی کا؟

المستفتی حافظ ابو راشد

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجواب حامداً ومصلیاً

موجودہ حالات میں سونے اور چاندی کی قیمتوں کے درمیان بہت زیادہ فرق کی وجہ سے وجوبِ زکوٰۃ اور وجوبِ قربانی کے لیے چاندی کے نصاب کے معیار ہونے کا مسئلہ کچھ عرصہ سے علماءِ کرام کے ہاں زیرِ غور ہے، اور اس بارے میں کچھ مضامین بھی لکھے جا چکے ہیں، تاہم ہماری تحقیق کے مطابق اب تک وجوبِ زکوٰۃ کے لیے چاندی کا نصاب ہی معیار ہے، مزید تفصیل کے لیے منسلکہ فتوی ملاحظہ فرمائیں۔ واللہ سبحانہ وتعالی أعلم بالصواب۔

محمد احمد رضا

دار الافتاء دار العلوم کراچی ۱۴

۲۱ / ۲ / ۱۴۲۸ھ

الجواب صحیح

محمد عبد المنان عفی عنہ

۲۱/۲/۱۴۲۸ھ

نائب مفتی

الجواب صحیح

۲۱/۲/۲۸ھ

دار الافتاء

صفحہ نمبر 99

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال و جواب	تبویب	عنوان

اضافی شیٹ

۱۲/۸/۲۹

بورڈ آف انٹرمیڈیٹ اینڈ سیکنڈری ایجوکیشن N.W.F.P.

رول نمبر ________ مضمون ________ پرچہ ________

محترم مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب

السلام علیکم، آپ کی تصنیف کردہ کتابچہ "احکام زکوٰۃ" کا مطالعہ کیا۔ چند سوالات ذہن میں ابھرے۔ آپ سے تفصیلی اور مدلل جواب کا متمنی ہوں۔ امید ہے آپ مجھے مایوس نہیں کریں گے اور جواب لکھ کر ثواب دارین حاصل کریں گے۔ سوالات ذیل ہیں۔

پہلا سوال: بے شک اسلام ایک متوازن دین ہے جو ہر وقت اور ہر زمانے سے مطابقت رکھتا ہے۔ لیکن الف یا

زکوٰۃ کے لئے سونے اور چاندی کی مقدار میں ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحہ نمبر 100

رجسٹر نقل فتاوی جامعہ دارالعلوم کراچی

عنوان	تبویب	مضمون سوال وجواب	نام وپتہ مستفتی	تاریخ نقل فتاوی	فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر

بے حد حیران کن ہے -

(ا) اگر چاندی کا نصاب زکواۃ کے لئے شرط رکھیں تو پھر اکثر لوگ امیر کی تعریف میں آتے ہیں -
ساڑھے باون تولے ($52\frac{1}{2}$) چاندی کی مالیت آجکل بحساب 110/- روپیہ فی تولہ -/5775 روپیہ بنتی ہے
(ب) اب اگر سونے کا نصاب زکواۃ کے لئے شرط رکھیں تو پھر اکثر لوگ غریب کی تعریف میں آتے ہیں
$7\frac{1}{2}$ تولے سونے کی مالیت آجکل بحساب 6000/- روپیہ فی تولہ -/45000 روپیہ بنتی ہے
چاندی اور سونے کی مالیت میں زمین و آسمان کا فرق ہے - یہ تفاوت یہ فرق، یہ عدم اعتدالی، یہ عدم توازن بے
یقیناً حیران کن ہے اور مسلمان کو ہیجانی کیفیت میں مبتلا کر دیتی ہے - میرے خیال میں یا عام خیال میں سونے کا
نصاب زکواۃ قریب از عقل معلوم ہوتا ہے کیونکہ موجودہ دور میں اندرون ملک اور بیرون ملک معیشت کی اکائی
"سونا" ہے - مہربانی فرما کر اس مسئلے میں میری رہنمائی فرمائیں کہ کون سا نصاب معتبر ہے -

سوال نمبر ۲: ایک عورت ہے جس کے پاس $7\frac{1}{2}$ تولے سونا زیور کی شکل میں موجود ہے - اس زیور کے علاوہ اس کے
پاس کسی قسم کا نقدی یا جنسی مال نہیں - اسکے نام کسی قسم کی ملکیت یا جائیداد بھی نہیں - آمدنی کا بھی کوئی ذریعہ نہیں
صرف اور صرف اپنے خاوند کے رحم و کرم پر ہے - خاوند کماتا ہے اور گھر کے سارے اخراجات برداشت کرتا ہے .
اب ابھی ~~عورت~~ سال پورا نہیں ہوا ہے کہ عیدالاضحی آ گئی - اس نے قربانی کی اور اس قربانی کے لئے رقم
اپنے خاوند سے لی - پھر عید کے بعد سال پورا ہوا تو اس نے واجب الادا زکواۃ ادا کی - اور اس کے لئے رقم
بھی اپنے خاوند سے لی - پھر عیدالاضحی کے موقع پر قربانی کی اور رقم اپنے خاوند سے لی - پھر دوسرا سال
پورا ہوا - دوسرے سال پورا ہونے پر سونے کی مقدار جوں کی توں ہے - یعنی $7\frac{1}{2}$ تولے سونا -
کیا اس عورت پر زکواۃ فرض ہے جبکہ عورت کے پاس کوئی ذریعہ آمدن نہیں، اس سونے کے علاوہ بالکل کچھ بھی نہیں
مہربانی کر کے جواب لکھ کر بھیج دیں - شکریہ
میرے ذہن میں جو نکتہ انگڑائی لے رہا ہے وہ یہ ہے کہ بظاہر سونے کی مقدار میں کمی نہیں آئی ہے اور وہ
مقدار جوں کی توں ہے لیکن حقیقتاً سونے کی مقدار میں کمی آ گئی ہے - دو دفعہ قربانی اور ایک دفعہ زکواۃ
کی کل رقم ملا کر آدھے تولے سونے کی مالیت بن جاتی ہے - گویا ایک طرح کی یہ رقم بیوی کے ذمے خاوند کا قرض
بنتا ہے ---- یعنی بیوی اپنے خاوند کی مقروض بن گئی ہے اور نتیجہ مستقبل میں بنتا جا رہا ہے -

مہربانی فرما کر جواب لکھ کر بھیج دیں کہ آئندہ سال زکواۃ ادا کرے گی یا نہیں

والسلام

آپ کا خیرخواہ
فدا محمد مظہر
گاؤں گلاب دین کارد مبانکی
ڈاکخانہ اندر باندہ - تحصیل تخت نصرتی ضلع کرک
N-W-F-P

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام وپتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

الجواب حامداً ومصلیاً

جاننا چاہیئے کہ اگر کسی شخص کی ملکیت میں صرف ½ ۷ تولہ یا اس سے زائد سونا ہو یا ½ ۵۲ تولہ یا اس سے زائد چاندی ہو، تو ان دونوں صورتوں میں زکوٰۃ واجب ہونے کے سلسلہ میں اس سونے یا چاندی کی قیمت کا لحاظ نہیں ہوگا، یعنی انکی قیمت خواہ کتنی ہی کم ہو یا زیادہ ہو، مذکورہ شخص پر زکوٰۃ واجب ہوگی، سونے اور چاندی کا یہ نصاب احادیث مبارکہ سے صراحۃً ثابت ہے، اسلئے ان دونوں صورتوں میں حالات یا زمانہ کے انقلابات وتغیرات سے نصاب میں کوئی تبدیلی واقع نہیں ہوگی، قیامت تک سونے کا نصاب ½ ۷ تولہ ہوگا، اور چاندی کا ½ ۵۲ تولہ ہوگا، خواہ انکی قیمتوں میں کتنی ہی کمی بیشی ہوتی رہے ـــــ البتہ اگر کسی شخص کی ملکیت میں نقد رقم ہے، یا مال تجارت ہے، تو ان دونوں صورتوں میں نصاب پورا ہونے اور زکوٰۃ واجب ہونے کے لیے ان اشیاء کی قیمت کا اعتبار ہوگا کہ اگر وہ نقد رقم یا مال تجارت سونے یا چاندی کے نصاب کی قیمت کے برابر ہے تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں، نیز اگر کسی کی ملکیت میں نصاب سے کم سونا اور اسکے ساتھ نصاب سے کم چاندی ہو، تو دیکھا جائے گا کہ اگر ان دونوں کی مجموعی قیمت سونے یا چاندی کے نصاب کی قیمت کے برابر ہوگی تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں ـــــ رہی یہ بات کہ اسمیں قیمت سونے کے نصاب کی معتبر ہوگی یا چاندی کے نصاب کی ؟ تو اسمیں حنفیہ سمیت جمہور فقہاء کا اصول یہ ہے کہ یہ دیکھا جائیگا کہ فقراء کا فائدہ کس میں زیادہ ہے ؟ اگر سونے کی قیمت کے اعتبار کرنے میں ہے تو اسکی قیمت معتبر ہوگی اور اگر چاندی کی قیمت کے اعتبار کرنے میں فقراء کا فائدہ زیادہ ہے تو اسکی قیمت معتبر ہوگی، ہمارے زمانہ میں چاندی کی قیمت چونکہ سونے سے کم ہے، لھذا فقراء کا فائدہ اسمیں ہے کہ چاندی کے نصاب کا اعتبار کیا جائے، لھذا اگر ان مذکورہ اشیاء کی مجموعی قیمت ½ ۵۲ تولہ چاندی کی قیمت کے برابر ہو تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں ـ اور قیمت لگانے کے اس طریقہ کو فقہی اصطلاح میں "تقویم" کہتے ہیں، اور یہ طریقہ قرآن وحدیث سے صراحۃً ثابت نہیں، بلکہ مجتہدین نے شریعت کے مجموعی دلائل کو سامنے رکھ کر اختیار فرمایا ہے، لیکن سونے اور چاندی کی قیمتوں میں بہت زیادہ فرق واقع ہونے کیوجہ سے کچھ عرصے سے یہ سوال گردش میں ہے کہ کیا بحالات موجودہ چاندی کے بجائے سونے کو معیار نصاب مقرر کیا جاسکتا ہے ؟ چنانچہ بعض علماء عرب نے یہ موقف اختیار کیا کہ بحالات موجودہ معیار نصاب سونا ہونا چاہیئے نہ کہ چاندی، جبکہ جمہور علماء کا موقف اب بھی یہی ہے کہ معیار نصاب چاندی ہی ہے نہ کہ سونا ـ

تفصیل مسئلہ یہ ہے کہ نصاب کی کچھ قسمیں ہیں :

گائے بیل کا نصاب ۳۰ عدد، بکریوں کا ۴۰ عدد، اونٹوں کا ۵ عدد، زمینی پیداوار کا ۵ وسق سونے کا ۲۰ مثقال اور چاندی کا ۲۰۰ درھم ـــــ زمانہ قدیم میں ان نصابوں کی قیمتوں میں کوئی خاص فرق

ان نصابوں میں قیمت کے اعتبار سے ایک خاص توازن تھا، چنانچہ اس زمانہ میں "دو سو درھم" جو چاندی کا نصاب ہے قیمت کے اعتبار سے "بیس دینار" کے جو سونے کا نصاب ہے برابر تھے، کیونکہ اسوقت دینار ودرھم میں ۱ : ۱۰ کی نسبت تھی، یعنی قیمت کے اعتبار سے ایک دینار دس درھم کے برابر تھا، لھذا اس حساب سے :

وجوب زکوٰۃ میں چاندی کے نصاب کے بجائے سونا کے نصاب کو معیار قرار دینا جائز ہے یا نہیں؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام وپتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

۱:۱۰ = ۲۰ × ۱۰ = ۲۰۰ درہم ہو گئے۔

عن عمرو بن شعیب عن ابیہ عن جدہ قال:
کانت قیمۃ الدیۃ علی عہد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
ثمانمائۃ دینار او ثمانیۃ آلاف درہم
الحدیث (ابوداؤد باب "الدیۃ کم ھی؟")

وفی بذل المجہود: ای قیمۃ ابل الدیۃ
التی ھی الاصل فی الدیۃ اھ (۱۸: ۶۴)

ترجمہ: حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم کے زمانہ میں دیت کی قیمت آٹھ سو دینار یا آٹھ ہزار درہم تھی....

بذل المجہود (شرح ابوداؤد) میں ہے "یعنی دیت کے ان اونٹوں کی قیمت (اتنی تھی) جو دیت میں اصل ہیں"

اس روایت میں آٹھ سو دینار آٹھ ہزار درہم کے قائم مقام قرار دیئے، یعنی:

۸۰۰ : ۸۰۰۰ = ۱:۱۰

وأما القول الثالث فان یجعل قیمۃ
الدنانیر عشرۃ عشرۃ اھ (کتاب الاموال
لابی عبید القاسم رحمہ اللہ تعالیٰ (ص ۴۲۲)

اس کا حاصل بھی یہی ہے کہ ایک دینار قیمت کے لحاظ سے دس دراہم کے برابر تھا، جیسا کہ محشی نے لکھا ہے کہ:

ولست ادری لھذا الرأی وجھا الا ان
اصحابہ قاسوا احد النصابین علی الآخر فوجدوا
ان کل دینار من نصاب الذھب یقابلہ عشرۃ
دراھم من الفضۃ اھ (ص ۴۲۲)

وفی المبسوط للامام السرخسی قدس سرہ:
وقیل: المعنی فیہ انہ العبرۃ للقیمۃ فی المقادیر،
فان الشاۃ تقوم بخمسۃ دراھم فی ذلک
الوقت وبنت المخاض من الابل باربعین درھما
فایجاب الزکوٰۃ فی کل خمس من الابل کایجاب
الزکوٰۃ فی مائتی درھم اھ (۲: ۱۵۰)

مبسوط کی اس عبارت کا حاصل بھی یہی ہے کہ اس زمانہ میں مختلف قسم کے اموال کے نصابوں اور ان میں واجب شدہ مقدارِ زکوٰۃ کی قیمت میں کوئی خاص فرق نہیں تھا، چنانچہ پانچ اونٹوں میں ایک بکری واجب ہے، اور دو سو درہم میں پانچ درہم، اور ایک بکری کی قیمت اس زمانہ میں پانچ درہم تھی یعنی:

۵ اونٹ ← بکری = ۲۰۰ ← ۵ درہم

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحہ نمبر 103

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

عنوان	تبویب	مضمون سوال وجواب	نام وپتہ مستفتی	تاریخ نقل فتاویٰ	فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر

وفی فقه الزکوٰة لمحمود ابی السعود :

والمتصفح لما کتبه الاقدمون وما روی عنهم
یجد ان خمس اواق من الفضة کانت
تعادل مائتی درهم، وان مائتی درهم کانت
تساوی عشرین دینارًا (ص۹۳)

خلاصہ اس عبارت کا یہ ہے کہ متقدمین کی کتابوں اور عبارات پر غور کرنے سے معلوم ہوتا ہے کہ پانچ اوقیہ چاندی اسوقت دو سو درہم کے برابر ہوتی تھی اور دو سو درہم بیس دینار کے برابر ہے ۔۔۔ اسکا حاصل بھی یہی نکلتا ہے کہ اسوقت دینار و درہم میں ۱:۱۰ کی نسبت تھی۔

وفی التطبیق المعاصر للدکتور شوقی اسماعیل شحاته :

وهما یبین لنا ان نصاب الزکوٰة الاربع
نصاب موحد قیمته عشرون دینارًا او مائتا
درهم اهـ (ص۱۱۲)

اس عبارت کا حاصل یہ ہے کہ چاروں زکوٰتوں کا نصاب قیمت کے اعتبار سے ایک ہے، یعنی بیس دینار یا دو سو درہم، اور چاروں نصابوں سے مراد نصاب سونا، چاندی، مویشی اور زمینی پیداوار ہے۔

مذکورہ بالا عبارات سے معلوم ہوتا ہے کہ اس زمانہ میں زکوٰۃ کے مختلف نصابوں اور ان میں واجب شدہ مقدار زکوٰۃ کی قیمت میں کوئی خاص فرق نہیں تھا، اسلئے اس وقت کسی بھی نصاب کو مذکورہ صورتوں میں مالیت لگانے کے لئے معیار بنایا جاسکتا تھا، کیونکہ بہر صورت توازن برقرار رہتا تھا، لیکن عہد رسالت اور خلافت راشدہ کے بعد کی صدیوں میں نصابوں اور خاص طور پر سونے اور چاندی کے نصابوں میں مذکورہ نسبت باقی نہیں رہی، اور بنو امیہ کے دور سے دونوں نصابوں میں فرق آنا شروع ہوگیا، اور مختلف مراحل سے گزرتے ہوئے آج دونوں نصابوں میں قیمت کے اعتبار سے جو تفاوت ہے وہ بالکل ظاہر ہے، جس سے دونوں نصابوں میں توازن باقی نہیں رہا، اور مذکورہ سوال گردش میں آگیا کہ کیا اب بھی معیار نصاب چاندی ہے؟ اگر ہے تو پھر اس تفاوت ...... اور عدم توازنیت جو مزاج اسلام کے خلاف ہے اسکا کیا حل یا جواب ہے؟ جیسا کہ سوال میں مذکور ہے۔

اسکو حل کرنے کے لئے بعض علماء عرب جن میں عالم عرب کے مشہور عالم محقق علامہ ڈاکٹر یوسف القرضاوی اور مشہور محقق ڈاکٹر وھبۃ الزحیلی بھی شامل ہیں، نے ذکر کردہ صورتوں میں یعنی جبکہ نہ سونے کا نصاب مکمل ہو اور نہ چاندی کا، یہ موقف اختیار کیا کہ اب بجائے چاندی کے سونا ہی معیار ہے ۔۔۔ چنانچہ علامہ قرضاوی صاحب فرماتے ہیں:

ویذهب علماء آخرون الی ان تقدیر
النصاب یجب ان یکون بالذهب ... وهذا ما
اختاره الاساتذة ابو زهرة وخلاف وحسن

(c) ketabton.com: The Digital Library

فی بحثہم عن الزکاۃ.

ویبدو لی ان ھذا القول سلیم الوجھۃ

قوی الحجۃ اھ (فقہ الزکاۃ ۱ : ۲۶۴)

اور علامہ زحیلی صاحب فرماتے ہیں:

والاھم تقدیر النصاب الورق بالذھب

لانہ المعادل لنصاب الانعام ولارتفاع مستوی

المعیشۃ وغلاء الحاجیات، وان کان یری کثیر

من علماء العصر تقدیر النصاب بالفضۃ لانہ انفع

للفقراء، وللاحتیاط فی الدین ولان نصاب الفضۃ

مجمع علیہ وثابت بالسنۃ الصحیحۃ اھ

(الفقہ الاسلامی وادلتہ ۲ : ۷۷۳)

جبکہ جمہور علماء کا موقف اب بھی یہی ہے کہ مذکورہ صورتوں میں یعنی جبکہ کسی کی ملکیت میں نقد رقم یا مال تجارت یا کچھ سونا اور اس کے ساتھ کچھ چاندی وغیرہ ہو تو قیمت لگانے کا معیار چاندی ہی ہے نہ کہ سونا، کیونکہ:

(۱) چاندی کا نصاب احادیث صحیحہ صریحہ مشہورہ سے ثابت ہے، جبکہ سونے کا نصاب اگرچہ احادیث میں مذکور ہے لیکن یہ احادیث اس درجہ قوت وشہرت کو نہیں پہنچ سکی تھیں، اسکی وجہ یہ ہے کہ عہد رسالت میں سونا کا رواج چاندی کے مقابلہ میں بہت کم تھا، جیسا کہ مشہور تابعی حضرت عطاء رحمہ اللہ فرماتے ہیں:

انما کان اذ ذاک الورق ولم یکن الذھب

(مصنف ابن ابی شیبہ کتاب الزکاۃ)

(۲) چاندی کا نصاب اجماعی ہے، بخلاف سونے کے نصاب کے کہ اسمیں مختلف اقوال بھی پائے جاتے ہیں، چنانچہ حضرت حسن بصری رحمہ اللہ سے سونے کا نصاب چالیس دینار بھی منقول ہے۔

(۳) چاندی کا نصاب بذات خود معتبر ہے، یعنی اسکے نصاب میں مالیت اور قیمت لگانا کسی کے نزدیک بھی اعتبار نہیں، جبکہ سونے کے نصاب میں بعض علماء نے چاندی کے ساتھ مالیت لگانے کا اعتبار بھی کیا ہے (یعنی سونے کے نصاب کو بھی چاندی کا تابع بنایا ہے)، وھو المنقول عن طاؤس وعطاء وزہری وسلیمان بن حرب و ایوب وغیرھم رحمھم اللہ تعالیٰ (فقہ الزکاۃ ۱ : ۲۴۷ بحوالہ المغنی لابن قدامہ ۳ / ۴)

وفی فقہ الزکاۃ: واما النقود الذھبیۃ (الدنانیر) فلم تحظ فی نصابھا احادیث فی قوۃ احادیث الفضۃ وشہرتھا، ولذا لم یظفر نصاب الذھب بالاجماع کالفضۃ، غیر ان الجمھور الاکبر من الفقھاء ذھبوا الی نصابہ عشرون دینارًا وروی عن الحسن البصری ان نصابہ اربعون دینارًا وروی عنہ مثل قول الاکثرین اھ (۱ : ۲۴۷ بحوالہ نیل الاوطار ۴ : ۱۳۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجسٹر نقل فتاوی جامعہ دار العلوم کراچی

فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاوی	نام وپتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

(۴) فرائض میں احتیاط کا تقاضہ بھی یہی ہے کہ معیار چاندی ہو نہ کہ سونا جیسا کہ ظاہر ہے۔

(۵) زکوٰۃ میں دو پہلوؤں کو خاص طور پر شریعت نے ملحوظ رکھا ہے یعنی:

(۱) فقیر کی مالی مصلحت

(۲) زکوٰۃ ادا کرنے والے پر بہت زیادہ بوجھ (بار) نہ پڑے، جسے "اجحاف" کہتے ہیں، شریعت نے زکوٰۃ کے باب میں دونوں کی مصلحت کا خیال رکھا ہے، چنانچہ اگر کسی کے پاس پانچ اونٹ ہوں، تو شریعت نے ان میں ایک بکری دینے کو واجب کیا ہے، حالانکہ زکوٰۃ میں اصل یہ ہے کہ مقدار واجب اسی نصاب کی جنس میں سے ہو، لیکن یہاں صاحب مال اور فقیر دونوں کی مصلحت کا لحاظ رکھا گیا، اور پانچ اونٹوں میں شریعت نے اونٹ کے بجائے ایک بکری کو واجب کیا اسلئے کہ پانچ اونٹ خاصا بڑا مال ہے اب اگر اس مال پر زکوٰۃ بالکل واجب نہ ہوتی تو اسمیں فقیر کی مصلحت نظر انداز ہو جاتی، اور اگر اونٹ واجب ہوتا تو صاحب مال پر بہت زیادہ بار پڑتا، بکری کے واجب کرنے میں دونوں کی مصلحت برقرار رہی، چنانچہ اسی کے بارے میں علامہ سرخسیؒ فرماتے ہیں:

والمعنی فیہ ان الواجب فی کل مال من جنسہ فان الواجب جزء من المال الا ان الشرع عند قلۃ الابل اوجب من خلاف الجنس نظرا للجانبین فان خمسا من الابل مال عظیم ففی اخلائہ عن الواجب اضرار بالفقراء، وفی ایجاب الواحدۃ اجحاف بارباب الاموال اھ (المبسوط للامام السرخسی ۲:۱۵۲)

چاندی کو بحالت موجودہ بھی معیار نصاب باقی رکھنے میں جانبین کی مصلحت ملحوظ ہے، کیونکہ مال تجارت وغیرہ میں چاندی کو معیار بنانے کی صورت میں زکوٰۃ زیادہ لوگوں پر واجب ہوگی، جس سے فقراء کو مالی نفع زیادہ پہنچ جائیگا، جبکہ سونے کی صورت میں فقراء کی مصلحت نظر انداز ہو جائیگی، اور صاحب مال پر زیادہ بار بھی نہیں پڑتا، کیونکہ ایک آدمی ہے مثلاً اسکے پاس چھ ہزار روپے رکھے ہوئے ہیں، اور اسنے سال بھر اپنی مرضی کے مطابق جسطرح چاہا اور جتنا چاہا پیسے کو خرچ کیا، پورا سال گزر گیا اور اسکے پاس تمام خرچوں کے بعد اب بھی چھ ہزار روپے مثلاً بچے ہوئے ہیں، اور اسپر اتنا قرضہ بھی نہیں ہے کہ اسکو منہا کرنے سے مذکورہ رقم بالکل نہ بچے یا کم بچے، تو ایسا شخص اگر ان چھ ہزار روپے میں سے صرف ڈیڑھ سو روپے کسی ایسے شخص کو بطور زکوٰۃ دیدے جسکی ملکیت میں اتنا پیسہ بھی نہیں ہے، یا وہ قرض کے نیچے دبا ہوا ہے، تو اسمیں صاحب مال کا کیا نقصان ہے؟ ظاہر ہے کہ ایسے شخص پر زکوٰۃ واجب کرنا عین حکمت اور عین انصاف ہے، صاحب مال کے پاس پانچ ہزار آٹھ سو پچاس روپے بچ گئے، اور فقیر کو ڈیڑھ سو روپے مل گئے، جس سے وہ اپنی کسی ضرورت کو پورا کر لے گا

چاندی کو معیار بنانے کی صورت میں

مقدار نصاب سے

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجسٹر نقل فتاوی جامعہ دار العلوم کراچی

فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاوی	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت کے باوجود زکوۃ کے مسئلہ میں صاحب مال اور فقیر کی مصلحت اب بھی برقرار ہے، اور زکوۃ کے باب میں اسپر کوئی بڑا اثر نہیں پڑا ہے، لہذا اسکو "بے اعتدالی" "غیر توازنیت" وغیرہ کہنا درست نہیں ———— نیز یہ بھی یاد رکھنا چاہیئے کہ سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت کوئی نئی بات نہیں، بلکہ یہ تفاوت خلافت راشدہ کے بعد سے شروع ہوا ہے، چنانچہ بنوامیہ کے نصف آخر میں دینار کی قیمت بارہ درھم ہوگئی، بنو عباس کے دور میں یہ قیمت بڑھ کر پندرہ درھم سے بھی تجاوز کرگئی، اور فاطمیین کے زمانہ میں حاکم کے دور حکومت میں تو یہ قیمت ۳۴ درھم تک جاپہنچی، اور بعض اوقات ۳۵ درھم تک ایک دینار کی قیمت ہوگئی تھی (البلاغ، جمادی الاولی ۱۴۰۳ بحوالہ فقہ الزکاۃ) تو سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت سے جس طرح ہم کو واسطہ پیش آرہا ہے، ہمارے اسلاف کو بھی اپنے دور عروج میں پیش آچکا ہے، مگر انہوں نے پھر بھی ایک نصاب کو دوسرے کی قیمت کے تابع نہیں کیا، چاندی کا نصاب الگ رکھا اور سونے کا الگ کیونکہ یہ نصاب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کا فرمودہ ہے اور پھر اجماع ہے، جیسا کہ حضرت مولانا مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب دامت برکاتہم نے البلاغ کے مذکورہ شمارہ میں تفصیل سے اسکا جواب ارشاد فرمایا ہے۔ اسی طرح ہمارے زیر بحث مسئلہ میں یعنی جبکہ کسی شخص کی ملکیت میں نقد رقم، یا مال تجارت یا نصاب سے کم کچھ سونا اور اسکے ساتھ کچھ چاندی وغیرہ ہو، ان صورتوں میں ہمارے اسلاف نے قیمت ومالیت لگانے میں چاندی کی جگہ سونے کو معیار نصاب نہیں بنایا، کیونکہ اس تفاوت کے باوجود زکوۃ کے باب میں جانبین کی مصلحت برقرار ہے۔

خلاصہ یہ کہ مذکورہ مسئلہ میں جمہور کا مذھب مذکورہ بالا وجوھات کی بناء پر قوی وراجح ہے، لہذا زکوۃ کے مسئلہ میں اسی پر عمل کرنا چاہیئے۔

في المبسوط للامام السرخسي رحمه الله تعالى:

فلا بد من اعتبار منفعة الفقراء عند التقويم
لأداء الزكوة، فيقومها بانفع النقدين
الاترى أنه لو كان بتقويمه باحد النقدين
يتم النصاب وبالآخر لا يتم فانه يقوم
بما يتم به النصاب لمنفعة الفقراء اهـ
(٢ : ١٩١)

كذا في جميع كتب الفقه المعتبرة -

وفي الفقه الاسلامي وادلته:

وطريقة تقويم العروض هي عند
الجمهور غير الشافعية ان تقوم السلع
اذا حال الحول بالأحظ للمساكين من

(جاری ہے۔۔۔)

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجواب حامداً ومصلیاً

صورت مسئولہ میں چاندی اور سونے کا انفرادی نصاب وہ منصوص ہے
اس میں کوئی انسان تبدیل نہیں کر سکتا، چاندی دو سو درہم جس کا وزن ہمارے
ہاں ساڑھے باون تولہ اور موجودہ وزن کے اعتبار سے چھ سو بارہ ۶۱۲ گرام
پینتیس ۳۵ ملی گرام بنتا ہے، اور خالص سونا بیس مثقال جس کا موجودہ
وزن کے اعتبار سے ستاسی ۸۷ گرام چار سو اناسی ۴۷۹ ملی گرام ہے
جیسا کہ بدائع میں ہے:

اما الاثمان المطلقة وھی الذھب والفضة
فان کان له فضة فلا زکوٰة فیھا حتی تبلغ مائتی
درھم وزناً وزن سبعة، واذا کان له ذھب
مفرد فلا شئ فیه حتی یبلغ عشرین مثقالاً
(بدائع الصنائع ص ۱۶/۲ ط سعید)

رہا موجودہ نقدیت اور مال تجارت کا نصاب، تو اس نصاب کا اندازہ
اس چیز کے نصاب سے کریں گے جو فقراء کیلئے انفع ہو، اور چونکہ چاندی کا
نصاب موجودہ نقدیت کے لحاظ سے فقراء کے حق میں زیادہ انفع ہے
اس لئے اسی کا اعتبار کیا جائے گا۔

بدائع میں ہے:

وکذا روی عن ابی حنیفة رحمه الله تعالیٰ
فی الامالی انه یقومھا بانفع النقدین
للفقراء ..... وجه قول ابی حنیفة رحمه الله
ان الدراھم والدنانیر وان کانا فی الثمنیة
والتقدیر بھما سواء لکنا رجحنا احدھما
بمرجح وھو النظر للفقراء والاخذ بالاحتیاط
(بدائع الصنائع ص ۲۱/۲ ط سعید) فقط واللہ اعلم

کتبہ
محب اللہ
المتخصص فی الفقہ الاسلامی
جامعۃ العلوم الاسلامیۃ
علامہ بنوری ٹاؤن کراچی نمبر ۵
۲۹/۴/۱۴۲۸ھ، ۱۷/۵/۲۰۰۷ء

دار الافتاء
جامعۃ العلوم الاسلامیۃ
علامہ بنوری ٹاؤن کراچی ۵
پاکستان

الجواب صحیح

الجواب صحیح

جامعۃ العلوم الاسلامیۃ
دار الافتاء
علامہ بنوری ٹاؤن کراچی پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب حامداً ومصلیاً

آج کل عروض اور نقدی وغیرہ کی زکوۃ ادا کرنے کے لیے چاندی کا نصاب معتبر ہے کیونکہ یہ انفع للفقراء ہے۔

لہذا جس آدمی کے پاس چالیس، پچاس ہزار روپے ہوں اس پر زکوۃ فرض ہے اور اس آدمی کا زکوۃ لینا درست نہیں ہے۔

قال ابن عابدین: "وأن یجب أن یکون التقویم بما هو انفع للفقراء رواجاً."

(ردالمحتار لابن عابدین: کتاب الزکاۃ، باب زکاۃ المال: ۲/۲۲۹، ط: حقانیہ)

"وعن أبي حنیفة" في الأمالي أن یقومها بأنفع النقدین للفقراء.....

وجه قول أبي حنیفة أن المال کان في ید المالك، وهو المنتفع به في زمان طویل، فلا بد من اعتبار منفعة الفقراء عند التقویم لأداء الزکاۃ فیقومها بأنفع النقدین بالآخر لا یتم، فإنه یقوم بما یتم به النصاب لمنفعة الفقراء، فهذا مثله."

(المبسوط: کتاب الزکاۃ، باب زکاۃ المال: ۱/۲۳۵۶، ط: الغفاریة)

"ولو ضم أحد النصابین إلى الآخر..... لکن یجب أن یکون التقویم بما هو انفع للفقراء قدراً ورواجاً."

(الهندیة: کتاب الزکاۃ، الباب الثالث: ۱/۱۷۹، ط: رشیدیة)

(وکذا في بدائع الصنائع: کتاب الزکاۃ: ۲/۱۰۸، ط: رشیدیة).

(وکذا في منحة الخالق على هامش البحر الرائق: کتاب الزکاۃ: ۲/۲۰۱، ط: رشیدیة).

(ومثله في التاتارخانیة: کتاب الزکاۃ: ۲/۱۷۹، ط: قدیمی کتب خانہ).

قال الکاساني: "الغنا أنواع ثلاثة: غنى تجب به الزکاۃ، وغنى یحرم به أخذ الصدقة وقبولها، ولا تجب به الزکاۃ..... أما الغنا الذي تجب به الزکاۃ: فهو بأن یملك نصاباً من المال النامي الفاضل عن الحاجة الأصلیة.

وأما الغنا الذي یحرم به أخذ الصدقة وقبولها: فهو الذي تجب به صدقة الفطر والأضحیة، وهو أن یملك من الأموال التي لا تجب فیها الزکاۃ ما یفضل عن حاجته وتبلغ قیمة الفاضل مائتي درهم من الثیاب والفرش..... زیادة على ما یحتاج إلیه کل ذلك للابتذال والاستعمال لا للتجارة والإسامة، فإذا فضل من ذلك ما یبلغ قیمته مائتي درهم وجب علیه صدقة الفطر والأضحیة وحرم علیه أخذ الصدقة."

(بدائع الصنائع: کتاب الزکاۃ، مصارف الزکاۃ: ۲/۱۵۸، ط: بیروت) فقط.

واللہ أعلم بالصواب

کتبه: سجاد خان

المتخصص في الفقه الإسلامي

بالجامعة الفاروقیة کراتشي

۱۲/۴/۲۸ھ

الجواب صحیح

[signature]

الجواب صحیح

[signature]

۲۲/۴/۲۸ھ

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چا خالص سره زر تر نصاب کم درلودل:

که یو چا خالص سره زر تر نصاب (۲۰مثقاله) کم درلودل نور ئې نه یوه افغانۍ نغده درلوده او نه ئې نور د زکات قابل مال درلودی نو په دې صورت کې اختری پر هغه واجب نه دئ ځکه چې په سرو او سپینو زرو کې دارمدار پر نصاب دئ نه پر قیمت(1).

که چا خالص سره زر تر نصاب کم درلودل خو قابل زکاة سامان یې هم درلودی:

که یو چا سره زر تر نصاب (۲۰ مثقاله) کم درلودل او نور ئې داسې سامان درلودی چې قابل زکاة وو یا ئې یوه افغانۍ درلوده یا ئې تر افغانۍ زیاتې درلودې نو په دې صورت کې سره زر، نغدې پیسې یا نور قابل زکاة مال سره ګډېږي نو که ئې قیمت دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو ته رسېدی اختری سته او که نه رسېدی نو **نسته**(2).

(1) ولیس فی اقل من عشرین مثقالاً من الذهب زکاة [المبسوط للسرخسي: ۱–۲ټوکونه، **۲۵۵** مخ]. فاما اذاکان له ذهب مفرد فلا شیئ فیه حتی یبلغ عشرین مثقالاً...[بدائع الصنائع: دوهم ټوک – **۱۰۵** مخ].

الجواب (۱): سونے چاندی میں زکاة کا دارمدار نصاب پر ہے نہ کہ قیمت پر لہذا سات تولے سونے کے زیورات پر زکات نہیں اگر چہ قیمت اس کا دو ہزار روپیہ ہو اور ساڑے سات تولے سونے میں زکات واجب ہے اگر چہ قیمت کوئی چیز نہ ہو... [**فتاوی فریدیه: دریم ټوک – ۴۰۸مخ**]. اور دوسری صورت میں اس لیے زکات فرض نہیں کہ اس کے پاس صرف سونا ہے چاندی یا تجارتی مال یا نقد رقم نہیں ہے اس لیے نہ تو سونے کا نصاب بنتاہے نہ چاندی کا لہذا اس صورت میں زکاة فرض نہ ہوگی [فتاوی رحیمیه: ۷–۸ټوکونه –**۱۵۶**مخ].

(2) فافاد ان التقویم انما یکون بالمسکوک عملاً بالعرف مقوماً باحدهما ان استویا فلو احدهما اروج تعین التقویم به ولو بلغ باحدهما نصاباً دون الآخر تعین مایبلغ به ولو بلغ باحدهما نصاباً وخمساً

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر چا چي زکاة فرض وي پر هغه اختری او سرسایه هم واجب دي:

پر کوم چا چي زکوة فرض وي نو پر هغه باندي اختری او سرسایه هم واجب دي، ډېر خلګ دا فکر کوي چي پر کوم چا زکوة فرض نه وي پر هغه اختری هم نه دئ واجب دا خبره صحیح نه ده بلکي داسي ویل صحیح دي چي پر کوم چا چي زکوة فرض وي پر هغه اختری هم واجب دئ ولي چه ډېر داسي خلګ سته چه زکوة ورباندي په دې خاطر فرض نه وي چه سره زر یا سپین زر یا د تجارت مال او یا د هغو په اندازه نصاب نه لري مګر نور سامان بیا زیات پروت وي لکه د ضرورت څخه زیات سامان وغیره[1].

د اختري په ورځو کي اختری واجب دی نه قیمت:

د اختري په ورځو کي اختری واجب دئ قیمت ورکول صحیح نه دي او که د یو عذر په خاطر د اختر په ورځو کي اختری ونه سو نو بیا ئې قیمت خیراتول ښه دي[2].

وبالآخر اقل قومه بالانفع للفقير [درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۹ مخ]. نقد پانچ روپے زاید از ضرورت اور تین تولہ سونا ہو تو زکاۃ اس لیے فرض ہوجاتی ہے کہ نقد رقم چاندی سونے کے حکم میں ہے اور تین تولہ سونا اور نقد پانچ روپے مل کر ساڑے باون تولہ چاندی کی قیمت کے برابر ہوجاتے ہیں اس لیے زکاۃ فرض ہوجاتیگی [فتاوی رحیمیه: ۷ – ۸ ټوکونه – ۱۵۵ مخ].

(1) (والموسر في ظاهر الرواية من له مائتا درهم او عشرين دينارا او شئ تبلغ ذلک سوی مسکنه ومتاع مسکنه ومرکوبه وخادمه في حاجته التي لایستغني عنها فاما ما عدا ذلک من سائمة او رقیق او خیل او متاع لتجارة او غیرها فانه یعتد به من یساره) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(2) (ومنها ان لایقوم غیرها مقامها حتی لو تصدق بعین الشاة او قیمتها في الوقت لایجزیه عن الاضحیة لان الوجوب تعلق بالاراقة) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۰۰ مخ]. (ولوترکت التضحیة ومضت ایامها تصدق به حیة ناذر... و تصدق بقیمتها غني شراها او لا)؟ [درمختار: شپږم ټوک –

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری پر چا واجب دی؟

اختری پر هر مقیم، ازاد، مسلمان، عاقل چي مالک د نصاب وي واجب دئ یعني دوپنځوس نیمي تولې سپین زر یا اوه نیمي تولې سره زر یا مال تجارت ولري مګر تر حاجت اصلیه زیات وي(1).

د کور د ټولو له طرفه یو اختری کول:

د کور د ټولو غړو له طرفه یو اختری کول په دي خاطر چي د ټولو واجب په ساقط سي صحیح نه دئ بلکي اول به هغه څوک اختری کوي چي باندي واجب وي وروسته که توفیق وو نو د هر چا له طرفه ئې کولای سي(2).

ایا پر پلار د کوچني اولاد اختری سته؟

د کوچني اولاد له طرفه پر پلار اختری واجب نه دئ(3).

که فقیر د اختر په ورځو کي د اختري په نیت حیوان رانیسي:

که فقیر او غریب سړی د اختر په ورځو کي د اختري په نیت

---

۳۲۰ مخ].

(1) (الموسر الذي له مئتادرهم او عرض یساوي ماتي درهم سوی المسکن والخادم والثیاب التي یلبس ومتاع البیت الذي یحتاج الیه) [خلاصة الفتاوی: څلرم ټوک – ۳۰۹ مخ].

(2) (فتجب الاضحیة علي حر مسلم مقیم موسر عن نفسه لاعن طفله شاة او بدنة) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۳ – ۳۱۵ مخونه].

(3) (وتجب عن نفسه لانه اصل في الوجوب علیه علی ما بیناه وعن ولده الصغیر... و روي عنه انه لایجب عن ولد وهو ظاهر الروایة) [هدایه: څلرم ټوک – ۴۴۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیوان رانیسي نو پر هغه واجب کیږي[1].

که یو چا اختری رانیوی او ځني ورک سو:

که یو چا اختری رانیوی او ځني ورک سو وروسته ئې بل اختری رانیوی او بیرته اول اختری د اختر په ورځو کي پیدا سو نو که دا سړی مالدار وو او اختری باندي واجب وو نو پر ده باندي یو اختری واجب دئ، او که دا سړی مالدار نه وو غریب وو اختری باندي واجب نه وو نو پر ده باندي دواړه واجب دي، البته که دې غریب سړي د دې دوهم اختري د رانیولو په وخت کي دا نیت کړی وو چي دا د هغه اول پر ځای باندي رانیسم نو پر ده باندي هم یو واجب دئ[2].

که چا اختری رانیوی خو اختری مړ سو:

که یو چا اختری رانیوی خو اختری مړ سو نو واجب ئې نه ساقطیږي بلکي که غني وو نو بل اختری به رانیسي او که فقیر وو نو هیڅ نه دي باندي لازم[3].

که چا اختری رانیوی خو وروسته فقیر سو:

که یو چا د اختري لپاره حیوان رانیوی وروسته فقیر سو نو که د

---

(1) (وفقیر... شراها لها لوجوبها علیه بذلک حتی یمتنع علیه بیعها) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(2) (وان سرقت او ضلت فشری اخری ثم وجدها في ایام النحر ذبح احداهما لو غنیا وکلاهما لو فقیرا الا اذانواها عن الاولی لعدم تعدد الالتزام بالشراء حینئذ) [درمنتقی علی هامش مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۲ مخ].

(3) (وکذا لو ماتت فعلي الغني غیرها لاالفقیر) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختري تر آخري ورځي پوري صاحب نصاب نه وو نو اختری نه دئ باندي واجب او دغه حیوان به خرڅ کړي قیمت به ئې خپله مصرف کړي او که تر اخري ورځي پوري صاحب نصاب سو نو اختری باندي واجب دئ(1).

که چا حیوان درلودی وروسته يې د اختري کولو نیت وکړی:

که چا حیوان درلودی وروسته ئې د اختري کولو نیت وکړ یا ئې حیوان رانیوی خو د رانیولو په وخت کي ئې د اختري کولو نیت نه وو وروسته ئې د اختري نیت وکړ نو په دې صورت کي هغه سړی که غني وي او که فقیر اختری نه دئ باندي واجب ځکه چه د رانیولو په وخت کي نیت معتبر دئ(2).

که یو چا د بل چا له طرفه اختری وکړی:

که یو چا د بل چا له طرفه اختری وکړ نو که دغه اختری د غائب ملکیت وي بیا صحیح دئ اجازې ته ضرورت نسته او پر ذابح ضمان

---

(1) (ولايشترط ان يكون غنيا في جميع الوقت حتى لوكان فقيرا في اول الوقت ثم ايسر في اخره تجب عليه.... ولو اشترى الموسر شاة للاضحية فضاعت حتى انتقص نصابه وصارفقيرا فجاءت ايام النحر فليس عليه ان يشتري شاة اخرى.... فلو انه وجدها وهو معسر وذلک ايام النحر فليس عليه ان يضحي بها لانه معسر وقت الوجوب ولو ضاعت ثم اشترى اخرى وهو موسر فضحى ثم وجد الاولى وهو معسر لم يكن عليه ان يتصدق بشئ) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۶مخ].

(2) (ولو ملک انسان شاة فنوى ان يضحي بها او اشترى شاة ولم ينو الاضحية وقت الشراء ثم نوى بعد ذلک ان يضحي بها لاتجب عليه سواء كان غنيا او فقيرا) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۱ مخ]. (لايجب عليه سواء كان غنيا او فقيرا لان النية لم تقارن الشراء فلاتعتبر) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۳ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نسته، او که چیري ئې خپل حیوان د غائب له طرفه حلال کړی او د غائب ملکیت هم نه وو نو دغه اختری نه صحیح کېږي[1].

که یو څوک د ایصال ثواب لپاره اختری وکړي:

که څوک خپله صاحب نصاب وي نو اختری باندي واجب دئ او که څوک غواړي چي د خپل مړه پلار او مور او نبي کریم ﷺ له طرفه اختری وکړي او ثواب ئې ورو بخښي نو هم صحیح دئ ځکه دغه کا ر ثواب دئ او هر مسلمان ورور چي ئې طاقت لري نو هغه دي دغه ثواب وګټي[2].

په حیوان کي د تېر کال د اختري نیت کول:

که یو څوک په حیوان کي د تېر کال د اختري نیت وکړي نو د ده اختری صحیح دئ او د تېر کال د اختري قیمت به خیرات کړي[3].

---

(1) (ولوذبح اضحية غيره عن المالک بغير امره صريحا يقع عن المالک ولاضمان على الذابح استحسانا). وايضا: (لانه لايمكن تجويز التضحية عن الغير الا باتيان الملک لذلک الغير في الشاة ولن يثبت الملک له في الشاة الا بالقبض ولم يوجد قبض الامر ههنا لابنفسه ولابنائبه كذا في الذخيرة) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۲ مخ].

(2) (وختم ابن السراج عنه ﷺ اكثر من عشرة آلاف ختمة وضحى عنه مثل ذلک.... قلت وقول علمائنا ان يجعل ثواب عمله لغيره يدخل فيه النبي ﷺ فانه احق بذالک) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۴۴ مخ]. (فينبغي لمن وجد سعة ان يضحي عن حبيبه ونبيه ﷺ كل عام ولو بشاة او بسبع بقرة) [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲۶۹ مخ].

(3) (ولو ارادوا القربة الاضحية اوغيرها من القرب اجزاهم سواء كانت القربة واجبة او تطوعا او وجب علي البعض دون البعض وسواء اتفقت جهات القربة او اختلفت...) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا پر ښځه د مهر مؤجل (ځنډني) په خاطر اختری سته:

که د ښځې پر خپل خاوند تر نصاب زيات مهر باندي وي نو پر دې باندي في الحال اختری واجب نه دئ[1].

د يوه پسه پر ځای د اوو پسو اختری کول:

که يو سړی د يوه پسه پر ځای د اوو پسو اختری وکړي نو په يوه سره ئې واجب ساقطېږي او نور نفل دي او که يو څوک يو غويی د اوو مي حصې پر ځای حلال کړي نو غوايی ټوله اختری وګرځېدی[2].

د مړي له طرفه اختری کول څو صورتونه لري:

اول: که مړي وصيت کړی وي چي زما د مال څخه زما له طرفه اختری وکړئ نو داختري ټولي غوښي و غريبانو او فقيرانو ته خيراتول واجب دي.

دوهم: مړي وصيت کړی وي يا ئې نه وي کړی خو قريبانو په خپلو پيسو نفل اختری وکړي په دې صورت کي د اختري غوښي مالدار او غريب دواړه خوړلای سي.

دريم: قريبانو د خپل مال څخه او په خپل نامه ئې اختری وکړي او ثواب ئې و مړګانو ته ورو بخښي نو صحيح دئ او غوښي ئې

---

(1) (واما الموجل الذي سمي بالفارسية (كايين) فالمرأة لاتعتبر موسرة بذلک بالاجماع) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(2) (ولو ضحى باكثر من واحدة فالواحدة فريضة والزيادة تطوع عند عامة العلماء... وايضا: ولو ان رجلا موسرا ضحى بدنة عن نفسه خاصة كان الكل اضحية واجبة عند عامة العلماء وعليه الفتوى) [قاضي خان: دريم ټوک – ۳۵۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالدار او غریب دواړه خوړلای سي[1].

د اختري په ورځو کي د مړي له طرفه اختری کول:

د اختر په ورځو کي د مړي له طرفه اختری ډېر ثواب لري د اختري د قیمت تر خیراتولو[2].

که د اختر د آخري ورځي تر مخه غریب مالداره سو:

که غریب د اختر په ورځو کي د اخري ورځي ترمخه مالدار سو نو اختری پر واجب دئ[3].

د اختر په ورځو کي شک کول:

که د اختر په ورځو کي شک سو چي دوولسم تاریخ د ذو الحجې دئ او که دیارلسم تاریخ نو که چا تر دریمي ورځي اختری وځنډوی نو ټوله د اختري غوښي خیراتول مستحب دي[4].

که اختری کوونکی مړ سو نو اختری یې میراث دی:

که اختری کوونکی مړ سو نو د هغه اختری په میراث کي شمارل کېږي او وارثان که د هغه د ایصال ثواب لپاره اختری وکړي

---

(1) (ای لو ضحی عن میت وارثه بامره الزمه بالتصدق بها وعدم الاکل منها وان تبرع بها عنه له الاکل لانه یقع علی ملک الذابح والثواب للمیت) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۳۵ مخ].

(2) (شراء الاضحیة بعشرة اولی من ان یتصدق بالف لان القربة التي تحصل باراقة الدم لاتحصل بالصدقة) [خلاصة الفتاوی: څلرم ټوک – ۳۲۰ مخ].

(3) (حتی لو کان فقیرا في اول الوقت ثم ایسر في اخره تجب علیه) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(4) (واذا شک في یوم الاضحی فالمستحب ان لایوخر الي الیوم الثالث فان اخر یستحب ان لایاکل منه ویتصدق بالکل الخ) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای ئې سي[1].

په اختري کي کوم ځای اعتبار لري؟

په اختري کي و هغه ځای ته اعتبار دي په کوم ځای کي چي د اختري حيوان وي او و اختري کوونکي ته اعتبار نسته[2].

که ښځه د نصاب خاونده وي نو...:

که ښځه صاحب نصاب وه نو پر دې اختری واجب دئ پر خاوند ئې واجب نه دئ او که خاوند د هغې له طرفه اختری کوي نو د هغې اجازه ضروري ده[3].

که د اختر په ورځ د حيوان کال پوره سي:

که يو حيوان تېر کال د اختر په ورځ زېږېدلی وي او دغه کال د اختر په ورځ د هغه يوه کال پوره کېږي نو ښه دا دئ چي په دوهمه ورځ اختری وکړي او يا د بل حيوان تلاښ وکړي[4].

د پيچکارۍ په لګولو که حيوان پيداسي نو اختری يې څنګه دی؟

که د يو حيوان و رحم ته د نر حيوان مني د پيچکارۍ په ذريعه ورداخل سي او بيا حيوان پيدا سي نو د دغسي حيوان اختری کول

---

(1) (وان مات احد السبعة المشتركين في البدنة وقال الورثة اذ بحوا عنه وعنكم صح عن الكل استحسانا لقصد القربة من الكل) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].

(2) (ثم المعتبر في ذلک مکان الاضحية) [هداية: څلرم ټوک – ۴۴۴ مخ].

(3) (وليس على الرجل ان يضحي عن اولاده الكبار وامراته الا باذنه الخ) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۳ مخ].

(4) فتاوی رحيميه: ۹ – ۱۰ ټوکونه – ۵۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو صحیح دی مګر اختری کول ډېر عظیم عبادت دئ نو د داسي حیوان حلالول ښه دئ چي د شک او شبهې څخه پاک وي[1].

د هوسۍ اختری کول:

د هوسۍ اختری کول صحیح نه دئ ځکه چه هوسۍ د وحشي حیواناتو څخه ده[2].

که یو چا حیوان غلا یا غصب کړی:

که یو چا یو حیوان غلا یا غصب کړ او بیا ئې د ځان له طرفه اختری کړ نو اختری ئې نه صحیح کېږي ځکه چي دی ئې مالک نه دئ او د حیوان د مالک له طرفه هم اختری صحیح نه دئ ځکه چه د هغه اجازه نسته او که دغه حلال سوی حیوان مالک بیرته واخلي بیا هم د دواړو اختری صحیح نه دي بلکي هر یو به جلا جلا اختری کوي[3].

په حرام مال کي اختری نسته:

په حرام مال کي اختری نسته بلکي هغه ټول مال خیراتول واجب دي[4].

---

(1) فتاوی رحیمیه: ۹ – ۱۰ټوکونه – ۵۱ مخ.

(2) (ولایجوز في الاضاحي شئ من الوحشی) وایضا وان ضحي بظبیة وحشیة انست وببقرة وحشیة انست لم تجز) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) (قال في البدائع غصب شاة فضحي بها عن نفسه لاتجزئه لعدم الملک ولا عن صاحبها لعدم الاذن ثم ان اخذها صاحبها مذبوحة وضمنه النقصان فکذالک لا تجوز عنهما وعلی کل ان یضحی باخری) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۳۱ مخ].

(4) (لو کان الخبیث نصابا لایلزمه الزکوة لان الکل واجب التصدق علیه فلا یفید ایجاب التصدق

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختري حيوانان شرعاً ټاکل سوي دي:

د اختري حيوان شرعاً ټاکل سوی دئ (غوا، غويی، ګامېښه، اوښ، اوښه، سېرلی، بزه، پسه او مېږه) د دغو حيواناتو ماسوا د بل حيوان اختری نه سي کېدلای که څه هم ډېر قيمتي وي او په خوړلو کي ډېر مرغوب وي[1].

د کوم حيوان اختری ښه دی؟

کوم حيوان چي د يوه له طرفه وي او شرکت پکښې نه وي د هغه اختری افضل دئ په دې شرط چي د هغه غوښې او قيمت د شراکت تر حيوان کم نه وي او که داسي نه وه نو بيا اوومه حصه افضله ده او که په پسه او سېرلي کښې دواړه خصيان وه نو تر مېږي او بُزې ښه دي او که خصيان نه وه بيا مېږه او بُزه ښه دي مګر اختری د هر يوه صحيح کېږي[2].

که پيسې د دوو پسو وي نو يو پسه په رانيول ښه دي که دوه؟

که د يو چا سره دومره پيسې وې چي په هغه دوه مناسب پسونه رانيول کېدلای سوای نو دا ښه دئ تر هغه چي په دا غه پيسو يو چاغ

بيعضه ومثله في البزازية) [ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۹۱ مخ].

(1) (واما جنسه فهو ان يکون من الاجناس الثلاثة الغنم اوالابل او البقر ويدخل في کل جنسه نوعه والذکر والانثی والخصی والفحل لاطلاق اسم الجنس علی ذلک والمعز نوع من الغنم والجاموس نوع من البقر ولايجوز في الاضاحي شئ من الوحشي...) [هنديه: پنځم ټوک - ۲۹۷ مخ].

(2) (الشاة افضل من سبع البقرة اذ استويا في القيمة واللحم والکبش افضل من النعجة اذا استويا فيهما والانثی من المعز افضل من التيس اذا استويا قيمة والانثی من الابل والبقر افضل حاوي وفي الوهبانية ان الانثی من المعز افضل من الذکر اذا استويا قيمة) [درمختار: شپږم ټوک - ۳۲۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسه رانیول سي ځکه چي په اول صورت کي دوه عبادته يو واجب بل نفل ادا کېدلای سي او په دوهم صورت کي يوازي واجب ادا کېدلای سي(1).

د نر حیوان اختری ښه دی او که د ماده حیوان؟

که د نر او ماده حیوان قیمت او غوښي سره برابري وي نو د ماده حیوان اختری افضل دئ(2).

که يو حیوان ګران او بل حیوان ارزانه وي نو...:

کوم حیوان چي په قیمت کي پورته وي د هغه اختری افضل دئ تر هغه حیوان چي قیمت ئې کم يعني ارزانه وي خو دواړه صحیح کېږي(3).

که نر هوسی د بزې سره جماع وکړي او حیوان پیداسي:

که نر هوسی د بُزې سره جماع وکړه او حیوان ځني پیدا سو نو د هغه اختری صحیح دئ ځکه چي هغه د مور حکم لري او مور ئې بُزه ده(4).

---

(1) (وشراء شاتين بثلاثين افضل من شراء شاة بثلاثين) [بزازية: شپږم ټوک – ۲۹۰ مخ]. (غني ضحي شاتين كانت الزيادة على الواحدة تطوعا عند عامة العلماء) [قاضي خان: دريم ټوک – ۳۴۹ مخ].

(2) (والانثى من المعز افضل من التيس اذا استويا قيمة والانثى من الابل والبقر افضل) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۲ مخ].

(3) (سبعة من الرجال اشتروا بقرة بخمسين درهماً للاضحية وسبعة آخرون اشتروا سبع شياه بماة درهم تكلموا ان الافضل هو الاول اوالثاني والمختار ان الافضل هو الثاني كذا في الفتاوى الكبرى) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ].

(4) (ولو نزا ظبي علي شاة قال عامة المشائخ يجوز) [حاشية الشيخ الشلبى على تبيين الحقائق:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چرګ او چرګي اختری کول:

د چرګي او چرګ اختری کول د فقیر لپاره مکروه دي او د غني لپاره صحت نه لري(1).

غني سړي حیوان رانیوی خو اتفاقاً حمل داره سو:

غني سړي یو حیوان رانیوی خو اتفاقاً هغه حمل دار سو یا هغه د کور لپاره راوګرځوي او دوهم حیوان ئې رانیوی خو په قیمت کي تر اول یو څه کم وو نو په دې صورت کي به زیاتي پیسې خیراتوي(2).

پر مسافر باندي اختری نسته که څه هم قدرت لري:

کوم سړی چي په خپل ځای او کور کي صاحب نصاب وي او د سفر په حالت کي پر اختري کولو قدرت ولري یا د قدرت په وخت کي د مال پر راغوښتلو قدرت ولري نو پر داسي مسافر بیا هم اختری واجب نه دئ ځکه چه د اختري د شرطونو څخه یو شرط دا دئ چي سړی مالداره او مقیم وي(3).

که چا اختري ونه کړ نو قیمت ئې خیراتولای سي که یا؟

که پر یو چا باندي اختری واجب وو خو د اختري کولو په ورځو

شپږم ټوک – ۴۸۳ مخ]. (والمتولد بین الاهلي والوحشي یتبع الام) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۲ مخ].

(1) (والتضحیة بالدیک والدجاجة في ایام الاضحیة ممن لااضحیة علیه لاعساره تشبیها بالمضحین مکروه لانه من رسوم المجوس) [هندیه: پنځم ټوک – ۳۰۰ مخ].

(2) (وان ضحي بالثانیة وقیمتها اقل تصدق بالزائد) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].

(3) (الاضحیة واجبة علی کل حر مسلم مقیم موسر الخ ولیس علي الفقیر والمسافر اضحیة) [القدوري: ۲۰۰ – ۲۰۱ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ئې د خپلي سستۍ له وجهي اختری ونه کړ نو د اختر د ورځو څخه وروسته د هغه قیمت خیراتولای سي[1].

د خلګو له طرفه اختری کول خو حیوان نه معلومول:

که دوه یا درې کسان داسي وکړي چي مالونه ئې یو ځای جمع وي خو خوراک او څښناک ئې سره جلا وي او په ګډه اختری وکړي مګر حصه معلومه نه کړي یا ئې دوې حصې کړي او یا ئې د کسانو مطابق دري څلور حصې کړي نو دغسي اختری کول صحیح کېږي خو ښه دا دئ چي پر هر حیوان باندي د یو چا نوم ولګول سي[2].

که څوک د اختر په ورځ مسافر سي اختری وکړي بیرته په اوله یا دوهمه ورځ راسي:

که یو څوک د اختر په ورځ مسافر سي یا د اختر ترمخه مسافر سي او هلته خپل اختری وکړي او بیرته د اختر په اوله ورځ یا دوهمه ورځ یا دریمه ورځ د لمر لوېدو ترمخه مقیم سي نو پر ده باندي دوهم ځل اختری کول واجب نه دي[3].

---

(1) (وتصدق بقیمتها غني شراها اولا لتعلقها بذمته بشرائها اولا فالمراد بالقیمة قیمة شاة تجزي فیها) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(2) (وفي الاضاحي للزعفراني اشتری سبعة نفر سبع شیاه بینهم ولم یسم لکل واحد منهم شاة بعینها فضحوا بها الخ) [هندیه: پنځم ټوک – ۳۰۶ مخ، کذا في امداد الفتاوی: دریم ټوک – ۵۶۲ مخ].

(3) (قوله والاقامة فالمسافر لاتجب علیه وان تطوع بها اجزاته عنها الخ)، (و ایضاً قوله الي اخر ایامه ولو ضحی الفقیر ثم ایسر في اخره علیه الاعادة في الصحیح لانه تبین ان الاولی تطوع بدائع ملخصا لکن في البزازیة وغیرها ان المتاخرین قالوا لاتلزمه الاعادة وبه ناخذ) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۲ – ۳۱۶].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کورنی غويی د وحشي غوا سره جماع وکړه او حيوان پيداسو:

که کورنی غويی د وحشي غوا سره جماع وکړه او حيوان پيدا سو نو د داسي حيوان اختری نه صحيح کېږي ځکه چي پيدا سوی حيوان د مور تابع دئ او مور ئې وحشي ده او د دې برعکس صحيح دئ (يعني وحشي غويی د کورنۍ غوا سره جماع وکړه)[1].

که يو چا حيوان د اختري لپاره رانيوی وروسته ئې خرڅ کړ او د اختر په ورځو کي ئې بل رانيوی، دغه مسئله درې صورتونه لري:

اول صورت: حيوان ئې د اختري په نيت رانيوی.

دوهم صورت: حيوان ئې د اختري په نيت نه رانيوی خو وروسته ئې د اختر نيت وکړ.

دريم صورت: حيوان ئې د اختري په نيت نه رانيوی خو وروسته ئې په ژبه دا الفاظ وويل چي پر ما دغه کال د الله لپاره اختری کول لازم دئ. اوس نو په اول صورت کي تر څو چي ده په ژبه الفاظ نه وي ويلي دغه حيوان اختری نه سي جوړېدلای او په دوهم صورت کي هم دغه حيوان اختری نه سي جوړېدلای، او په دريم صورت کي دغه حيوان اختری جوړېدلای سي[2].

(1) (فلو نزا ثور وحشي على بقرة اهلية فولدت ولدا يضحي به دون العكس لانه ينفصل عن الام الخ) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۲ مخ].

(2) (ولو اشترى شاة للاضحية ثم باعها واشترى اخرى في ايام النحر فهذا على وجوه ثلاثة (الاول)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په دوو غوایانو کي څوارلس کسان شریکان سي:

که چیري په دوو غوایانو کي څوارلس کسان د اسي شریکان سي چي نه د هر یوه حصه په غوایي کي معلومه سي او نه دا وویل سي چي دغه غویی د دغو اوو نفرو دئ، بلکي داسي وویل سي چي دغه دوه غوایان د دغه څوارلسو کسانو مشترک اختریان دي نو قیاساً دغه صورت جائز نه دئ البته استحساناً بیا جائز دئ[1].

د اختري حیوان بدلول:

که یو چا د اختري په نیت حیوان رانیوی وروسته ئې د بل حیوان سره بدلوي نو دغه دوهم حیوان به د اول حیوان په قیمت رانیسي او که چیري ئې دوهم حیوان د اول حیوان تر قیمت کم رانیوی نو په قیمت کي چي څومره فرق وي هغه زیات به خیراتوي[2].

پر حاجي اختری نسته:

پر حاجي باندي چي د حج لپاره تللی وي اختری واجب نه دئ او

اذا اشترى شاة ينوي بها الاضحية (والثاني) ان يشتري بغير نية الاضحية ثم نوى الاضحية (والثالث) ان يشتري بغير نية الاضحية ثم يوجب بلسانه ان يضحي بها فيقول لله علي ان اضحي بها عامنا هذا ففي الوجه الاول في ظاهر الرواية لاتصير اضحية ما لم يوجبها بلسانه ... واما الثاني ... و روى الحسن عن ابي حنيفة رحمه الله تعالى انها لاتصير اضحية حتى لو باعها يجوز بيعها وبه ناخذ.... الوجه الثالث تصير اضحية في قولهم جميعا كذا في فتاوى قاضيخان) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۴ مخ].

(1) امداد الاحکام: څلرم ټوک – ۲۷۳ مخ.

(2) رجل اشترى شاة للاضحية واو جبها بلسانه ثم اشترى اخرى جاز له بيع الاولى فى قول ابى حنيفة ومحمد رحمهما الله تعالى وان كانت الثانية شرا من الاولى وذبح الثانية فانه يتصدق بفضل ما بين القيمتين ... [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که حاجي په خپله خوښه اختری وکي نو ثواب لري[1].

که په يو ځای کي د اختري لپاره هيڅ حيوان نه پيداکېدی:

که په يو ملک يا علاقه کي جنګ يا فساد سو، طوفان يا سېلاب راغلی او د اختري لپاره نه کوچنی او نه غټ حيوان پيدا کېدی نو په دې صورت کي به که حيوان وي او که حصه وي قيمت دي خيرات کړي[2].

---

(1) و ذكر فى الاصل وقال و لا تجب الاضحية على الحاج واراد با لحاج المسافر [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۵ مخ].

(2) قوله وتصدق بقيمتها غنى شراها اولاً تعقبه الشيخ شاهين بان وجوب التصدق بالقيمة مقيد بما اذا لم يشتر [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم فصل

د کوم حیوان اختری صحیح او د کوم حیوان اختری صحیح نه دئ؟

د خصي حیوان اختری کول:

د خصي حیوان اختری کول صحیح بلکي لازیات فضیلت لري ځکه چي د نبي کریم ﷺ څخه د غسي اختری کول ثابت دی[1].

د مخنث حیوان اختری کول:

د مخنث (نر ښځي) حیوان اختری کول صحیح نه دي[2].

د وچ حیوان اختری کول:

وچ حیوان پر دوه قسمه دئ یو هغه چي د شروع څخه ئې بل حیوان نه وي زېږولی، دوهم هغه چي یو وار خو بل حیوان وزېږوي خو د دوهم وار لپاره ئې ونه زېږوي، د دغه دواړو قسمو وچ حیوان اختری صحیح دئ[3].

د کوم حیوان چي ښکر مات یا ئې یو خول نه وي:

د کوم حیوان چي پیدائشي ښکرونه مات وي د هغه اختری صحیح دئ او یا ئې ښکرونه په بېخ کي مات وي مګر هغه هډوکي چي په هغه کي ماغزه وي هغه هم مات وي بیا نو د داسي حیوان

---

(1) (عن جابر رضي الله عنه قال ذبح النبی ﷺ یوم الذبح کبشین اقرنین املحین موجوئین) (خصیین) [مشکوة: اول ټوک – ۱۲۸ مخ]. (قوله والخصي لانه اطیب لحما من غیر الخصي قال ابوحنیفة ما زاد في لحمه انفع مما ذهب من خصیتیه) [الجوهرة النیرة: دوهم ټوک – ۲۷۰ مخ].

(2) (لاتجوز التضحیة بالشاة الخنثی) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ].

(3) امداد الفتاوی: دریم ټوک – ۵۵۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری صحیح نه دئ او که هغه هډوکي مات نه وه بیا ئې اختری صحیح دئ[1].

که دغوا یا اوښي یو تی نه وو:

که دغوا یا اوښي یو تی نه وو نو اختری ئې صحیح دئ او که دوا ړه تیان ئې نه وه نو اختریځ ئې صحیح نه دئ[2].

او که د مېږي یا بُزې پیدائشي د یوه تي سر نه وو او یا په یو آفت سره له منځه تللی وو او یو پاته سوی وو بیا ئې اختری صحیح نه دئ[3].

هغه حیوان چي لېونی وي:

که یو حیوان داسي لېونی وو چي د هغه لېونتوب مانع د څرځ وهلو او وښو خوړلو څخه وو نو اختری کول ئې صحیح نه دئ او که مانع نه وو بیا ئې اختری صحیح دئ[4].

---

(1) (قوله ویضحي بالجماء هي التي لاقرن لها خلقة وکذا العظماء التي ذهب بعض قرنها بالکسر او غیره فان بلغ الکسر الي المخ لم یجز قهستاني وفي البدائع ان بلغ الکسر المشاش لایجزي والمشاش رؤوس العظام مثل الرکبتین و المرفقین) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۵ مخ].

(2) (وفي الابل والبقران ذهبت واحدة یجوز او اثنتان لا) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(3) (وفي الشاة والمعز اذا لم یکن لهما احدی حلمتیها خلقة او ذهبت بافة وبقیت واحدة لم یجز) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۹ مخ].

(4) (ویضحي.... والثولاء اي المجنونة اذا لم یمنعها من السوم والرعي وان منعها لاتجوز التضحیة بها) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۵].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي ړوند وي:

د ړانده حیوان اختری صحیح نه دئ[1].

هغه حیوان چي په هډوکو کي ماغزه نه لري یا ګوډ وي:

هغه حیوان چي په هډوکي کي ماغزه نه لري اختری ئې صحیح نه دئ او هغه ګوډ حیوان چي په خپله مذبح (د حلالیدو ځای) ته نه سي تللای یعني په درو پښو وي اختری ئې صحیح نه دئ البته که څلورمه پښه ئې درلوده پر مځکه ئې لګولای سوای بیا ئې اختری صحیح دئ[2].

هغه حیوان چي غوږ یا لکۍ ئې پرې وي:

هغه حیوان چي د غوږ او لکۍ ډېره حصه ئې پرې وي او یا ئې د سترګو د ډېري حصې نور (دید) نه لري نو اختری ئې صحیح نه دئ، او د ډېروالي په اندازه کي تفصیل دئ خو صحیح قول دا دئ چي غوږ یا لکۍ ئې تر دریمي حصې زیات نه وي[3].

---

(1) (لا بالعمياء والعوراء الخ) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۵ مخ].

(2) (والعجفاء المهزولة التي لامخ في عظامها والعرجاء التي لاتمشي الي المنسک اي المذبح الخ اي التي لايمكنهاالمشي برجلها العرجاء انما تمشي بثلاث قوائم حتى لوكانت تضع الرابعة على الارض وتستعين بها جاز) [درمختارمع رد المحتار: نهم ټوک – ۵۳۵ – ۵۳۶ مخونه، كذا في الهنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) (ومقطوع اكثر الاذن او الذنب الخ ، روي محمد عنه في الاصل والجامع الصغير ان المانع ذهاب اكثر من الثلث الخ والاولى هي ظاهر الرواية وصححها في الخانية حيث قال والصحيح ان الثلث و مادونه قليل وما زاد عليه كثير وعليه الفتوى) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي لم ئې پرې وي:

هغه حیوان چي د لم ډېره حصه (تر دریمي حصې زیات) ئې نه وي اختری ئې صحیح نه دئ(1).

هغه حیوان چي غاښونه نه لري:

د هغه حیوان اختری چي غاښونه نه لري اختری ئې صحیح نه دئ او که ئې بیا درلوده نو اکثره (تر دریمي حصې زیات) غاښونه به ئې وي بیا ئې اختری صحیح دئ(2).

هغه حیوان چي پیدائشي غوږونه نه لري:

هغه حیوان چي خلقة غوږونه نه لري اختریٔ ئې صحیح نه دئ او که چیري ئې درلودل خو کوچني وه بیا ئې اختری صحیح دئ(3).

هغه حیوان چي یو غوږ نه لري:

د کوم حیوان چي پوره یو غوږ نه وي یا ئې پیدائشي یو غوږ وي نو اختری ئې صحیح نه دئ(4).

---

(1) (او اکثر الالیة لان للاکثر حکم الکل بقاء و ذهابا فیکفي بقاء الاکثر و علیه الفتوی) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(2) (وایضا ولا بالهتماء التي لا اسنان لها ویکفي بقاء الاکثر وقال قبله والتي لا اسنان لها وهي تعتلف او لاتعتلف لاتجوز) [درمختار: نهم ټوک ۵۳۷ مخ].

(3) (والتي لا اذن لها في الخلقة وتجزي السکاء وهي صغیرة الاذن) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ، کذا في الشامیة: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(4) (فلاتجوز مقطوعة احدی الاذنین بکمالها والتي لها اذن واحدة خلقة) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حيوان چي د تيانو سرونه ئې پرې وي:

د هغه حيوان اختری چي د تيانو سرونه ئې پرې وي يا وچ وي صحيح نه دی[1].

هغه حيوان چي پزه ئې پرې وي:

د هغه حيوان اختری چي پزه ئې پرې وي صحيح نه دی[2].

هغه حيوان چي په علاج کولو ئې شيدې بندې سوي وي:

د هغه حيوان اختری چي علاج ئې سوی وي بيا ئې شيدې بندې سوي وي يعني خپل بچي ته ئې نه سي ورکولای صحيح نه دی[3].

هغه حيوان چي پيدائشي لم نلري:

هغه حيوان چي خلقة نه لم لري او نه غوږونه اخترئ ئې صحيح نه دی[4].

هغه حيوان چي يوازي مرداري خوري:

هغه حيوان چي صرف مرداري خوري او بل شی نه خوري اختری ئې نه صحيح کېږي البته که اوښ وو نو څلوېښت ورځي دي وتړل سي تر څو غوښه ئې ښه سي او که غويي وو نو شل ورځي او که پسه وو نو لس ورځي دي وتړل سي بيا دي ئې ا ختری وسي او که چيري

---

(1) (والجذاء مقطوعة رؤوس ضرعها او يابستها) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(2) (ولا الجدعاء مقطوعة الانف الخ) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(3) (ولاالمصرمة اطباؤها وهي التي عولجت حتي انقطع لبنها) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].
(ولاالمصرمة وهي التي لاتستطيع ان ترضع فصيلها) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۳ مخ].

(4) (وان لم يکن له الية ولا اذن خلقة لايجوز) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئي ګډوړ خوراک کوي بيا ئې اختری صحيح دئ[1].

هغه حيوان چي غوږونه ئې په اوږدو څيري وي:

هغه حيوان چي غوږونه ئې طولاً (په اوږدو) څيري وي اختری ئې صحيح دئ[2].

هغه حيوان چي غوږونه ئې سوري وي:

هغه حيوان چي غوږونه ئې سوري وي اختری ئې صحيح دئ[3].

هغه حيوان چي غوږونه ئې دشا يا د مخ له خوا پرې وي:

هغه حيوان چي غوږونه ئې د مخ د خوا يا د شا له خوا پرې وي خو ځړېږي اخترئ ئې صحيح کېږي[4].

هغه حيوان چي چپک وي:

هغه حيوان چي په سترګو کي ئې کوږ واله وي (چپک وي) اختری ئې صحيح کېږي[5].

هغه حيوان چي سکوستی وي:

هغه حيوان چي سکوستی وي يعني د بدن وربښتان ئې ورپرې

---

(1) (ولاالجلالة التي تاكل العذرة ولاتاكل غيرها قال في الخانية فان كانت ابلا تمسک اربعين يوما حتي يطيب لحمها والبقر عشرين والغنم عشرة ، قوله ولاتاكل غيرها افاد انها اذا كانت تخلط تجزي) [درمختار مع ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(2) (وفي البدائع و تجزي الشرقاء مشقوقة الاذن طولا) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(3) (والخرقاء مثقوبة الاذن) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(4) (والمقابلة ماقطع من مقدم اذنها شئ وترک معلقا والمدابرة مافعل ذلک بموخر الاذن من الشاة) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(5) (وتجوز الحولاء مافي عينها حول) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي وي اختری ئې صحیح کېږي خو مکروه دئ[1].

هغه حیوان چي سالم وي:

د اختري حیوان چونکه د خدای جَلَّ جَلَالُهُ په حضور کي پیشېږي ځکه باید ډېر ښه چاغ، تازه، صحیح، سالم او د هر ډول عیبو څخه پاک وي. د حضرت علي کرم الله وجهه ارشاد دئ چي نبي کریم ﷺ و موږ ته دا حکم وکړ چي د اختري د حیوان سترګي ښه وګورئ او د داسي حیوان اختری مه کوئ چي د هغه د غوږ د مخ یا شا طرف پرې وي او د داسي حیوان اختری مه کوئ چي د هغه غوږ څیري وي او یا ئې په غوږ کي سوری وي[2].

د څلور قسمه حیواناتو اختری صحیح ندی:

د حضرت براء ابن عازب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روایت دئ چه نبي کریم ﷺ د څلورو قسمونو حیواناتو د اختري کولو څخه منع کړېده:

اول: العرجاء بین ظلعها: هغه ګوډ حیوان چي ګوډوالی ئې ښکاره وي.

دوهم: والعوراء بین عورها: هغه کوڼ حیوان چي کوڼوالی ئې ښکاره وي.

دریم: ولا بالمریضة بین مرضها: هغه مریض حیوان چه مرض ئې ښکاره وي.

---

(1) (والمجزوزة التي جزصوفها ، خانیة وقدمنا ان ماجوز هنا جو زمع الکراهة لانه خلاف المستحب) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸مخ].

(2) (عن علي قال امر نا رسول الله ﷺ ان نستشرف العین والاذن وان لانضحي بمقابلة ولامدابرة ولاشرقاء ولاخرقاء) [الترمذي: اول ټوک – ۴۰۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم: ولاالعجفاء التي لاتنقي: هغه ډنګر حیوان چي په هډوکو کي ئې طاقت او ماغزه نه وي(1).

فقهاء کرامو د دغو احادیثو په تشریح کي فرمایلي دي چي کوم حیوان بالکل ړوند وي او یا بالکل کوڼ وي یا د یوې سترګي د دریمي حصې زیاته روښنایي ئې تللې وي یا د پوره غوږ د دریمي حصې زیاته حصه ئې پرې سوې وي یا ئې لکۍ پرې سوې وي او یا ئې د لکۍ د دریمي حصې زیاته پرې سوې وي یا دومره ډنګر او کمزوری حیوان وي چي په هډوکو کي ئې بالکل ماغزه پاته سوي نه وي د هغه اختری کول جائز نه دي که بیا حیوان ډېر ډنګر نه وي نو د هغه اختری کول جواز لري(2).

هغه حیوان چي پر درو پښو تللای سي:

کوم حیوان چي پر درو پښو تللای سي او څلرمه پښه ئې نه وي او یا څلرمه پښه ایښولای خو سي مګر پر تللای نه سي یعني د تګ

---

(1) الترمذي: اول ټوک – ۴۰۸ مخ.

(2) (ولاتجوز العمياء والعوراء البين عورها والعرجاء البين عرجها وهي التي لاتقدر ان تمشي برجلها الي المنسک والمريضة البين مرضها و مقطوعة الاذنين والالية والذنب بالكلية والتي لا اذن لها في الخلقة.... ولوذهب بعض هذه الاعضاء دون بعض من الاذن والالية والذنب والعين ذكر في الجامع الصغير انكان الذاهب كثيرا يمنع جواز التضحية وان كان يسيرا لايمنع واختلف اصحابنا بين القليل والكثير فعن ابي حنيفة رحمه الله تعالى.... اربع روايات وروي محمد رحمة الله عليه في الاصل وفي الجامع انه اذا كان ذهب الثلث او اقل جاز وان كان اكثر لايجوز والصحيح ان الثلث وما دونه قليل وما زاد عليه كثير وعليه الفتوى كذا في فتاوى قاضيخان.... ولاتجزي العجفاء التي لاتنقى.... فان كانت مهزولة فيها بعض الشحم جاز يروي ذلک عن محمد رحمه الله تعالى) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ – ۲۹۸ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وخت کي کومک نه سي ورکولای نو د هغه اختری کول جائز نه دئ او که پر څلورو پښو باندي تللای سي مګر په پښه کي ئې لږ ګوډوالی وي د هغه اختری کول هم جائز دي[1].

هغه حیوان چي پیدائشي ښکرونه نه لري خو عمر ئې د اختري و عمر ته رسېدلی وي:

د کوم حیوان چي پیدائشي ښکرونه نه وي مګر عمر ئې د اختري د حیوان و عمر ته رسېدلی وي نو د هغه اختری کول صحیح دي او که ئې ښکرونه راوتلي وي خو یو یا دواړه یو څه مات سوي وي نو د هغه اختری هم کېدلای سي مګر که په بېخ کي ئې ښکرونه مات سوي وي او ماغزه ئې ختم سوي وي نو د هغه اختری صحیح نه دئ[2].

هغه حیوان چي د مور تر حلالېدلو وروسته ژوندی پیدا سي:

که د مؤنث (ماده) حیوان اختری وسو او د هغه په نس کي اولاد وو اختری صحیح دئ او که اولاد ژوندی وو نو هغه دي هم حلال کړي[3].

---

(1) (والعرجاء التي لاتمشي الی المنسک (قوله والعرجاء) اي التي لایمکنها المشي برجلها العرجاء انما تمشي بثلاث قوائم حتی لو کانت تضع الرابعةعلی الارض وتستعین بها جاز عنایة) [درمختار مع رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۳ مخ].

(2) (ویجوز الجماء التي لاقرن لها وکذا مکسورة القرن کذا في الکافي وان بلغ الکسر المشاش لایجزیه والمشاش رؤوس العظام مثل الرکبتین والمرفقتین کذا في البدائع). [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) (في اضاحي الزعفراني فان ولدت ولدا ذبحها وولدها معها) [هندیه: پنځم ټوک – ۳۰۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي سالم رانیول سي او وروسته عیب پکښې پیدا سي:

که د اختري حیوان رانیول سو او بیا په هغه کي داسي عیب پیدا سو چي د هغه د وجهي څخه اختری صحیح کېدلای نه سوای نو که غني وو د هغه په بدله کي دي بل حیوان رانیسي اختری دي ئې وکړي او که غریب سړی وو اختری باندي واجب نه وو نو د داغه حیوان اختری دي وکړي[1].

هغه حیوان چي چاغ وي:

چاغوالی په اختري کي عیب نه دئ بلکي ښه وصف دئ نو که داسي یو چاغ پسه وي چي په قیمت او غوښو کي د غوا سره برابر وي اختری ئې افضل دئ[2].

هغه حیوان چي تیان ئې په آفت سره ضائع سي:

که چیري د غوا، ګامېښي، یا اوښي دوه تیان په یو آفت سره ضائع سوه یا پیدائشي دواړه نه وه نو اختری ئې صحیح نه دئ[3].

---

(1) (ثم کل عیب یمنع الاضحیة ففي حق الموسر یستوي ان یشتریها کذلک او یشتریها وهي سلیمة فصارت معیبة بذلک العیب لاتجوز على کل حال وفي حق المعسر تجوز علي کل حال کذا في المحیط) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ]. (ولو اشتراها سلیمة ثم تعیبت بعیب مانع عن التضحیة کان علیه ان یقیم غیره مقامها ان کان غنیا وان کان فقیرا یجزئه ذلک) [تبیین الحقائق: شپږم ټوک – ۴۸۲ مخ، کذا في مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۳ مخ].

(2) (وکان الاستاذ یقول بان الشاة العظیمة السمینة تساوي البقرة قیمة ولحما افضل من البقرة لان جمیع الشاة تقع فرضا بلاخلاف) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(3) (وفي الشاة والمعز اذا لم تکن لهما احدى حلمتیها خلقة او ذهبت بافة وبقیت واحدة لم تجز وفي الابل والبقر ان ذهبت واحدة تجوز وان ذهبت اثنتان لاتجوز کذا في الخلاصة) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۸ – ۲۹۹ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي وطي ورسره سوي وي:

که د اختري د حیوان سره وطي سوي وي او هغه د خپل مالک په ملک کي وو او دی صاحب نصاب وو نو هغه دي حلال کړي او غوښه دي ئې وسوځي یا دي ئې په مځکه کي ښخه کړي او د اختري لپاره دي بل حیوان رانیسي(1).

هغه حیوان چي پر مځکه باندي تر پرې ایستلو وروسته عیب پکښي پیدا سي:

که د حلالیدلو په وخت کي ئې حیوان پر مځکه پرې ایستی او په دې وخت کي عیب پیدا سو مثلاً پښه ئې ماته سوه یا سترګه ئې ړنده سوه نو اختری ئې صحیح دئ(2).

هغه حیوان چي د اختر تر لمانځه دمخه ناجوړه سي:

که چیري د اختر تر لمانځه دمخه حیوان داسي ناجوړه سو چي د ژوند نه وو نو که حلال سي بیا به بل حیوان رانیسي چي د اختر تر لمانځه وروسته ئې اختری وکړي(3).

هغه حیوان چي د بل چا واښه خوري:

که چا خپل حیوان ته د بل چا واښه بې له اجازې ورکول نو حرام

---

(1) (ثم ان کانت البهیمة ملک الواطي قیل انها تذبح ولاتوکل ولارواية فیه عن اصحابنا لکن روي محمد رحمة الله علیه عن سید نا عمر رضي الله عنه انه لم یحد واطئ البهیمة وامر بالبهیمة حتي احرقت بالنار) [بدائع الصنائع: پنځم ټوک – ۴۸۸ مخ].

(2) (ولایضر تعیبها من اضطرابها عند الذبح) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(3) (عن انس رضي الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یوم النحر من کان ذبح قبل الصلوة فلیعد...). [سنن النسائي: دوهم ټوک – ۲۰۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار کوي خو اختری ئې صحیح دئ[1].

هغه حیوان چي د خنزیر په شیدو لوی سوی وي:

که یو حیوان د خنزیر په شیدو لوی سوی وي او بیا یو څه وخت پاک خوراک ورکول کېږي نو اختری ئې صحیح دئ[2].

هغه حیوان چي د سپی شیدې ئې رودلي وي:

که یو حیوان د سپی شیدې څو واره رودلي وې نو اختریٔ ئې صحیح دئ[3].

هغه حیوان چي داغ سوی وي:

که حیوان داغ سوی وي نو اختری ئې صحیح دئ[4].

هغه حیوان چي حمل داره وي:

د حامله حیوان اختری خو صحیح دئ مګر په دې کي د بل حیوان ضیاع هم ده لهذا د کراهت څخه ئې اختری خالي نه دئ[5].

هغه حیوان چي جماع نه سي کولای:

داسي حیوان چي د جماع کولو څخه عاجز وي (آله ئې پرې وي)

---

(1) (لان لحمه لایتغیر وماغذی به یصیر مستهلکا لایبقي له اثر) [قاضیخان: دریم ټوک – ۳۵۹ مخ].

(2) (کما حل اکل جدي غذي بلبن خنزیرلان لحمه لایتغیر وما غذي به یصیر مستهلکا لایبقی له اثر) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۴۱ مخ].

(3) (ولو اکلت النجاسة وغیرها بحیث لم ینتن لحمها حلت) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۴۰ مخ].

(4) (والتي بها کي والتي لاینزلها لبن من غیر علة والتي لها ولد یجوز) [خلاصة الفتاوی: څلرم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(5) (وفی النوازل رجل له شاة حامل فاراد ذبحها ان تقارب الولادة یکره لانه فیه تضییعا لما في بطنها من غیر فائدة) [کفایه شرح الهدایه مع فتح القدیر: نهم ټوک – ۱۴۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری ئې صحیح دئ(1).

هغه حیوان چې ناجوړه وي:

داسې حیوان چې د زکام (ټوخي) ناجوړي ورپېښه وي اختری ئې صحیح کېږي(2).

هغه حیوان چې د ډېر عمر وي:

داسې حیوان چه عمر ئې ډېر وي او د عمر د ډېروالي د وجهې ئې اولاد هم نه کېږي اختری ئې صحیح کېږي(3).

هغه حیوان چې ژبه نه لري:

په کوچنیو حیواناتو کې مثلاً پسه، بُزه او نور ... که کوم حیوان ژبه ونه لري نو اختری ئې صحیح کېږي ځکه هغوی په غاښنو سره خوراک کوي او په غټو حیواناتو کې مثلاً غوا، اوښ او نور... که کوم حیوان ژبه ونه لري نو اختری ئې نه صحیح کېږي ځکه چې هغوی په ژبه سره خوراک کوي(4).

هغه حیوان چې ښځې تی ور کړي وي:

که پسه یا بُزې ته ښځې خپلې شیدې یعنې تی ورکړی وي او هغه د یوه کال سوی وي نو اختری ئې صحیح دئ(5).

---

(1) (تجوز التضحیة بالمجبوب العاجز عن الجماع الخ) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(2) (والتي بها سعال) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(3) (والعاجزة عن الولادة لکبر سنها) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(4) (والتي لالسان لها في الغنم خلاصة اي لاالبقر لانه یاخذ العلفة باللسان والشاة بالسن کما في القهستاني عن المنیة) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(5) (لان لحمه لایتغیر وما غذي به یصیر مستهلکا لایبقی له اثر) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۴۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم فصل

د اختري د حیوان عمرونه

د اختري حیوان باید څو کلن وي؟

د غوا ،غویي، ګامېښي عمر باید کم از کم دوه کاله وي او د اوښ، اوښي عمر باید کم از کم پنځه کاله وي او د نورو حیواناتو عمر باید کم از کم یو کال وي مګر که پسه یا مېږه تر کال کمه وه خو دومره چاغه وه چي که د یوه کال د حیواناتو سره پرېښودل سي نو فرق ئې ونه سي بیا نو د هغه اختری صحیح دئ په دې شرط چي تر شپږو میاشتو به کم نه وي(1).

پسه او مېږه به د یوه کال وي:

په پسه او مېږه کي ښه دا دئ چي پوره د یوه کال وي(2).

سېرلی او بزه به څو کلن وي؟

که یو سېرلی یا بزه تر یوه کال یو څو ورځي په عمر کي کمه وي خو په ظاهره د یوه کال معلومېږي بیا ئې هم اختری صحیح نه دئ

---

(1) (عن جابر رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لاتذبحوا الامسنة الا ان يعسر عليكم فتذبحوا جذعة من الضان) [رواه مسلم: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ]. (واما سنه فلايجوز شئ مما ذكرنا من الابل والبقر والغنم عن الاضحية الاثنى من كل جنس والا الجذع من الضان خاصة اذا كان عظيما واما معاني هذه الاسماء فقد ذكر القدوري ان الفقهاء قالوا الجذع من الغنم ابن ستة اشهر والثني ابن سنة والجذع من البقر ابن سنة والثني منه ابن سنتين والجذع من الابل ابن اربع سنين والثني ابن خمس وتقدير هذه الاسنان بما قلنا يمنع النقصان ولايمنع الزيادة حتي ولوضحي الخ) [هنديه: پنځم ټوک ۲۹۷ مخ].

(2) (ويوخذ في زكاتها اي الغنم الثني عن الضان والمعز وهو ماتمت له سنة لاالجذع الا بالقيمة وهو ما اتى عليه اكثرها علي الظاهر) [درمختار: دوهم ټوک –۲۸۱مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه پوره د یوه کال به وي او دوهم کال به ئې شروع سوی وي[1].

که د اختري د حیوان د حلالېدو تر مخه بچی پیدا سو:

که د اختري د حیوان د حلالېدو ترمخه بچی پیدا سي نو د هغه حلالېدل هم ضروري دي او کوم تصرف چي په اصلي اختري کي کېږي هغه تصرف به په دغه بچي کي هم وسي[2].

په اختري کي و عمر ته اعتبار دی:

په اختري کي اعتبار و عمر ته دئ نه و غاښو ته که چیري د یو حیوان عمر پوره وي خو غاښونه نه لري او خوراک کولای سي نو د هغه اختری صحیح دئ[3].

---

(1) (قوله وصح الجذع ... و قید بقوله شرعا لانه في اللغة ماتمت له سنة نهایة) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ]، (وتقدیر هذه الاسنان بما قلنا یمنع النقصان ولایمنع الزیادة حتي لوضحي باقل من ذلک شیئا لایجوز) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(2) (فان ولدت الاضحیة ولدا یذبح ولدها مع الام کذا ذکر في الاصل) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۲۰ مخ].

(3) (وتخصیص هذه القربة بسن دون سن امر لایعرف الا بالتوقیف فیتبع ذلک واما معاني هذه الاسماء فقد ذکر القدوري رحمه الله تعالي ان الفقهاء قالوا: الجذع من الغنم ابن ستة اشهر والثني منه ابن سنة الخ) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۰۶ مخ]. (وفي روایة تجوز اذا کان تعتلف وهو الاصح لانها حینئذ صارت بمنزلة الصحیحة) [حاشیة الشیخ الشلبی: شپږم ټوک – ۴۸۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم فصل

د اختري په حيوان کي شرکت

په غټو حيوانانو کي څو حصې کېدلای سي؟

په غټو حيواناتو لکه اوښ، غوا، غوائي کښي صرف اووه حصې کېدلای سي زياتي حصې نه سي کېدلای[1].

که چا حيوان رانيوی بيا يې شپږ کسان شريک کړل:

که چا حيوان رانيوی بيا ئې شپږ کسان شريک کړل نو اختری صحيح دئ خو ښه دا دئ چي د حيوان تر رانيولو دمخه د نورو شريکانو تلاښ وکړي[2].

که شريک نفر د حيوان تر حلالېدو مخکي مړ سو:

که يو نفر په حيوان کي شريک وو خو د حيوان تر حلالېدلو دمخه مړ سو نو د ده د وارثانو څخه بل څوک حصه رانيولای سي او دغه حصه د ده په ميراث کي بلل کېږي[3].

که يو شريک مړ سو خو وارثان يې بالغان وه:

که د شريکانو څخه يو مړ سي او د هغه وارثان بالغان وي نو د

---

(1) (واما وجه ذلک من طريق النظر فانا قد رايناهم قد اجمعوا ان البقرة لاتجزئ في الاضحية عن اکثر من سبعة وهي من البدن باتفاقهم فالنظر على ذلک ان تکون الناقة مثلها ولاتجزئ عن اکثر من سبعة) [شرح معاني الاثار للطحاوي: دوهم ټوک – ۲۷۵ مخ].

(2) (ولو شرى بدنة للاضحية ثم اشرک فيها ستة جاز استحسانا والاشتراک قبل الشراء احب) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱٦۹ مخ].

(3) (رجل اشترى اضحية واوجبها علي نفسه بلسانه ثم مات قبل ان يضحي بها کان ميراثا عنه في قول ابي حنيفة ومحمد رحمهما الله تعالى) [قاضيخان: دريم ټوک – ۳۴۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی په اجازه سره اختری کېدلای سي[1].

که شریک د شراکت اجازه وکړه بیا یې انکار وکړی:

که یو چا په حیوان کي د شراکت اجازه وکړه چي زه شریک یم بیا ئې انکار وکړ اوس نو که هغه د قیمت اجازه ورکړې وي چي زما له طرفه د دومره پیسو اختیار دئ که ئې اجازه صراحة وي او که بل څوک د ده په اجازه باندي د ده د کردار او ګفتار څخه پوه سوی وي چي د ده اجازه تر دغه ځایه پوري ده نو دغه حصه د هغه اجازه ورکوونکي ده د دغه حصې قیمت پر هغه باندي لازم دئ[2].

که یو شریک یوه حصه د نبي کریم ﷺ له طرفه رانیسي:

که په شریکانو کي یو شریک یوه حصه د نبي کریم ﷺ له طرفه رانیسي صحیح دئ او که ټول شریکان ئې په ګډه رانیسي هم صحیح دئ[3].

یو اختری د ځان له طرفه او نور اختریان د نورو له طرفه کول:

که یو څوک یو اختری د ځان لپاره کوي او یو د نورو کسانو

---

(1) (وان مات احد سبعة الذين شاركوا في البدنة وقال ورثته وهم كبار اذبحوها اي البدنة عنكم وعنه اي عن الميت صح) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۳ مخ].

(2) (اذا ادى الوكيل بالشراء ثمن المبيع من ماله وقبضه كان له حق الرجوع علي الموكل يعني ان له ان ياخذ مثل الثمن الذي اداه) [شرح المجلة لرستم باز الماده: ۱۴۹۱]. (و اذا دفع الوكيل بالشراء الثمن من ماله من غير صريح اذن الموكل وقبض المبيع فله ان يرجع به على الموكل لوجود الاذن دلالة لان الحقوق لما كانت الى العاقد وقد علمه الموكل يكون راضيا بدفعه) [اللباب في شرح الكتاب: دوهم ټوک – ۶۹ مخ].

(3) (عن الحكم عن حنش قال رايت عليا رضي الله عنه يضحي بكبشين فقلت له ما هذا؟ فقال ان رسول الله ﷺ اوصاني ان اضحي عنه فانا اضحى عنه) [سنن ابي داؤد: دوهم ټوک – ۲۸۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثلاً مور، پلار، نیکه ورور له طرفه کوي نو صحیح دئ ځکه نبي کریم ﷺ یو پسه د خپل امت د هغو کسانو له طرفه حلال کړی چي اختری ئې نه وو کړی او ثواب ئې مړو او ژوندو ټولو ته وربخښل کېدلای سي[1].

په پسه کي شراکت صحیح ندی:

په یوه پسه کي شراکت صحیح نه دئ او په دې سره دلیل ویل چي نبي کریم ﷺ د امت لپاره یو پسه حلال کړی دئ صحیح نه دئ ځکه چي مقصد په هغه کي ایصال ثواب وو نه د وجوب ساقطول[2].

په اختري کی یوه حصه د واده د ډوډۍ لپاره ټاکل:

که یو څوک غواړي چي د اختري په حیوان کي یوه حصه د ولیمې (د واده د ډوډۍ) لپاره وټاکي نو صحیح کېږي په دي شرط چي نیت ئې د سنت ادا کول او د نکاح د نعمت شکر وي ځکه چي دا قربت دئ او د قربت کومه خاصه نوعه معتبره نه ده[3].

---

(1) (لان الموت لایمنع التقرب عن المیت بدلیل انه یجوز ان یتصدق عنه ویحج عنه و قد صح ان رسول الله ﷺ ضحي بکبشین احد هما عن نفسه والاخر عمن لم یذبح من امته) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲٦ مخ].(من صام او صلي او تصدق وجعل ثوابه لغیره من الاموات والاحیاء جاز ویصل ثوابها الیهم عند اهل السنة والجماعة کذا فی البدائع) [رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۴۳ مخ].

(2) (ثم المشارکة اما محمولة علی الثواب واما علي الحقیقة فیکون من خصوصیة ذلک الجناب والاظهر ان یکون احدهما عن ذمته الشریفة والثاني عن امته الضعیفة) [بذل المجهود: څلرم ټوک – ۷۱ مخ].

(3) (ولم یذکر الولیمة وینبغي ان تجوز لانها تقام شکرا لله علي نعمة النکاح وردت به السنة فاذا قصدبها الشکر او اقامة السنة فقد اراد القربة) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲٦ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یو شریک یو اختری په مزدوري حلال کړي:

که په شریکانو کي یو یا دوه شریکان اختری په مزدوري حلال کړي نو مزدوري اخیستل په دوو وجهو ناروا ده:

اول: یو خو اختری پر ده باندي یا اصالتاً واجب دئ یا نیابتاً او پر واجب علی التعیین باندي مزدوري اخیستل ناروا ده.

دوهم: په مشترک کار کي د مزدوري اخیستلو حق ځوک نه لري(1).

که په غوایي کي تر اوو کسانو کم شریکان وي:

که په یوه غوائي کي تر اوو کسانو کم شریکان وي مثلاً دري، ځلور، پنځه یا شپږ وي نو اختری ئې صحیح کېږي(2).

---

(1) (ولو استاجره لحمل طعام مشترک بینهما فلااجر له لانه لایعمل شیئا لشریکه الا ویقع بعضه لنفسه فلایستحق الاجر (قوله لانه لایعمل الخ) فان قیل عدم استحقاقه للاجر علي فعل نفسه لایستلزم عدمه بالنسبة الی ما وقع لغیره فالجواب انه عامل لنفسه فقط لانه الاصل وعمله لغیره مبني علی امر مخالف للقیاس فاعتبر الاول ولانه مامن جزء یحمله الا وهو شریک فیه فلایتحقق تسلیم المعقود علیه لانه یمنع تسلیم العمل الی غیره فلا اجر عنایة وتبیین) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ٦٠ مخ]. (وقال العلامة الرافعي رحمه الله تعالی : قوله وعمله لغیره مبني علي امر مخالف للقیاس الخ للحاجة وهي تندفع بجعله عاملا لنفسه لحصول مقصود المستاجر عنایة) [تقریرات الرافع علی حاشیة ابن عابدین: شپږم ټوک – ٢٦٧ مخ].

(2) (ویجوز اشتراک اقل من سبعة ولو کان البدنة بین اثنین نصفین في الاصح قال العیني في شرح الکنز وتجوز عن ستة او خمسة او اربعة او ثلاثة ذکره محمد في الاصل لانه لما جاز عن السبعة فعن دونه اولی) [مجمع الانهر: ځلرم ټوک – ١٦٨ مخ، کذا في الهدایة: ځلرم ټوک – ۴۴۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم فصل

د اختري کولو مستحبات، اداب او مکروهات

د حیوان د حلالېدلو ښه طریقه دا ده:

اول: د اختري د حیوان د حلالولو ښه طریقه دا ده چي اول د اختري حیوان مخ پر قبله شریفه پرېباسئ او بیا دغه دعا وواياست(1):

دوهم: وروسته **بسم الله الله اکبر** وواياست او اختري په تېره چاړه حلال کړئ او تر حلالیدلو وروسته دغه دعا وواياست:

(اللهم تقبله مني کما تقبلته من حبیبک محمد وخلیلک ابراهیم علیهما السلام)(2).

یو حیوان د بل حیوان مخ ته حلالول:

یو حیوان د بل حیوان مخ ته مه حلالوئ(3).

په حلالېدلو کي د حیوان غاړه مه ماتوئ:

په حلالېدلو کي د حیوان غاړه مه ورماتوئ او د ژر سړېدلو لپاره حرام مغز مه ورپرې کوئ په پوستولو او د غوښو په ټوټه ټوټه کولو

---

(1) (عن جابر بن عبدالله رضي الله عنه .... فقال حین وجهها اني وجهت وجهي للذي فطر السموات والارض حنیفا مسلماً وما انا من المشرکین، ان صلاتي ونسکي ومحیاي ومماتي لله رب العلمین، لاشریک له وبذالک امرت وانا من المسلمین اللهم منک لک...) [سنن ابن ماجه: ۲۲۵ مخ].

(2) آپ کے مسائل اور ان کا حل: ځلرم ټوک – ۲۱۶ مخ. (و منها التسمیة حالة الذکاة عندنا اي اسم کان وسواء قرن بالاسم الصفة بان قال الله اکبر الله اعظم الخ) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۸۵ مخ]. (و منها انه یستحب في الذبح حالة الاختیار ان یکون ذلک بآلة حادة من الحدید کالسکین والسیف ونحو ذلک الخ) [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۱۸۸ مخ].

(3) (عن ابیه عبدالله بن عمر رضي الله عنه قال: امر رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یحد الشفار وان تواري عن البهائم...) [سنن ابن ماجه: ۲۲۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي چابکي مه کوئ تر څو چه حیوان ښه سوړ سوی نه وي[1].

په اختري کي نیت په زړه سره کول کافي دی:

د اختري نیت کول صرف په زړه سره کول کافي دي په ژبه ویل ضروري نه دي البته د حلالېدلو پر وخت **بسم الله اکبر** په ژبه ویل ضروري دي[2].

خپل اختری پخپله حلالول:

مستحب کار دا دئ چي هر څوک خپل اختری په خپله حلال کړي که ئې حلالولای سوای او که ئې نه سوای حلالولای نو بل چا ته دي د حلالېدلو اجازه ورکړي خو په دغه وخت کي خپله حاضرېدل ښه دي[3].

که حلالونکي د بسم الله، الله اکبر پر ځای بل ذکر ووایي:

که ذبح کوونکی د **بسم الله، الله اکبر** پر ځای **بسم الله الرحمن الرحیم** یا

---

(1) (ومنها الاکتفاء بقطع الاوداج ولایبلغ به النخاع وهو العرق الابیض الذي یکون في عظم الرقبة ولایبان الراس ولو فعل ذلک یکره ...) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۸۹ مخ]. (وایضا واما الذي هو بعد الذبح فالمستحب ان یتربص بعد الذبح قدر ما یبرد ویسکن من جمیع اعضائه وتزول الحیوة عن جمیع جسده ویکره ان ینخلع ویسلخ قبل ان یبرد لما ذکرنا في کتاب الذبائح) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۲۳ مخ].

(2) (ویکفیه ان ینوي بقلبه ولایشترط ان یقول بلسانه مانوی بقلبه کما في الصلاة لان النیة عمل القلب والذکر باللسان دلیل علیها) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۰۸مخ].

(3) (واما الذي یرجع الی من علیه التضحیة فالافضل ان یذبح بنفسه ان قدر علیه لانه قربة فمباشرتها بنفسه افضل من تولیتها غیره کسائر القربات... واذا لم یذبح بنفسه یستحب له ان یامر مسلما فان امر کتابیا یکره لما قلنا ویستحب ان یحضر الذبح ...) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۲۱ – ۲۲۲ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ذکر ووائي هم ذبح صحیح ده شرط ئې دا دئ چي ذکر خالص به وي هر نوم چي د الله ووايي که يو صفت ورسره يو ځای کي لکه **الله اکبر** يا **اجل** يا **اعظم** او که هيڅ صفت ورسره يو ځای نه کړي لکه **الله** يا **الرحمن** يا **الرحيم** او که ئې پر ځای د **بسم الله، الله اکبر** دعاء و ويل نو ذبح نه ده حلاله دا خو دعاء ده او شرط ذکر خالص وو ، نو په **اللهم اغفر** سره کار نه کېږي مګر په **الحمدلله** يا **سبحان الله** سره ذبح صحیح ده چي د **بسم الله** په نيت سره ئې ووايي[1].

په حلالېدو کي کوم ذکر ويل مستحب دی:

بسم الله ، **الله اکبر** ويل مستحب دي مګر هر ذکر چه کفايت کوي که په عربي وي که په بله ژبه سره وي[2].

پر حلالونکي او کومک کونکي څه شي ويل واجب دي؟

پر ذبح کوونکي باندي بسم الله ويل واجب ده او همدارنګه پر

---

(1) (والشرط في التسمية هو الذكر الخالص عن شوب الدعاء غيره فلا يحل بقوله اللهم اغفرلي لانه دعاء وسؤال بخلاف الحمد لله او سبحان الله مريدا به التسمية فانه يحل، (قوله والشرط في التسمية هو الذكر الخالص) باى اسم كان، مقرونا بصفة كالله اكبر او اجل او اعظم اولا كالله او الرحمن، وبالتهليل والتسبيح جهل التسمية اولا...) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۰۱ مخ].

(2) بسم الله کہنا بهي كافى ہے خواه كسى زبان ميں كہے [فتاوى محموديه: اووه لسم ټوک – ۲۴۱ مخ]. (قال الله تعالي : لاتاكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه ، حالة الذبح لقوله تعالى (فاذكروا اسم الله عليها صواف) وهي حالة النحر ويدل عليه قوله تعالى (فاذا وجبت جنوبها فكلوا منها) [تبيين الحقائق: شپږم ټوک – ۴۵۲ مخ]. (بسم الله، الله اكبر کہنا مستحب ہے [فتاوى محموديه: اووه لسم ټوک – ۲۴۱ مخ]. لو ان رجلا سمى علي ذبيحته او الرمية بالفارسية وهو يحسن العربية او لايحسنها اجزاه ذلك من التسمية والمستحب ان يقول باسم الله، الله اكبر...) [حاشية الشيخ الشلبى: شپږ ټوک – ۴۵۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومک کوونکي باندي هم واجب ده او کومک کوونکی په حقیقت کي هغه څوک بلل کېږي چي د حلالوونکي سره د چړې په راکشولو کي کومک وکړي حلالوونکی کمزوری وي د حیوان د حلالولو په وخت کي دغه بېره وي چي حیوان به ځني ولاړ سي نو یو بل څوک د ده سره چاره نیسي دواړه ئې په زوره د حیوان پر غاړه تېروي او هغه نور کومک کوونکي چه یا ئې پښه ورسره نیسي یا نور بدن د حیوان ټینګوي پر هغو بسم الله ویل واجب نه دي[1].

د حلالېدو په وخت کي حیوان پر اړخ پرې ایستلای سي:

د حلالولو په وخت کي د حیوان مخ د قبلې و خوا ته ګرځول مناسب کار دئ البته پر هر اړخ چي ئې پرېباسي اختیار لري په شریعت کي د یوه اړخ تخصیص نسته او که د حیوان سر د جنوب و طرفته سي نو په حلالولو کي زیاته اساني راځي[2].

که د حیوان مخ قبلې ته ونه ګرځي:

د حیوان مخ قبلي طرف ته کول سنت کار دئ که ئې مخ د قبلې طرف ته نه وګرځوی سنت کار ئې پرېښووی او حیوان ئې نه

---

(1) درمختار: شپږم ټوک – ۳۰۲ – ۳۳۴ مخونه. مسئلہ یہ ہے کہ ذبح پر بسم اللہ پڑہنا واجب ہے اسی طرح معین ذابح پر بہی واجب ہے اور معین ذابح حقیقتاً وہ ہے جو چہری چلانے میں مدد دے مثلا ایک شخص کمزور ہے اس میں چہری چلانے کي پوری قوت نہیں تو دوسرا آدمی اس کے ہاتہ پر ہاتہ رکہ کر قوت سے چلادے تو اس پر بہی بسم اللہ پڑہنا لازم ہے او جو آدمی جانور کے پیر و غیرہ پکڑے وہ حقیقتاً معین ذابح نہیں [فتاوی محمودیه: اووه لسم ټوک – ۲۴۳ مخ].

(2) (منہ قبلہ کی جانب ہونا چاہے اور کوئی تخصیص نہیں جس طرح سہولت ہو ذبح کرد یاجائے سرجنوب کی طرف ہونے سے زیادہ سہولت ہوتی ہے فقط واللہ تعالی اعلم الخ) [فتاوی محمودیه: اووه لسم ټوک – ۲۴۴ مخ]. (فلما وجهها نحو القبلة) [بذل المجهود: ځلرم ټوک – ۷۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مردار پرېږي(1).

ترغوټو لوړ حيوان حلالول:

ترغوټو لوړ حيوان حلالولو کي اختلاف دئ بعضي علماء وائي چي هغه شيان چه د هغو پرېکول ضروري دي که حيوان ترغوټو لوړ حلال سي هغه ضروري شيان نه پرې کېږي نو ځکه ذبح نه ده حلاله بعضي علماء وايي چه ذبح که څه هم ترغوټو لوړه وسي هغه ضروري شيان پرې کېږي نو ځکه ذبح صحيح ده خلاصه دا ده چي بايد ځوک ځان د اختلافي مسئلې څخه وساتي او ذبح ترغوټو لاندي وکړي چي غوټو د سر سره يو ځای سي د بدن څخه جلا سي که بالفرض دغسي ذبح ځوک وکي نو شيخ المشائخ شيخ الفقه والحديث مولانا خليل احمد صاحب سهارنپوري رحمة الله عليه دغه خبره مختاره کړېده چي دغه مذبوحه حلاله ده په دغه خاطر چه ټول ضروري شيان پرې کېږي که څه هم ذبح ترغوټو لوړه سوې وي او ده ويلي دي چي ما خپله دغه مشاهده کړيدي چي ضروري شيان پرې کېږي او نورو هم دغسي فيصله کړېده چي حلال دئ(2).

---

(1) (وکره ترک التوجه الی القبلة لمخالفته السنة) [درمختار: شپږم ټوک – ۲۹۶ مخ].

(2) (اختلف العلماء في حکم المذبوح فوق العقدة فذهب البعض الي حله والبعض الي عدمه والحق ان لاخلاف في اصل ا لمسئلة بل في الرای اي هل يحصل قطع اکثر العروق بالذبح فوق العقدة ام لا؟ کما قال الشامي ونقله السائل في العبارة السادسة واختار شيخ مشائخنا شيخ الفقه والحديث مولانا خليل احمد السهارنفوري انه يحل اذ بالذبح فوق العقدة يحصل قطع اکثر العروق وقال شاهدته فوجدته کذلک) [فتاوی محموديه: اووه لسم ټوک – ۲۴۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حلالو کي د حیوان سر ور پرې کول:

د حیوان سر که ئې د حلالولو په وخت کي ګرسره ور پرې کړ حیوان حلال دئ مګر مکروه دئ[1].

تر حلالولو مخکي حیوان ته کرنټ ورکول:

تر حلالولو مخکي حیوان ته د برق شاټي کرنټ ورکول د سنت متوارثه خلاف او مکروه تحریمي کار دئ حیوان ته داسي عذاب او ازار ورکول جائز کار نه دئ او په دغه کار سره د حیوان وینه وچېږي غوښي يې هم بې خونده او بې قوته کېږي البته که د برق تر کرنټ وروسته د حلالولو په وخت کي ژوند پکښې کي وو وینه ئې په جوش سره راووتل نو غوښه ئې حلاله ده مرداره نه ده او که ژوند او د ژوند اثار نه وه پکښې پاته تر کرنټ وروسته ذبیحه مرداره ده خوراک ئې حرام کار دئ[2].

که د حیوان د ژوند او مرګ حال معلوم نه وو:

که د یو حیوان د ژوند او مرګ حال سړي ته نه معلومېږي یا د

---

(1) (وکره کل تعذیب بلافائدة مثل قطع الراس والسلخ قبل ان تبرد ...) [درمختار: شپږم ټوک – ۲۹۶ مخ].

(2) (وکره کل تعذیب بلافائدة) [در مختار: شپږم ټوک – ۲۹۶ مخ]. (المتردية والمنخنقة والموقوذة والشاة المريضة والنطيحة ومشقوقة البطن اذا ذبحت ينظران كان فيها حياة مستقرة حلت بالذبح بالاجماع وان لم تكن الحياة فيها مستقرة تحل بالذبح سواء عاش او لايعيش عند ابي حنيفة رحمه الله تعالى وهو الصحيح وعليه الفتوى) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۸۶ مخ]. (واختلف المشائخ على قول ابي حنيفة رحمه الله تعالى ذكر الطحاوي والفقيه ابو الليث رحمهما الله تعالى ان تلك الحياة معتبرة في قول ابي حنيفة رحمه الله تعالى حتى لو ذكاها تحل.... و الفتوى على ماذكر نا لابي حنيفة رحمه الله تعالى اولاً) [قاضيخان: دريم ټوک – ۳۶۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مریضۍ په خاطر یا موټر وهلې وي یا بل څه په وسوه نو د حلالولو په وخت کې که سره وښوریږي یا د هغه څخه وینې راووتلې نو حلال دئ د غه د ژوند علامې دي کنه نو حرام دئ(1).

په چپه لاس حلالول:

په چپه لاس ذبح کول صحیح ده مګر د سنت خلاف کار دئ که بې له عذره وي او که چیري عذر موجود وو مثلاً راسته لاس ئې پرې وو یا خوږ وو نو بیا د سنت خلاف کار هم نه دئ(2).

که چاړه خالص د اوسپنې وه:

که چاړه خالص د اوسپنې وه لاستی ئې هم د لرګي نه وو په دغسې چاړه سره ذبح کول جائز دي دا غلط مشهور دئ چه که د چړې سره لرګی نه وي ذبح ئې صحیح نه ده(3).

په ماشین حلال سوی حیوان خو به حرام نه وي؟

په ماشین حلال سوی حیوان علماوو صحیح نه دئ بللی نو ځکه ځان ساتل ځنې مناسب کار دئ(4).

---

(1) (ولو ذبح شاة لم تعلم حیاتها فتحرکت او خرج منها دم حلت لانه دلیل الحیاة والا فلا تحل) [درمنتقي: څلرم ټوک – ۱۶۴ مخ].

(2) جائز ہے مگر خلاف سنت اگر کوئی عذر ہو پہر خلاف سنت نہ ہوگا [آپ کے مسائل اور ان کا حل: څلرم ټوک – ۲۲۲ مخ].

(3) ج: خالص لوہے کی یا کسی بہی دہات کی بنی ہوئی چہری کا ذبیحہ جائز ہے او یہ خیال بالکل غلط ہے کہ چہری میں اکر لکڑی نہ لکی ہو تو ذبیحہ مردار ہوجاتاہے [آپ کے مسائل اور ان کا حل: څلرم ټوک – ۲۲۲ مخ].

(4) ج: مشینی ذبیحہ کو اہل علم نے صحیح قرار نہیں دیا اس لئے اس سے احتراز کرناچاہے [آپ کے مسائل اور ان کا حل: څلرم ټوک – ۲۲۳ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځي او کوچني ذبح څنګه ده؟

د ښځي، کوچني او کتابي کافر ذبح صحيح ده[1].

د ګونګي ذبح څنګه ده؟

ګونګی که مسلمان وي او که کتابي وي ذبيحه ئې صحيح ده او تکبير دي په اشاره سره ور وښودل سي[2].

د ذوالحجې په اولو لسو ورځو کي د ورېښتانو او نوکانو حکم:

اول حديث: [عن ام سلمة ﵂ ان النبي ﷺ قال اذا دخلت العشر واراد احدكم ان يضحي فلا يمس من شعره وبشره شيئا][3].

ترجمه: د حضرت ام سلمه ﵂ څخه روايت دئ چي نبي کريم ﷺ وفرمايل چي: کله د ذو الحجې مياشت شروع سي او په تاسي کي د يو چا د اختري کولو اراده وي نو هغه دي خپل ورېښتان او نوکان نه پرې کوي.

تشريح: د دې روايت او داسي نورو روايتونو څخه معلومېږي چي علماء کرامو فرمايلي دي د اختري کوونکي لپاره مستحب کار دا دئ چه د ذو الحجې د مياشتي د ليدلو څخه بيا تر اختري کولو پوري نه خپل نوکان پرې کړي او نه د سر ورېښتان پرې کړي او نه د بغل او زير ناف ورېښتان پاک کړي بلکي د بدن د يو ځای ورېښتان به هم نه پرې کوي، البته چي ممنوع حد ته نه وي رسېدلي. د اختري

---

(1) (وحل ذبيحة مسلم وكتابي وصبي وامراة) [البحر الرائق: اتم ټوک – ۳۰۶ مخ].

(2) (وتؤكل ذبيحة الاخرس مسلما كان او كتابيا كذا في قاضيخان) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۸۶ مخ].

(3) مسلم: دوهم ټوک – ۱۶۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو څخه وروسته دي نوکان او وربښتان پرېږدي کړي مګر دا خبره د یاد وړ ده چه دا کار کول مستحب دئ او حتی الامکان پر مستحب هم عمل کول په کار دي مګر که یو سړی تر لوی اختر مخکې یوه یا دوې ورځي د بدن د یو ځای وربښتان پرې کړي نو پر هغه هیڅ ګناه نسته او اختري ته ئې هم هیڅ تاوان نه رسېږي او اختری ئې صحیح دئ دغه حکم د هغه چا لپاره دئ چې اختری کوي.

دوهم حدیث: [حدثنا عبیدالله بن معاذ قال نا ابي قال نا محمد بن عمرو قال نا عمرو بن مسلم اللیثي قال سمعت سعید بن المسیب یقول سمعت ام سلمة تقول قال رسول الله ﷺ من کان له ذبح یذبحه فاذا اهل هلال ذي الحجة فلا یاخذن من شعره ولامن اظفاره شیئا حتي یضحي](1).

ترجمه: حضرت ام سلمه رضي الله عنها فرمایي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: هغه څوک چې اختری کوي کله چې د ذو الحجې میاشت راغله نو د وربښتانو او نوکانو څخه دي هیڅ شي نه پرېږدي کوي تر څو چې اختری کوي.

که د چا څخه د حلالولو په وخت کي بسم الله، الله اکبر هېره سوه:

که د یو چا څخه د حیوان د حلالولو په وخت کي بسم الله، الله اکبر هېر سول او حیوان ئې حلال کړ، نو غوښه حلاله ده او خوراک ئې جائز دئ ځکه چې د حلالوونکي د اسلام په خاطر دا خبره فرض

(1)ابو داؤد: دوهم ټوک – ۳۸۶ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي چې د الله د نامه ماسوا ده د بل چا پر نامه ذبح نه ده کړې[1].

۞ ۞ ۞

(1) فان ترکها ناسیاً حل [درمختار: شپږم ټوک – ۲۹۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوولسم فصل

د اختري د غوښو تقسيم او خرڅول

د غوښو تقسيم به څنګه وي؟

که څوک د اختري د غوښو په اوو حصو کي پر څلورو حصو يوه يوه پښه کښېږدي او پر دوو حصو باندي د مغزو سره پوست او سر کښېږدي او پر يوه حصه کلمې او ژبه کښېږدي نو صحيح دئ او ښه دا دئ چي غوښي وتلل سي او تقسيم سي[1].

که شريکان د غوښو تقسيم ونکړي:

اووه نفره يو ځاى اوسېږي او د يوه غوايي يا اوښ اختري وکړي نو هغوى که خپلي حصې سره تقسيم نه کړي صحيح دي[2].

که شريکان غوښي په اټکل سره تقسيم کړي:

که چيري په حيوان کي اووه نفره شريکان وي او اختري وکړي او غوښي په اټکل سره تقسيم کړي وئې نه تلي نو اختري ئې صحيح دئ خو بې له تللو تقسيمولو کي د ربا احتمال سته او د ربا ګناه ده او که چيري بيا تقسيم داسي وکړي چي ځيني يو څه غوښي او سر او

(1) (ويقسم لحمها وزنا لاجزافاالا اذا اخلط به من اكارعه او جلده اي يكون في كل جانب شئ من اللحم ومن الاكارع) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ١٦٨ مخ].

(2) (قوله و يقسم اللحم انظر هل هذه القسمة متعينة اولا؟ حتى لو اشترى لنفسه و لزوجته واولاده الكبار بدنة ولم يقسموها تجزيهم اولا؟ والظاهر انها لاتشترط لان المقصود منها الاراقة وقد حصلت.... وحاصله ان المراد بيان شرط القسمة ان فعلت لاانها شرط) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ٣١٧مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني يو څه غوښي او پښې واخلي نو په ظاهره خو به ئې تقسيم صحيح سي مګر دلته هم شبه د ربا پيدا کېږي او د ربا د شبهې څخه ځان ساتل هم ضروري دي[1].

د اختري غوښي بايد څو حصې سي؟

د اختري غوښي بايد درې حصې سي او دا کار سنت دئ او که يو څوک ټوله غوښي د کور لپاره راوګرځوي هم صحيح دئ يا ټوله غوښي مسکينانو ته ورکړي هم صحيح دئ، په درو حصو کي دي يوه حصه د کور لپاره راوګرځوي يوه حصه دي و خپلو قريبانو ته ورکړي او يوه حصه دي و مسکينانو ته ورکړي[2].

د اختري غوښي اومې تقسيمول:

د اختري غوښي که څوک اومې تقسيم کړي او که ئې پخې کړي قريبانو ته ئې ورکړي او يا مېلمستيا په وکړي ټوله صحيح کېږي[3].

---

(1) (ويقسم لحمها وزنا لانه موزون لاجزا فا لاحتمال الربا) [درمنتقي: څلرم ټوک – ۱۶۸ مخ]. (والشبهة في باب الربا ملحقة بالحقيقة) [مجمع الانهر: دريم ټوک – ۱۲۱ مخ، كذا في مشكوة المصابيح: اول ټوک – ۲۴۱ مخ].(ويقسم اللحم وزنا لاجزافا الا اذا ضم معه من الاكارع او الجلد صرفا للجنس لخلاف جنسه... قوله الا ذا ضم معه: بان يكون مع احدهما بعض اللحم مع الاكارع و مع الاخر البعض مع الجلد) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۷ – ۳۱۸ مخونه].

(2) (وندب ان لاينقص التصدق عن الثلث ... والافضل ان يتصدق بالثلث ويتخذ الثلث ضيافة لاقربائه واصدقائه ويدخر الثلث ويستحب ان ياكل منها ولو حبس الكل لنفسه جاز لان القربة في الاراقة والتصدق باللحم تطوع) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۸ مخونه].

(3) (والافضل ان يتصدق بالثلث ويتخذ الثلث ضيافة لاقاربه واصدقائه ويدخر الثلث) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۲۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدمت په عوض کي غوښي ورکول:

قصاب، نانوای، دوبي وغیره ... ته د خدمت په عوض کښني د اختري غوښي ورکول صحیح نه دي البته بې له عوضه ئې ورکولای سي[1].

که مړي د اختري کولو وصیت کړی وو:

که مړی وصیت وکړ چي زما له طرفه اختری وکړئ نو د هغه اختري ټوله غوښه باید خیرات سي او که ئې وصیت نه وو کړی نو اختری کوونکی ئې خپله هم خوړلای سي او خپله د غوښو مالک دئ[2].

د اختري غوښي وچول:

که یو څوک د اختري غوښي وچي کړي او تر ډېره وخته ئې استعمالوي نو پروا نه لري[3].

که په شریکانو کي د یوه شریک نیت د غوښو وي:

که چیري اووه کسان په یوه حیوان کي سره شریکان وي خو د

---

(1) (ولایعطي الجازر باجرته شیئا منها.... ولان ما یدفعه الي الجزار اجرة عوض من عمله وجزارته ولاتجوز المعاوضة بشئ منها فاما ان دفع الیه لفقره او علی سبیل الهدیة فلاباس لانه مستحق للاخذ فهو کغیره بل هو اولی لانه باشرها وتاقت نفسه الیها) [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲٦۳ مخ].

(2) (من ضحی عن المیت یصنع کما یصنع في اضحیة نفسه من التصدق والاکل والاجر للمیت و الملک للذابح والمختار أنه ان کان بامر المیت لایاکل منها والا یاکل) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲٦ مخ].

(3) (عن سلیمان بن بریدة عن ابیه رضي الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم کنت نهیتکم عن لحوم الاضاحي فوق ثلاث لیتسع ذو الطول علی من لاطول له فکلوا ما بدا لکم واطعموا وادخروا) [الترمذي: اول ټوک – ۴۰۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه نفر نيت صرف د غوښو وي او د نورو نيت د اختري وي نو په دې صورت کي که دا نور کسان د هغه يوه حصه رانيسي او بيا اختری وکړي نو صحيح کېږي او که ئې رانه نيسي نو د ټولو اختری صحيح نه سو[1].

د اختري کولو وروسته که يو شريک خپله حصه خرڅه کړي:

که اوو کسانو يو ځای اختری وکړ او تر اختري کولو وروسته يوه شريک خپله حصه پر بل چا خرڅه کړه نو داسي اختری نه صحيح کېږي او د خپلي حصې قيمت به بيرته ورکړي[2].

د اختري غوښي خرڅول:

د اختري غوښي خرڅول مکروه دي او که ئې خرڅي کړي وي نو قيمت ئې خيراتول واجب دي او که بل چا د اختري غوښي راوړې نو د هغه خرڅول پروا نه لري[3].

---

(1) (وان کان شريک الستة نصرانيا او مريدا للحم لم يجز عن واحد منهم لان الاراقة لاتتجزأ) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲٦ مخ، کذا في تبيين الحقائق: شپږم ټوک – ۴۸۴ مخ].

(2) (واما رکنها فذبح ما يجوز ذبحه في الاضحية في ايامها لان رکن الشي ما يقوم به ذلک الشئ والاضحية انما تقوم بهذا الفعل فکان رکناً) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۱ مخ].

(3) (ثم ان کان الحق لادمي رده اليه بطريقه) [ابن کثير: شپږم ټوک – ٢٦٠ مخ]. [التحريم:۸]. (فان بيع اللحم او الجلد به اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه ومفاده صحة البيع مع الکراهة وعن الثاني باطل لانه کالوقف) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۸ مخ]. (فان بدل اللحم او الجلد به يتصدق به) [ملتقی الابحر مع مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴ مخ]. (وللغني ان يشتري الصدقة الواجبة من الفقير وياکلها وکذا لو وهبها له لما علم ان تبدل الملک کتبدل العين) [البحر: دوهم ټوک – ۴۲۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختري پوست او غوښه کافر ذمي ته ور کول کېدلای سي:

د اختري پوست او غوښي و کافر ذمي ته ورکول جائز دي(1).

که شريکان د غوښي پر خيراتولو راضي سي:

که ټوله شريکان د غوښو د تقسيم ترمخه په دې راضي سي چي غوښي خيرات کړي نو خيراتولای ئي سي(2).

په پسه کي د اوو شيانو خوړل مکروه تحريمي دي:

پسه چي کله حلال سي نو د لاندي شيانو خوړل مکروه تحريمي دي:

اول: د نر حيوان الۀ تناسلي (ذکر) يا د ماده حيوان الۀ تناسلي (فرج).

دوهم: خايې.

دريم: تريخي.

څلورم: مرغړي.

پنځم: مثانه (د بولو د جمع کېدلو ځای).

شپږم: حرام مغز (د ملا د هډوکو ماغزه).

اووم: بهېدونکې وينه(3).

---

(1) (ويهب منها ماشاء للغني والفقير والمسلم والذمي كذا في الغياثية) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۰ مخ].

(2) (قوله: يقسم اللحم انظر هل هذه القسمة متعينة اولا حتى لو اشترى لنفسه و لزوجته و اولاده الكبار بدنة ولم يقسموها تجزيهم اولا؟ والظاهر انها لاتشترط لان المقصود منها الاراقة وقد حصلت) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۷ مخ].

(3) ۱۹۷۰۰ ... عن مجاهد قال: كان رسول الله ﷺ يكره من الشاة سبعاً الدم والمرار والذكر والانثيين والحيا والغرة والمثانة ... [السنن الكبرى للبيهقي: لسم ټوک – ۱۲ مخ]، فالمراد منه كراهة التحريم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوولسم فصل

د اختري د پوست مصرف

د اختري غوښي او پوست و پلار او اولاد ته ورکول کېدلای سي:

لکه څنګه چي د اختري غوښي و پلار او اولاد ته ورکول کېدلای سي نو د اختري پوست هم ورکول کېدلای سي[1].

د اختري د پوست قیمت و اصولو او فروعو ته ورکول:

د اختري د پوست قیمت و پلار او اولاد ته نه سي ورکول کېدلای که څه هم غریبان وي ځکه چي د هغه قیمت خیراتول هم واجب دي[2].

د اختري د پوست او غوښو حکم یو دی:

د اختري د پوست حکم د اختري د غوښو په ډول دی لهذا پوست ئې د مسجد و امام ته ورکول کېدلای سي البته د خدمت په عوض کي به نه وي ځکه د خدمت په عوض کي پوست نه امام ته روا دئ نه

... [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۱۹۰ مخ].

(1) (و یاکل من لحم الاضحیة ویوکل غنیا ویدخر وندب ان لاینقص التصدق عن الثلث وندب ترکه لذي عیال توسعة علیه (قوله وندب الخ).... ویستحب ان یاکل منها ولو حبس اکل لنفسه جاز) [رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۷ – ۳۲۸ مخ]. (و ذکر بکر رحمه الله تعالی ان الجلد کاللحم لیس له بیعه) [بزازیه: شپږم ټوک – ۲۹۴ مخ].

(2) (قال الله تعالي: انما الصدقات للفقراء والمساکین) [سورة التوبة: ۶۰]، (ولایدفع الي اصله وان علا وفروعه وان سفل) [هندیه: اول ټوک – ۱۸۸ مخ]، (فان بیع اللحم او الجلد به اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه اي وبالدراهم فیما لو ابد له بها) [در مختار مع رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مؤذن ته نه فقير ته نه صاحب نصاب ته[1].

د پوست قيمت په تعمير کي مصرفول:

د پوست قيمت د مدرسې او مسجد په تعمير کي مصرفول صحيح نه دئ بلکي د هغه خيراتول واجب دي[2].

د اختري پوست په مسجد او مدرسه کي مصرفول:

د اختري پوست په مسجد او مدرسه کي مصرفول صحيح نه دئ ځکه چي د هغه قيمت د زکوة حکم لري او تمليک پکښې شرط دئ[3].

و مستحقينو ته د پوست قيمت په ملکيت ورکول:

که چيري په مدرسو کي د پوست قيمت و طالبانو ته د کالو، ډوډۍ او داسي نورو شيانو لپاره تمليکاً ورکول سي صحيح دئ مګر په دي شرط چي هغوی به مستحق وي يعني صاحب نصاب او سيدان به نه وي ... او مدرسينو ته په تنخواه کي ورکول يا په تعمير کي مصرفول يا کتابونه په رانيول او وقف کول بې له حيلهٔ تمليک نه

---

(1) (ويتصدق بجلدها او يعمل منه نحو غربال وجراب و قربة وسفرة ودلو او يبدله بما ينتفع به باقيا لابمستهلک کخل ولحم ونحوه کدراهم فان بيع اللحم او الجلد به اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه اي وبالدراهم فيما لوابدله بها.... ولايعطي اجر الجزار منهالانه کبيع لان کلامنهما معاوضة لانه انما يعطي الجزار بمقابلة جزره والبيع مکروه فکذا ما في معناه کفاية) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ٣٢٨ – ٣٢٩ مخونه].

(2) (فان بيع اللحم او الجلد اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه) [درمختار: شپږم ټوک – ٣٢٨ مخ].

(3) (فان بدل اللحم والجلد به يتصدق به ای بالبدل لان القربة انتقلت الی بدله فيجبر علی التصدق به کما فی البرهان) [در منتقي علی هامش مجمع الانهر: څلرم ټوک – ١٧٤مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

سي صحیح کېدلای[1].

د پوست په قیمت د هدیرې لپاره مځکه رانیول:

که یو څوک د پوست په قیمت باندي د هدیرې لپاره مځکه رانیسي نو هغه وخت ئې رانیولای سي چي هغه قیمت چي کوم چاته ورکول سوی دئ د هغه مالک سي او د قبضه کولو وروسته ئې د هدیرې د مځکي لپاره ورکړي او فشار نه باندي واچول سي نو صحیح دئ[2].

د اختري د پوست او غوښو او د عقیقې د غوښو حکم یو دی:

د اختري د پوست او غوښو او د عقیقې د غوښو حکم یو دئ، عالم، غیر عالم، مالدار او غریب و ټولو ته ورکول کېدلای سي مګر قیمت ئې یوازي غریب ته ورکول کېدلای سي[3].

که څوک د مړي له طرفه اختری وکړي نو د پوست د قیمت خیراتول واجب دي:

که څوک د مړي له طرفه اختری وکړي نو د پوست قیمت و خپلو اصولو (پلار، نیکه، مور، انا...) او فروعو (زوي، لمسی، لور،

---

(1) (فان بدل اللحم او الجلد به ای بالخل وشبهه یتصدق به اي بالبدل لان القربة انتقلت الی بدله فیجبر علي التصدق به کما في البرهان) [درمنتقی علی هامش مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴ مخ].

(2) (وقدمنا ان الحیلة ان یتصدق علی الفقیر ثم یامره بفعل هذه الاشیاء وهل له ان یخالف امره ولم اره والظاهر نعم) [درمختار: دوهم ټوک – ۳۴۵ مخ].

(3) (ویاکل من لحم الاضحیة ویؤکل غنیا ویدخر ... ولانه لما جاز له ان یاکل منه وهوغني فاولي ان یجوز له اطعام غیره وان کان غنیا) [تبیین الحقائق: شپږم ټوک – ۴۸۵ مخ]. (واللحم بمنزلة الجلد فی الصحیح) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمسیٖ ...) ته نه سي ورکولای ځکه چي د قیمت خیراتول واجب دي[1].

د پوست خیراتول ښه دي که د قیمت؟

د پوست خیراتول افضل دئ تر قیمت[2].

د پوست قیمت د ځاه په تعمیر کي مصرفول:

د اختري د پوست قیمت د ځاه په تعمیر کي مصرف کېدلای نه سي ځکه چي د قیمت خیراتول ئې واجب دئ البته که یو غریب ته ورکول سي او قبضه ئې کړي بیا ئې مصرفولای سي[3].

د پوست په قیمت سره قبر پوخ جوړول:

د پوست په قیمت سره قبر پوخ جوړول او پر هغه باندي ګنبته جوړول جائز نه دي ځکه چي د قیمت خیراتول او تملیک واجب دئ او په دې ځای کي تملیک نه راځي[4].

که د پوست قیمت د چا ځخه ورک سي:

که د اختري د پوست قیمت د یو چا ځخه ورک سي نو هغه مقدار

---

(1) (مصرف الزكوة والعشر وهو مصرف ا یضا لصدقة الفطر والكفارة والنذور وغير ذلک من الصدقات الواجبة) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۳۳۹ مخ].

(2) (وحاصله كراهة بيع اللحم والجلد جميعا بمستهلک وجواز بيعهما بما ينتفع به باقيا مع الخلاف في اللحم والاولى التصدق بالكل) [اعلاء السنن: اوه لسم ټوک – ۲۵۹ مخ].

(3) (وانما يصرف الى الفقراء لاغير ولو صرف الى المحتاجين ثم انهم انفقوا في عمارة الرباط جاز ويكون ذلک حسنا) [قاضي خان: دریم ټوک – ۳۱۵ مخ].

(4) (لايصرف الي بناء نحو المسجد ... كبناء القناطر والسقايات واصلاح الطرقات وكري الانهار.... وكل مالا تمليک فيه) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۳۴۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسې به د ځان له طرفه خیراتوي[1].

د اخترې پوست د مسجد په تعمیر کې مصرفول:

که څوک غواړي چې د اخترې پوست د مسجد په تعمیر کې مصرف کړي نو اخترې کوونکی دې بل څوک د دغه پوست مالک وګرځوي او خرڅ دې ئې کړي خپله مالک دې ئې نه خرڅوي او بیا چې ئې هر ځای خوښه سي مصرف دې ئې کړي که مسجد وي او که بل ځای[2].

د پوست قیمت په تنخوا کې ورکول:

که یو څوک غواړي چې د پوست قیمت په تنخواه کې ورکړي نو هغه وخت ئې ورکولای سي چې یو وار ئې تملیکاً په یو چا قبضه کړي خو هیڅ فشار به پر هغه نه اچوي او بل دا چې تملیک به په کوچني هلک یعني نابالغ باندي نه کوي بلکې په بالغ باندي به ئې کوي نو تر تملیک وروسته ئې امام او معلم ته په تنخواه کې ورکولای سي[3].

امام او معلم ته د خدمت په عوض کې پوست ورکول:

امام او معلم ته د خدمت په عوض کې د اخترې پوست نه سي

---

(1) (ولایخرج من العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء ... فلو ضاعت لاتسقط عنه الزکوة ولو مات کانت میراثا عنه) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۷۰ مخ].

(2) (فان اراد الحیلة فالحیلة ان یتصدق به المتولي على الفقراء ثم الفقراء ید فعونه الي المتولي ثم المتولي یصرف الی ذلک) [هندیه: دوهم ټوک – ۴۷۳مخ].

(3) (وانما یصرف الي الفقراء لاغیر ولو صرف الي المحتاجین ثم انهم انفقوا في عمارة الرباط جاز ویکون ذلک حسنا) [خانیه: دریم ټوک – ۳۱۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکول کېدلای البته بې له عوضه ئې ورکولای سي او که چیري وغواړي چي مهتمم یا ناظم پوست په تنخواه کي ورکړي نو ورکولای ئې سي خو اول به د دغه پوست مالک مهتمم یاناظم جوړېږي[1].

که څوک امامت، اذان او استاذي د پوست لپاره کوي:

که چیري امام امامت، مؤذن اذان او استاذ استاذي صرف د دې لپاره کوي چي حتماً به پوست ورکول کېږي او که نه ورکول سي، دی دغه امامت، اذان او استاذي پرېږدي نو په دې صورت کي پوست ورکول جائز نه دي او که د پوست په ورکولو او نه ورکولو هغه پروا نه کوي او خپله وظیفه ادا کوي بیا نو ورکول صحیح دي[2].

مهتمم ته د پوست قیمت وکالة ورکول:

که چیري خلک و مهتمم ته وکالة د پوست قیمت ورکړي نو مهتمم امین دئ هغه به پیسې په صحیح مصرف کي استعمالوي او که چیري خلکو ته قرض ورکړي نو پر مهتمم باندي د هغونده مقدار پیسو ضمان سته کوم چه ده ته خلکو ورکړی وي[3].

---

(1) (فان اراد الحیلة فالحیلة ان یتصدق به المتولي علی الفقراء یدفعونه الي المتولي ثم المتولي یصرف الی ذلک) [هندیه: دوهم ټوک – ۴۷۳ مخ].

(2) (ولو دفعها المعلم لخلیفته ان کان بحیث یعمل له لولم یعطه صح والا فلا قوله ولو دفعها المعلم لخلیفته اي من هو نائب عنه ونظیره اذا دفعها المؤجر لمن استاجره) [حاشیة الطحطاوي علی الدرالمختار: اول ټوک – ۴۳۲ مخ].

(3) (ولو خلط زکوة موکلیه ضمن وکان متبرعا (قوله ضمن وکان متبرعا) لانه ملکه بالخلط وصار مودیا مال نفسه قال في التتارخانیة الا اذا وجد الاذن او اجاز المالکان) [درمختار مع رد المحتار:

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ثوک د اختري پوست استعمالولای سي خو د زکوة پیسې نسي استعمالولای دا ولي؟

د اختري پوست یو ثوک خپله استعمالولای سي او د زکوة پیسې نه سي استعمالولای دا ځکه چي فرق دا دئ چي په اختري کي عبادت د وینې توئېدل دي او دغه عبادت د وینې په توئېدلو سره ادا سو نو که ثوک دغه پوست خرڅ کړي نو په دې سره هغه سړی مالداره کېږي او د اختري مقصد دا دئ چي ګټه ځني واخیستل سي خو مالداره په نه سي او د زکوة حقیقت تملیک مال یعني بل چا ته د مال ملکیت ورکول دي او په دې کي د خپل ملک ثخه پیسې ایستل ضروري دي[1].

که د اختري د حیوان په تیانو کي شیدې وي:

که د اختري لپاره حیوان رانیول سي او په تیانو کي ئې شیدې وي نو شیدې ئې لوشل او استعمالول مکروه دي او که چیري د اختري و خت لیري وو نو شیدې دي ولوشي او خیرات دي ئې کړي[2].

د اختري کولو مخکي د حیوان وړی استعمالول:

د اختري د حیوان وړی تر حلالولو ترمخه استعمالول مکروه

دوهم ټوک – ۲٦۹ مخ].

(1) (لان القربة في الاضحیة هي اراقة الدم) [بدائع الصنائع: ثلرم ټوک – ۱۹۷ مخ، کذا في فتح القدیر: نهم ټوک – ۵۲۰ مخ]. (لان الواجب علیه الاخراج من ملکه رقبة ومنفعة) [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۴۲۵ مخ].

(2) (ویکره الانتفاع بلبنها قبله ... فان کانت التضحیة قریبة ینضح ضرعها بالماء البارد والاحلبه وتصدق به) [درمختار مع رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او که چیري یو چا پرې کړي وي نو خیراتول ئې واجب دي[1].

د اختري کولو وروسته د حیوان وړۍ استعمالول:

د حیوان وړۍ د حلالیدلو وروسته استعمالیدلای سي[2].

د اختري د حیوان ویني د دوا لپاره چیښل:

ډېر خلګ د اختري ویني د دواء لپاره څښني دا کار په شریعت کي حرام دئ[3].

د حیوان وینه باید چیري واچول سي؟

د اختري د حیوان ویني دي په یو کنډي کي واچول سي او خاوري دي پر واچول سي[4].

د پسه الویل ښه دي که د پوسته کښل؟

زموږ د معلوماتو له مخي پسه د پوسته کښل ښه دي او الویل ئې ښه کار نه دئ، البته که یو چا پسه والوایه نو ناروا کار نه دئ[5].

---

(1) (ولو اشترى شاة للاضحية يكره ان يحلبها اويجز صوفها فينتفع به لانه عينها للقربة ... او جز صوفها يتصدق به) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۰ – ۳۰۱ مخونه].

(2) (و اذا ذبحها في وقتها جاز له ان يحلب لبنها ويجز صوفها وينتفع به لان القربة اقيمت بالذبح والانتفاع بعد اقامة القربة مطلق كالاكل) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۱ مخ].

(3) (قل لااجد فيما اوحي الي محرما علي طاعم يطعمه الا ان يكون ميتة او دما مسفوحا اولحم خنزير فانه رجس ...) [سورة الانعام: ۱۴۵].

(4) (ويدفن اربعة : الظفر والشعر وخرقة الحيض والدم) [رد المحتار: شپږم ټوک – ۴۰۵ مخ].

(5) ليكن كهال سميت پكانے سے اس كا امكان جاتا رها اس لئے يه پسنديده عمل نهيں تاهم جائز ہے. [كشف الباري، كتاب الاطعمه: ص ۹۰، هكذا فى فتح الباري: نهم ټوک: ٦٦٣ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم فصل

یو څو ضروري مسائل

که چا د اختري کولو نذر کښېښودی:

چا چه د اختری کولو نذر کښیښوی وروسته هغه کار پوره سو کوم چي د هغه په خاطر ده نذر ایښی وو نو اختری کول واجب دي که غني وي او که نه وي او د نذر اختری ټوله غوښي و فقیرانو ته ور خیراتول واجب دي مه ئې تاسي خورئ مه ئې غنیانو ته ورکوئ څونه چي تاسو وخوری یا ئې امیرانو ته ورکړی هغومره غوښي یا قیمت خیراتول لازم دي[1].

که چا د اختري په نیت اختری رانیوی خو باندي واجب نه وو:

که پر چا اختری واجب نه وو مګر هغه د اختري په نیت حیوان رانیوی نو د هغه حیوان اختری کول واجب سو[2].

---

(1) (قوله ویاکل من لحم الاضحیة الخ هذا في الاضحیة الواجبة والسنة سواء اذا لم تکن واجبة بالنذر وان وجبت به فلایاکل منها شیئا ولایطعم غنیا سواء کان الناذر غنیا او فقیرا لان سبیلها التصدق ولیس للمتصدق ذلک ولو اکل فعلیه قیمة مااکل.... سئل القاضي بدیع الدین عن الفقیر اذا اشتری شاة لها هل یحل له الاکل قال نعم وقال القاضي برهان الدین لایحل) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۷ مخ].

(2) (فان اشتراها للاضحیة فقد تعینت الشاة للاضحیة) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ]. (و فقیر عطف علیه شراها لها لوجوبها علیه بذلک حتی یمتنع علیه بیعها (قوله لوجوبها علیه بذلک) اي بالشراء وهذ اظاهر الروایة لان شراءه لها یجري مجری الایجاب وهو النذر بالتضحیة عرفا کما في البدائع) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مړی وصیت وکړي چي زما په ټوله مال غوایي رانیسي:

که مړی وصیت وکړي چي زما په ټوله مال سره غوائی رانیسئ او اختری ئې کړئ نو د ده وصیت د ده د ترکه (د پاته سوي مال) په دریمه حصه کي نافذیږي[1].

که یو چا د خاص حیوان د اختري کولو نذر وکړی:

که یو چا پر ځان باندي حیوان نذر کړ چي دا به اختری کوم نو نذر ئې صحیح دئ او پر ده باندي د هغه حیوان حلالېدل لازم دي او که چیري ئې د اختر په ورځو کي هغه حیوان حلال نه کړ نو بیا به دا غه حیوان و یوه فقیر ته چي د زکوة مستحق وي په خیرات کي ورکړي[2].

مستحق طالب ته دیني کتابونه رانیول تر اختري ښه دي:

پر کوم طالب چي اختری واجب نه وي نو د هغه لپاره دیني کتابونه رانیول تر اختري کولو ښه دي[3].

(1) (ولو اوصى بان يشترى بقرة بجميع ماله ويضحي بها عنه فمات ولم تجز الورثة فالوصية جائزة بالثلث بلاخلاف ويشتري بالثلث شاة ويضحي بها عنه) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰٦ مخ].

(2) (اما الذي يجب علي الغني والفقير فالمنذور به بان قال لله عليَّ ان اضحي شاة اوبدنة اوهذه الشاة او هذه البدنة او قال جعلت هذه الشاة ضحية او اضحية وهو غني وفقير) [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۱۹۲ مخ]. (ولو تركت التضحية ومضت ايامها تصدق بها حية ناذر.... فاعل تصدق لمعينة ولو فقيرا) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۰ مخ].

(3) (لان الاصل في الاموال التقرب بالتصدق بها لا بالاتلاف وهو الاراقة) [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۲۰۲ مخ]. (قال الرحمتي: والحق التفضيل فما كانت الحاجة فيه اكثروالمنفعة فيه اشمل فهو الافضل كما ورد (حجة افضل من عشر غزوات) وورد عكسه فيعمل على ما كان انفع فاذا كان اشجع وانفع في الحرب فجهاده افضل من حجه او بالعكس فحجه افضل وكذا بناء الرباط ان كان محتا جا اليه افضل من الصدقة وحج النفل) [ردالمحتار: دوهم ټوک – ٦۲۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که هر وارث ته په میراث کي د نصاب په اندازه حصه ورسېدل:

که پلار مړ سو او وارثان ئې نارینه او ښځینه پاته سول نو که د متروکه مال څخه و هر یوه ته د نصاب په اندازه یا زیاته حصه رسېدل نو اختری پر هر یوه جلا جلا واجب دئ دا هغه وخت چي وارثان بالغان وي او که په وارثانو کي نابالغ هم وه نو پر نابالغو اختری کول واجب نه دي او دا چي ډېر خلک دا وایي چي زموږ مشرتوب زموږ مشر ورور کوي نو باید یو اختری وسي دا خبره غلطه ده او په شریعت کښي هیڅ اعتبار نه لري بلکي شریعت دا وایي چي د هر یوه ملکیت ته کتل کېږي او بل دا چي د ورونو په مابین کي ګډه وېش د اختري کولو مانع نه سي ګرځېدلای(1).

که د ښځي زېورات و نصاب ته رسېدل:

که ښځي یوازي زېورات درلودل او د اختري نصاب ته رسېدل خو نور مبلغ ئې نه درلودی نو دا به زیورات خرڅوي او حتماً به اضحیه کوي ځکه چه واجب او فرض په عمل کي یو دي(2).

---

(1) (اما شرائط الوجوب منها الیسار وهو مایتعلق به وجوب صدقة الفطر دون ما یتعلق به وجوب الزكاة) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲مخ]. (فتجب التضحیة علي حر مسلم مقیم موسر عن نفسه لا عن طفله) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۳ – ۳۱۵ مخونه]. (والاصل في العبادات الا تجب علي احد بسبب غیره بخلاف صدقة الفطر لان فیها معنی المؤونة والسبب فیها راس یمونه (ینفق علیه) ویلي علیه وهذا ارجح الاراء) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۱۲ مخ].

(2) (انها واجبة مرة في كل عام علي المقیمین من اهل الامصار) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۰۳مخ].(وصح دفع عرض ومكیل وموزون عن زكوة النقدین بالقیمة وان ادی من عین النقدین فالمعتبر وزنهما اداء كما اعتبر وجوبا الخ) [مراقی االفلاح: دوهم ټوک – ۳۹۴ مخ، كذا في فقهي مقالات: دریم ټوک – ۱٦۴ مخ، و في فتاوی مفتي محمود: دریم ټوک – ۲۴۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مځکه کي کوم وخت اختری واجب دی؟

مځکه که حاصل خېزه وي او که غیر حاصل خېزه هغه وخت اختری او زکوة پکښي واجب دئ چي د هغې قیمت او یا د هغې د حصول مجموعه د نصاب و اندازي ته ورسېږي خو په دې شرط چي دغه قیمت یا د حصول مجموعه به ئې تر حاجت اصلیه زیاته وي[1].

که د پوروړي سره د نصاب په اندازه پیسې وي:

که د یو چا سره د اختري نصاب پوره وو خو پر ده باندي قرض هم وو نو که دی دغه قرض ادا کړي او دونده اندازه پیسې ور پاته سي چي بیا هم نصاب ته رسېږي نو پر ده اختری واجب دئ او که پاته پیسې نصاب ته نه رسېدلې نو بیا پر ده اختری واجب نه دئ[2].

پر قرض ورکونکي اختری سته:

که د یو چا پر بل چا باندي قرض باندي وو او امید ئې دا وو چي ده ته خپل قرض رسېږي نو پر مقرض (پور ورکوونکي) باندي

---

(1) (سئل محمد بن الحسن عمن له اراضي يزرعها او حانوت يستغلها وفي الخانية او دار غلتها تساوي ثلاثة آلاف: قال: ان كانت غلتها تكفي لنفقته و نفقة عياله سنة لايحل له اخذ الزكاة وهو قول ابي حنيفة وابي يوسف رحمهما الله تعالى وان كانت غلتها لاتكفي لنفقته ونفقة عياله سنة قال محمد يحل له اخذ الزكاة وان كان قيمتها يبلغ ألوفا وفي الفتاوى العتابية وعليه الفتوى) [تاتارخانية: دوهم ټوک – ۲۰۹ مخ]، (ولو له عقار يستغله فقيل تلزم لو قيمته نصابا وقيل لو يدخل منه قوت سنة تلزم وقيل قوت شهر فمتى فضل نصاب تلزمه ولو العقار وقفا فان وجب له في ايامها نصاب تلزم) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۲ مخ].

(2) (ولو كان عليه دين بحيث لو صرف اليه بعض نصابه ينقص نصابه لاتجب لان الدين يمنع وجوب الزكاة فلان يمنع وجوب الاضحية اولى لان الزكاة فرض والاضحية واجبة والفرض فوق الواجب) [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۱۹۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری واجب دئ البته که د اختري له پاره ئې نغدي پیسې نه درلودې او نه تر ضرورت زیات سامان وو چې دی ئې خرڅ کړي او اختری په وکړي نو بیا اختری نه دئ باندې واجب(1).

که په کور کي ښځې نصاب ولري خو خاوندان يې څه نلري:

که په کور کي څو ښځې وي او هره یوه د نصاب په اندازه زر هم لري خو خاوندان ئې دومره پیسې یا نور څه ... نه لري چې و نصاب ته رسېږي نو پر هري ښځې جلا جلا اختری واجب دئ(2).

د اختري لپاره بل ملک ته پیسې لیږل:

پر کوم چا چې اختری واجب وي که هغه د اختري کولو له پاره پیسې و بل ملک ته ولېږي او و بل چا ته د اختري کولو ووايي چې زما له طرفه اختری وکړي نو په دغه طریقه سره په نورو ملکو کي اختری کول صحیح دئ شرعاً په دې کي هیڅ قباحت نسته مګر دومره خبره ضروري ده چې دا اختری به د دواړو ممالکو په مشترکه ورځو کي وي یعني په کومه ورځ چې اختری کېږي هغه ورځ به د دواړو مملکتو تر منځ د اختر مشترکه ورځ وي.

مثلاً که د سعودي عرب یوه ورځ د افغانستان تر حساب مخکي اختر وي نو په دغه ورځ چې کوم چا افغانستان ته پیسې د اختري

---

(1) (له مال کثیر غائب في ید مضاربه او شریکه و معه من الحجرین او متاع البیت ما یضحی به تلزم) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۲ مخ]، و لو کان علیه دین بحیث لو صرف فیه نقص نصابه لا تجب و کذا لو کان له مال غائب لا یصل الیه فی ایامه) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(2) فتاوی مفتي محمود: دریم ټوک – ۲۴۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو له پاره لېږلي وي نو په همدغه ورځ به اختری نه کوي بلکي په دوهمه یا دریمه ورځ به ئې کوي[1].

په اختري کي نیابت او وکالت صحیح دی:

په اختري کي نیابت او وکالت صحیح دي یو نفر بل نفر د اختري کولو له پاره خپل وکیل جوړولای سي که دواړه په یوه ملک کي وي که په جلا جلا ملکو کي وي، په خوله، ټلیفون، خط، برېښنالیک، فاکس یا په کومه بله ذریعه وکیل ټاکل یو رکم دي[2].

حیوانات په تول سره رانیول:

په کوم ځای کي چي په تول سره حیوانات رانیول کېږي پروا نه لري او صحیح دي ځکه چي یو خو په دې کار کي چم کم وي او بل ناتجربه کاره خلک د تاوان څخه ساتل کېږي البته د داسي سودا څخه به جنګ او جنجال نه پیښېږي[3].

---

(1) و روی عنهما ایضاً ان الرجل اذا کان فی مصر و اهله فی مصر آخر فکتب الیهم لیضحوا عنه فانه یعتبر مکان التضحیة فینبغی ان یضحوا عنه بعد فراغ الامام من صلاته فی المصر الذی یضحی عنه فیه [ردالمحتار: پنځم ټوک – ۲۹۶ مخ].

(2) مصری و کل وکیلاً بان یذبح شاة له و خرج الی السواد فاخرج الوکیل الاضحیة الی موضع لا یعد من المصر فذبحها هناک فلو کان الموکل فی السواد جازت اضحیته عنه ولو کان قد عاد الی المصر و علم الوکیل بقدومه لم تجزالاضحیة عن الموکل بلا خلاف [ردالمحتار: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) احسن الفتاوی: شپږم ټوک – ۴۹۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوارلسم فصل

د عقيقې د مسائلو په باره کې يوه مفصله او مدلله رساله

د عقيقې معنى:

عقيقه لفظ د عق څخه اخيستل سوى دئ او د عق معنى څيرل دي او په دې ځاى کې د هغو وريښتانو نوم دئ کوم چې د زيږېدنې پر وخت د هلک پر سر راشنه وي او اوومه ورځ خرول کيږي او عقيقه هغه حيوان ته هم ويل کيږي کوم چې په اوومه ورځ د هلک د وريښتانو د خريلو پر وخت حلاليږي[1].

د عقيقې کولو وخت:

عقيقه کول هر وخت ادا کېدلاى سي خو اوومه ورځ عقيقه کول سنت او ښه عمل دئ[2].

په عقيقه کې د غوايي خيراتول:

په عقيقه کې د پسه پر ځاى غوايى هم خيراتولاى سي او د عقيقې سنت پکښې اداکيږي[3].

---

(1) (المغرب: العق الشق ومنه عقيقة المولود وهي شعره لانه يقطع عنه يوم اسبوعه وبها سميت الشاة التي تذبح عنه. [مرقاة المفاتيح: اتم ټوک – ۷۴ مخ]. (والعقيقة: الذبيحة التي تذبح عن المولود يوم اسبوعه والاصل في معناها اللغوي : انها الشعر الذي على المولود ثم سمت العرب الذبيحة عند حلق شعر المولود عقيقة على عادتهم في تسمية الشئ باسم سببه او مايجاوره) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۴۵مخ].

(2) (ولو قدم يوم الذبح قبل يوم السابع اواخره عنه جاز الا ان يوم السابع افضل) [تنقيح الحامدية: دوهم ټوک – ۲۳۳ مخ].

(3) (هي في الجنس والسن والسلامة من العيوب مثل الاضحية من الانعام الابل والبقر والغنم) [فقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوچني عقيقه پر چا ده:

د کوچني نفقه چې په مور او پلار کې پر هر چا واجبه وي نو د استطاعت په صورت کې عقيقه هم بايد هغه وکړي[1].

په يوه حيوان کې د اختري، عقيقې او وليمې نيت کول:

که يو څوک په يوه غوايي کې اضحيه (اختری)، وليمه (د واده ډوډۍ) او عقيقه (پر کوچني باندې پسه حلالول) درې سره جمع کړي نو دغه کار صحيح دئ[2].

د عقيقې د حيوان هډوکي بايد مات نسي:

ښه دا دئ چې د عقيقې د حيوان هډوکي مات نه سي بلکې ټول اعضاء سره جلا سي په دې کې د کوچني د هډوکو د سلامتيا نېک فالي ده[3].

په عقيقه کې څو پسونه حلالول سنت دي؟

پر هلک باندې دوه پسونه حلالول سنت دي او پر نجلۍ باندې يو پسه حلالول سنت دئ[4].

اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۴۷مخ].

(1) حقانيه: شپږم ټوک – ۴۸٦ مخ، رحيميه: لسم ټوک – ٦١ مخ].

(2) (وشمل ما لو كانت القربة واجبة على الكل او البعض اتفقت جهاتها اولا كاضحية واحصار... لان المقصود من الكل القربة وكذا لو اراد بعضهم العقيقة عن ولد قد ولد له من قبل لان ذلك جهة التقرب بالشكر على نعمة الولد) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲٦ مخ].

(3) (ويستحب ان تفصل اعضاؤها ولاتكسر عظامها تفاؤلا بسلامة اعضاء المولود لماروي عن عائشة رضى الله عنها انها قالت السنة شاتان مكافئتان عن الغلام وعن الجارية شاة تطبخ حدولا (اي لايكسرلهاعظم وانما تطبخ عضوا عضوا) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۴۹ مخ].

(4) (عن ام كرز رضي الله عنها.... قالت وسمعته يقول عن الغلام شاتان وعن الجارية شاة ولايضركم ذكرانا كن

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عقیقې د پوست څخه ګټه اخیستل:

د عقیقې د پوست څخه خپله ګټه اخیستل او یا د هغه د قیمت څخه ګټه اخیستل جائز دي ځکه چې کوم شرائط په اختري کي واجب دي هغه په عقیقه کي مستحب دي(1).

د هلک او انجلۍ حکم یو دی:

په عقیقه کښي د هلک او انجلۍ حکم یو دئ(2).

دعقیقې په نیت د رانیول سوی حیوان حلالېدل ضروري ندي:

د عقیقې په نیت چي کوم حیوان رانیول سي د هغه حلالېدل واجب نه دي بل کار هم ځني اخیستل کېدلای سي لکه خیرات، صدقه، هدیه وغیره ځکه چي عقیقه مسنون عمل دئ(3).

او اناثا) [ابوداؤد: دوهم ټوک – ۳۹۲ مخ، کذا فی مرقاة المفاتیح: اووم ټوک – ۷۴ مخ]. (ولوذبح عن الغلام شاة وعن الجاریة شاة جاز لان النبي ﷺ عق عن الحسن والحسین کبشا کبشا الخ) [تنقیح الحامدیه: دوهم ټوک – ۲۳۳ مخ].

(1) (وحکمها کاحکام الاضحیة) [تنقیح الحامدیة: دوهم ټوک – ۲۳۳ مخ]. الجواب: چونکه شرائط واجبه في الاضحیه عقیقه میں محض مستحب هیں اس لئے تصدق بالقیمت بهي مستحب هوگا اور انتفاع بالجلد کے جواز میں کوئي شبه نهیں [امداد الفتاوی: دریم ټوک – ۶۱۹ مخ].

(2) (مالک عن جعفر بن محمد عن ابیه انه قال وزنت فاطمة بنت رسول الله ﷺ شعر حسن وحسین وزینب و ام کلثوم فتصدقت بزنة ذلک فضة. (مالک عن ربیعة بن ابي عبدالرحمن عن محمد بن علي بن الحسین انه قال وزنت فاطمة بنت رسول الله ﷺ شعر حسن وحسین فتصدقت بزنته فضة) [موطا امام مالک: ۴۹۴ مخ].

(3) (وکان من جنسه واجب اي فرض کما سیصرح به تبعا للبحر والدر وهو عبادة مقصودة الضمیر راجع للنذر بمعنی المنذور.... فهذا صریح في ان الشرط کون المنذور نفسه عبادة مقصودة) [ردالمحتار: دریم ټوک – ۷۳۵ مخ]، (لان الشراء بنیة العقیقة وان کان بمعنی النذر ولکن یشترط لانعقاد النذر ان یکون المنذور عبادة مقصودة) [امداد الاحکام: څلرم ټوک – ۲۰۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقیقه د ژوند سره اړه لري:

هلک یا نجلۍ چې ژوندي وي نو عقیقه کول ئې مستحب دي او تر مرګ وروسته د عقیقې کولو استحباب ثابت نه دئ مګر که ئې څوک په دې امید کوي چې کوچنی به زما شفاعت وکړي نو ګنجائش ئې سته(1).

د عقیقې مشروعیت او فلسفه:

د شرعي احکامو په مشروعیت کې ځیني حکمتونه پټ وي، د عقیقې د مشروعیت او د اوومي ورځې د رعایت ځیني حکمتونه علماوو بیان کړیدي محض د مشروعیت د حکمتو او فلسفو په باره کې د اسلام لوی محدث او مفسر حضرت شاه ولي الله صاحب دهلوي رحمة الله علیه فرمائي:

(وكان فيها مصالح كثيرة راجعة الي المصلحة الملية والمدنية والنفسية فابقاها النبي صلى الله عليه وسلم وعمل بها ورغب الناس فيها)(2).

ترجمه: په عقیقه کولو کې ډېر مصلحتونه دي چې د هغوی تعلق د ځان، ټولني او د ملک د مصالحو سره وو نو د دغه مصالحو د وجهي نبي کریم صلى الله عليه وسلم په هغه باندي عمل وکړ او خلکو ته ئې هم رغبت ورکړ.

---

(1) عقیقه زندگي میں کیاجاتاهے مرنے کے بعد عقیقه کا مستحب هونا ثابت نهیں اکر مرده بچه کے عقیقه کو مستحب نه سمجها جائے محض شفاعت کي امید او مغفرت کي لالچ سے کر دیا جائے تو گنجائش معلوم هوتي هے. [فتاوی رحیمیه: لسم ټوک – ٦٢ مخ].

(2) حجة الله البالغة: دوهم ټوک – ۱۴۴ – ۱۴۸ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله رحمة الله علیه د عقیقې فائدې داسې بیانوي:

اوله فائده: په معاشره کې د هلک خپل نسب متعارف او په خلکو پېژندل یو ضروري کار دئ تر څو د معاشرې خلکو ته دا معلومه سي چې دغه هلک د فلانکي سړي زوی دئ او هیڅوک د هغه هلک په باره کې نامناسبه خبره ونه کولای سي، د دغه تعارف لپاره خو یو صورت دا هم وو چې دغه سړی خپله په کوڅو کې ګرځېدلای چې زما کره هلک پیدا سوی دئ نو ښکاره خبره ده چې دغه خبره د برداشت نه وه ځکه نو که خلک و عقیقې ته راوغوښتل سي او یا هغوی ته غوښې ور ولېږدول سي نو د هغه د وجهې څخه خلکو ته دا معلومېږي چې د دغه سړي کره نجلۍ یا هلک پیدا سوی دئ.

دوهمه فائده : په انسان کې د سخاوت ماده پیدا کېږي او د بدو صفاتو لکه بخل او کنجوسۍ څخه د ساتلو یو تدبیر دئ چې د انسان یو خوبي بلل کېږي.

د عقیقې مذهبي او ملي فائدې:

اوله فائده : د عقیقې د مذهبي او ملي فوائدو څخه یوه اهمه فائده دا ده چې په دې کې د ملت ابراهیمي سره د تعلق مظاهره وي ځکه چې په عیسایانو کې چې کوم هلک پیدا کېږي نو هغه ته په ژړ رنګ په اوبو کې رنګ ورکول کېږي چې هغه ته دغه خلک (معمودیه)، (بپتسمه) وائي او د دې په باره کې دغه آیت کریمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نازل سو:

صِبۡغَةَ ٱللَّهِ ۖ وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ صِبۡغَةً ۖ وَنَحۡنُ لَهُۥ عَٰبِدُونَ ﴿١٣٨﴾ [البقرة – ١٣٨].

ترجمه: موږ د الله رنګ قبول کړی او د الله تر رنګ بل د چا رنګ ښه کېدلای سي او موږ د دغه الله عبادت کوونکي يو.

دوهمه فائده: او بل د دې په مقابل کي د مسلمانانو لپاره دا ضروري ده چي هغه خپل نسبت د ملت ابراهيمي سره واضح کړي د مسلمانانو د ژوند په عامو کارونو کي بايد داسي طريقې وي چي د هغوی څخه د ملت ابراهيمي تعلق معلومېږي، په ملت ابراهيمي کي دا خبره مشهوره او معلومه ده چي ده مبارک د خپل زوی پر ځای يو پسه حلال کړ.

د دې څخه ماسوا په مشهورو کارو کي يو حج هم دئ چي په هغه کي ذبح او د وربښتانو خريل هم دي په عقيقه کولو سره د ملت ابراهيمي سره د دغه معلومو افعالو او امورو سره نسبت پيدا کېږي ځکه نو د مذهبي تعلق د مظاهرې لپاره يو غټ صورت دئ.

دريمه فائده: يوه بله اهمه نکته دا هم ده چي په دې عقيقه کي د تابعدارۍ او انقياد يوه نمونه ده ځکه چي د هلک پر پيدا کېدو باندي د دغي عقيقې څخه داسي وسول لکه څنګه چي ده مبارک خپل زوی د الله پاک په دربار کي پېش کړ چي د اتباع او

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمانبردارۍ معراج دی(1).

ځلورمه فائده : په عقیقه کولو کي یوه نکته او راز دا هم دئ چي وانسان ته خپل زوی ډېر ګران وي د هلک پر زېږېدنه باندي مور او پلار ته ډېره خوشحالي وي او د مستقبل د امیدونو د فکر او سوچ له وجهي د کور هر فرد د خوشحالۍ او سرور څخه ډک وي د دې لپاره ضروري ده چي د تشکر په خاطر یو څه خیرات کړي او د خیرات کولو ښه صورت د غه قرباني یعني عقیقه ده(2).

پنځمه فائده: د عقیقې غوښي و فقیرانو، مسکینانو، دوستانو او قریبانو ته تر مړېدو پوري ورکول طبعاً د هغوی د زړونو څخه دعاوي راوزي چي په هغه سره د هلک مستقبل روښانه کېږي، عقیقه د فقیرانو او مسکینانو، دوستانو او قریبانو د دعاوو د حصول یو ښه ذریعه ده.

تسبیع یعني د اوومي ورځي د رعایت کولو فلسفه:

دا خبره ثابته ده چي په عقیقه کي ښه دا دي چي عقیقه د هلک یا نجلۍ د زېږېدني پر اوومه ورځ وي حضرت شاه ولي الله رحمة الله علیه فرمائي که د هلک د زېږېدني پر وخت دا ضروري وبلل سي نو دا امکان لري چي د هلک و مور او پلار ته تکلیف وي ځکه چي په دې وخت کي د کور ټول خلګ د کوچني او د مور په حال معلومولو کي

---

(1) حجة الله البالغة: دوهم ټوک – ۱۴۴ – ۱۴۸ مخونه].

(2) الذبائح في الشریعة الاسلامیة: ۲۸۳ مخ، د حقانیه: شپږم ټوک ۴۸۵ مخ په حواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصروف او مشغول وي، په داسي وخت کي و هغوی ته د عقيقې کولو حکم کول داسي نه وي چي د هغوی د تکليف باعث سي، پر دې سربېره کله کله د حيوان په پيدا کولو کي تکليف پېښېږي او د لزوم په صورت کي ټوله خاندان د دغو ټولو مشکلاتو سره مخامخ نه سي ځکه نو دا سنت سول چي عقيقه پر اوومه ورځ وي او يوه هفته قابل اعتماد وخت دئ(1).

د لوی اختر په ورځو کي عقيقه کول:

د لوی اختر په ورځو (ايام نحر) کي عقيقه کول صحيح ده(2).

عقيقه سنت ده که مستحب؟

د امام مالک، امام شافعي او امام احمد رحمة الله عليه په نزد عقيقه سنت مؤکده ده او د امام احمد په نزد په يوه روايت کي واجب ده او د امام اعظم رحمة الله عليه په نزد مستحب ده او د امام اعظم رحمة الله عليه و طرف ته چي د عقيقې د بدعتوالي قول منسوب سوی دئ دا پر امام ابو حنيفه رحمة الله عليه باندي بهتان دئ(3).

اول حديث: په بخاري شريف کي د حضرت سلمان الضبي رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي چي د هر کوچني پر پيدا کېدو باندي عقيقه سنت ده پس تاسي د ده د طرف

---

(1) حجة الله البالغه: دوهم ټوک – ۱۴۴ – ۱۴۸ مخونه].

(2) فتاوی رحيميه: لسم ټوک – ۵۹ مخ.

(3) مالابد منه: دوهم ټوک – ۴۹۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

 څخه ويني توی کړئ (يعني يو حيوان حلال کړئ) او د ده څخه هغه شيان ليري کړئ کوم چي تکليف ورکوي (مطلب د سر وريښتان ور وخرياست)[1].

دوهم حديث: او په نسائي شريف کي د حضرت سمرة بن جندب ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ فرمايلي دي چي: هر کوچنی د خپلي عقيقې په بدل کي ګرو دئ د ده د طرفه څخه دي اوومه ورځ ذبح وسي نوم دي پر کښېښول سي او د سر وريښتان دې ور وخريل سي[2]. امام احمد ﷫ عليه فرمايلي دي چي د ګرو معنی دا ده چي کوم وخت د کوچني عقيقه ونه سي نو د قيامت په ورځ دي د خپل مور او پلار شفاعت نه کوي لکه څرنګه چه ګرو ايښوول سوی شی و خپل مالک ته ګټه رسولای نه سي[3].

د عقيقې د حيوان غوښه بايد څنګه تقسيم سي؟

دا مستحب ده چه د عقيقې د حيوان سر (کله) و سر خريونکي ته ورکړي يو ورون يې و دائي ته ورکړي، دريمه حصه غوښي ئې و فقيرانو ته ورکړي نوري پاته غوښي ئې په خپله وخوري يا ئې پر

---

(1) (عن سلمان بن عامر الضبي ﷛ قال سمعت رسول الله ﷺ يقول مع الغلام عقيقة فاهريقوا عنه دما واميطوا عنه الاذى) [بخاري دوهم ټوک – ۸۲۲ مخ، كذا فى مرقاة المفاتيح: اتم ټوک – ۷۴ مخ].

(2) (عن سمرة بن جندب ﷛ عن رسول الله ﷺ قال كل غلام رهين بعقيقته يذبح عنه يوم سابعه ويحلق راسه ويسمى) [سنن النسائي: دوهم ټوک – ۱۸۸ مخ].

(3) مالابدمنه: دوهم ټوک – ۴۹۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو دوستانو او اشنایانو باندي تقسیم کړي. د عقیقې پوست دي خیرات کړي یا دي ئې خپله استعمال کړي او په مځکه کي دي ئې نه پټوي ځکه چي دا د مال ضائع کېدل دي(1).

د پیدا سوي کوچني سر وروخروئ:

د نوي زېږېدلي کوچني سر ور وخروئ تر خریلو وروسته د دغه کوچني د سر د وربښتانو د وزن په اندازه سپین زر خیرات کړئ د سر وربښتان او نوکان ئې په مځکه کي پټ کړئ، دغه راز د همیشه لپاره په مځکه کي د هغو شیانو پټول په کار دي کوم چه د انسان د بدن څخه جلا کېږي لکه وربښتان، نوکان، غابښونه او داسي نور، دا په کار ده چي د زېږېدلي کوچني په سر پوري زعفران یا صندل ور وموږي(2).

د عقیقې کولو مستحبه ورځ:

د عقیقې مستحبه طریقه دا ده چي په اوومه ورځ وسي او که اوومه ورځ نه وي نو څوارلسمه ورځ یا یویشتمه ورځ(3).

کوم حیوان چي د اختري لپاره مناسب وي هغه...:

کوم حیوان چي د اختري لپاره مناسب وي هغه حیوان د عقیقې

---

(1) مالابد منه: دوهم ټوک – ۴۹۶ مخ.

(2) (قال سمعت ابي بريدة يقول كنا في الجاهلية اذا ولد لاحدنا غلام ذبح شاة ولطخ راسه بدمها فلماجاء الله بالاسلام كنا نذبح شاة ونحلق راسه ونلطخه بزعفران [ابوداؤد: دوهم ټوک – ۳۹۳ مخ، كذا في الفقه الاسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۴۸ مخ]

(3) (والحق ان مذهبنا استحبابها السابع بعد يوم الولادة او للرابع عشر او الحادي وعشرين ويسميه في ذلك اليوم) [العرف الشذی شرح الترمذي: دوهم ټوک – ۴۱۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره هم مناسب دئ[1].

د غبرګولیانو عقیقه کول:

که دوه غبرګولیان یو ځای پیدا سي نو عقیقه ئې مکرره کیږي[2].

❁ ❁ ❁

د مولود (پیدا سوي هلک یا انجلۍ) احکام

د هلک په غوږ کي اذان او اقامت کول:

د هلک د پلار لپاره مستحب دا دئ چي د هلک په راسته غوږ کي اذان وروکړي او په چپه غوږ کي ئې اقامت وروکړي[3].

په راسته غوږ کي دغه الفاظ ویل:

دا هم سنت دئ چي د مولود په راسته غوږ کي دغه الفاظ ووائي: **(واني اعیذها/ اعیذه بک وذریتها/ وذریته من الشیطان الرجیم)** وفي مسند ابن رزین **انه قرا في اذن مولود (اي الیمني) سورة الاخلاص)**[4].

---

(1) هی فی الجنس والسن والسلامة من العیوب مثل الاضحیة [فقه اسلامي: ځلرم ټوک – ۲۷۴۷ مخ].

(2) (وتتعدد العقیقة بتعدد الاولاد فلو ولد له توامان کان لهما عقیقتان ولاتکفي واحدة عنهما) [فقه اسلامي: ځلرم ټوک – ۲۷۴۷ مخ].

(3) (یستحب للوالد ان یؤذن في اذن المولود الیمنی وتقام الصلوة في الیسری حین یولد) [فقه اسلامي: ځلرم ټوک – ۲۷۵۰ مخ].

(4) فقه اسلامي: ځلرم ټوک – ۲۷۵۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هلک یا انجلۍ پر تالو خورما ورموږل:

دا هم سنت دي چي خرما وژول سي او د هلک یا انجلۍ پر تالو باندي ورو موږل سي او خوله ئې ورخلاصه کړي تر څو نس ته یې یو څه ور داخل سي او که خرما نه وه نو بل خوږ شی دي استعمال سي(1).

مور او پلار ته مبارکي ورکول:

دا هم مستحب او ښه کار دئ چي و پلار او مور ته ئې مبارکي ورکول سي چي الله تعالی دي په هلک یا نجلۍ کي برکت واچوي او دا سي نور...(2).

په اوومه ورځ سر خرول او نوم ایښول:

او دا هم مستحب دئ چي په اوومه ورځ د هلک سر ورو خرول سي او د عقیقې تر ذبح وروسته نوم پر کښېښول سي او وریښتان ئې د سپینو یا سرو زور سره وتلل سي او خیرات سي(3).

سنتول څه وخت مکروه دي؟

د زیږېدني په ورځ او په اوومه ورځ سنتېدل د احنافو په نزد

---

(1) .... عن ابي موسى قال ولد لي غلام فاتيت به النبي ﷺ فسماه ابراهيم وحنكه بتمرة) [بخاري: دوهم ټوک – ۸۲۱ مخ]. (ويسن ان يحنک المولود بتمرة بان تمضع ويدلک بها داخل فمه ويفتح فمه حتى ينزل الى جوفه منها شئ فان لم يكن تمر فيحنكه بحلو.... [فقه اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۰ مخ].

(2) (ويندب ان يهنأ الوالد بان يقال له بارک الله في الموهوب لک وشكرت الواهب وبلغ اشده ورزقت بره) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۱ مخ].

(3) (ويستحب حلق راس المولود في اليوم السابع من ولادته وان يسمي فيه بعد ذبح العقيقة ويتصدق بوزن شعره ذهبا او فضة) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۱مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکروه دي(1).

د هلک او انجلۍ سنتول:

د هلک او نجلۍ دواړو سنتېدل د احنافو په نزد سنت مؤکده دي(2).

د سنتولو حکم:

د سنتېدلو حکم دا دئ چي ډېره پاکي راسي او مسلمان د نورو کفارو څخه جلا سي او دا هم سنت دئ چي پلار پر خپل زوی ښه نوم کښېږدي(3).

څه ډول نومان ایښول ښه ندي؟

داسي نومونه چي د هغه معنی غلطه وي او یا بد نومونه وي ایښوول ئې مکروه دي لکه شیطان، ظالم، عاصیه(4).

زیات نومونه ایښول:

تر یوه زیات نومونه ایښول صحیح دي مګر ښه دا دئ چي یو نوم وي(5).

---

(1) (ویکره الختان یوم الولادة ویوم السابع عند الحنفیة لانه من فعل الیهود) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۱ مخ].

(2) (والختان للذکر بقطع الجلدة التي تغطي الحشفة سنة مؤکدة عند المالکیة والحنفیة للذکور والخفاض في النساء مکرمة وهي قطع ادلی جزء من الجلدة التي في اعلی الفرج) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۱مخ].

(3) (وحکمة الختان المبالغة في الطهارة والنظافة وتمییز المسلم من غیره ویسن ان یحسن الوالد اسم المولود...) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۲ مخ].

(4) (وتکره الاسماء القبیحة کشیطان وظالم وشهاب...) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۲مخ].

(5) (ویجوز التسمیة باکثر من اسم واحد والاقتصار علی اسم واحد اولی لفعله ﷺ باولاده) [فقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهنشاه او شاه جهان نوم ایښول:

شهنشاه او شاه جهان نوم ایښول جائز نه دي[1].

د عبدالنبي د نوم ایښول:

د عبدالنبي د نوم ایښولو څخه ډېرو علماوو منع کړې ده[2].

یو څوک په ښه القابو نومول نه په بدو:

یو څوک په داسي نوم نومول چي هغه بد په وړي حرام دي مګر په ښه القابو سر نومول بیا ښه دي لکه فاروق، اسد الله ...[3].

داسي نوم ایښول چي لائق يې الله جَلَّ جَلَالُهُ وي:

داسي نوم پر یو چا ایښوول چي د هغه لائق یوازي الله جَلَّ جَلَالُهُ وي حرام دئ[4].

د سر وربښتان په مځکه کي ښخول:

د نجلۍ او هلک وربښتان چي وخریل سي نو ښه دا دئ چي په مځکه کي دفن سي[5].

اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(1) (ولاتجوز التسمية بملک الاملاک وشاهان شاه ومعناه ملک الاملاک وليس ذلک الاالله) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(2) (والتسمية بعبدالنبي قد تجوز اذا قصد به التسمية لا النبي ﷺ ومال الاکثرون الى المنع منه) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(3) (ويحرم تلقيب الشخص بمايکره وان کان فيه کالاعور والاعمش الخ وتجوز الالقاب الحسنة کالقاب الصحابة مثل عمر الفاروق...) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(4) (ويحرم التسمية بمالايليق الا بالله کقدوس والبروخالق، والرحمن، لان معنى ذلک لايليق بغيره تعالى) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(5) (فاذا قلم اظفاره او جز شعره ينبغي ان يدفن ذلک الظفر والشعر المجزوز) [هنديه: پنځم ټوک –

(c) ketabton.com: The Digital Library

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العلمين
ولا تنسونا من صالح دعائكم

مآخذ او مراجع

---

۳۵۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

شماره	کتاب	طبع
۱	تفسیر ابن کثیر	مکتبه رشیدیه کوئټه
۲	معارف القران	ادارة المعارف کراچي
۳	صحیح البخاري	قدیمي کتب خانه کراچي
۴	صحیح المسلم	قدیمي کتب خانه کراچي
۵	سنن ابي داؤد	میرمحمد کتب خانه کراچي
٦	جامع الترمذي	مکتبه رحمانیه لاهور
۷	سنن النسائي	قدیمي کتب خانه کراچي
۸	شرح معاني الاثار للطحاوي	مکتبه حقانیه ملتان
۹	سنن ابن ماجه	قدیمي کتب خانه کراچي
۱۰	مؤطا امام مالک	نورمحمد کارخانه کراچي
۱۱	مشکوة المصابیح	امیر حمزه کتب خانه کوئټه
۱۲	الترغیب والترهیب	دارالفکر بیروت
۱۳	اعلاء السنن	ادارة القرآن والعلوم الاسلامیه کراچي
۱۴	فیض القدیر	دارالکتب العلمیه بیروت
۱۵	السنن الکبری للبیهقی	دارالکتب العلمیه بیروت
۱٦	بذل المجهود	مکتبة الشیخ کراچي
۱۷	عرف الشذی شرح الترمذي	مکتبه رحمانیه لاهور
۱۸	مرقاة المفاتیح	مکتبه رشیدیه کوئټه
۱۹	نصب الرایه	مکتبه حقانیه پشاور
۲۰	زادالمعاد	مؤسسة الریان بیروت
۲۱	فتح الباري	قدیمي کتب خانه کراچي
شماره	کتاب	طبع
۲۲	کشف الباري	مکتبه فاروقیه کراچي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳	الدر المختار مع رد المحتار	مکتبه رشیدیه کوئټه، ایچ ایم سعید کراچي
۲۴	تقریرات الرافعی	ایچ ایم سعید کراچي
۲۵	بدائع الصنائع	مکتبه رشیدیه کوئټه
۲٦	الهندیه	مکتبه رشیدیه کوئټه
۲۷	البزازیه	مکتبه رشیدیه کوئټه
۲۸	الخانیه	مکتبه رشیدیه کوئټه
۲۹	مجمع الانهر	مکتبة المنار کوئټه
۳۰	ملتقی الابحر	مکتبة المنار کوئټه
۳۱	درمنتقی	مکتبة المنار کوئټه
۳۲	تنقیح الحامدیه	مکتبه امدادیه کوئټه
۳۳	خلاصة الفتاوی	مکتبه رشیدیه کوئټه
۳۴	الفقه الاسلامي وادلته	مکتبه رشیدیه کوئټه
۳۵	التاتارخانیه	قدیمي کتب خانه کراچي
۳٦	البحر الرائق	مکتبه رشیدیه کوئټه
۳۷	تبیین الحقائق	مرکز اهل السنة هند
۳۸	حاشیة الشیخ الشلبی علی تبیین الحقائق	مرکز اهل السنة هند
۳۹	فتح القدیر	مکتبه رشیدیه کوئټه
۴۰	مراقي الفلاح	مکتبة القدس کوئټه)
۴۱	حاشیة الطحطاوي علی مراقي الفلاح	مکتبة القدس کوئټه
۴۲	القدوري	مکتبه رشیدیه کوئټه
۴۳	الجوهرة النیرة	قدیمي کتب خانه کراچي
۴۴	اللباب في شرح الکتاب	قدیمي کتب خانه کراچي
۴۵	**کتاب**	**طبع**
۴٦	الاختیار لتعلیل المختار	قدیمي کتب خانه کراچي
۴۷	الهدایة	مکتبه حنفیه کوئټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	الكفايه شرح الهدايه	مكتبه رشيديه كوئټه
۴۹	حاشية الطحطاوي على الدر المختار	دار المعرفة بيروت
۵۰	شرح المجله لسليم رستم باز	مكتبه فاروقيه پشاور
۵۱	صغيري وكبيري	مكتبه اسلاميه كوئټه
۵۲	المبسوط للسرخسي	مكتبه رشيديه كوئټه
۵۳	مجموعه رسائل اللكنوي	انتشارات شيخ الاسلام احمد جامي
۵۴	حجة الله البالغه	نور محمد كارخانه كراچي
۵۵	امداد الفتاوى	مكتبه دار العلوم كراچي
۵۶	امداد الاحكام	مكتبه دار العلوم كراچي
۵۷	كفايت المفتي	دار الاشاعت كراچي
۵۸	فتاوى رحيميه	دار الاشاعت كراچي
۵۹	احسن الفتاوى	ايچ ايم سعيد كراچي
۶۰	فتاوى حقانيه	اكوړه ختهک پشاور
۶۱	فتاوى مفتي محمود	مشتاق پريس لاهور
۶۲	فتاوى محموديه	جامعه فاروقيه كراچي
۶۳	آپ كے مسائل اور ان كا حل	مكتبه لدهيانوي كراچي
۶۴	خير الفتاوى	مكتبه امداديه ملتان
۶۵	فقهي مقالات	ميمن اسلامک پبلشرز
۶۶	فتاوى فريديه	اهتمام واشاعت حافظ حسين احمد پشاور
۶۷	ما لابد منه (مسائل حنفي مدلل)	فيضي كتب خانه كوئټه
۶۸	قرباني كے فضائل و مسائل	ادارۂ اسلاميات لاهور

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library